

2022

klasa 5

Język polski

Helena Wojcewa
Tatiana Buczacka

Helena Wojcewa
Tatiana Buczacka

JĘZYK POLSKI 5

klasa

Олена Войцева
Тетяна Бучацька

ПОЛЬСЬКА МОВА

Znaki umowne

– zapamiętaj

– odpowiedz na pytania

– wykonaj zadania ustnie

– wykonaj zadania pisemnie

– słuchaj tekst ze zrozumieniem

– zastanów się, porównaj

– mów poprawnie

– powtórz, przypomnij wiadomości z poprzednich klas

– czytaj cicho, na głos, komentuj tekst

– wiem więcej: wiadomości wykraczające poza program

– słowniczek do tekstu (praca ze słownikami, tłumaczenie tekstu, rozumienie znaczenia wyrazów)

– ułóż wypowiedź na określony temat

– pracuj w parach

– pracuj w grupie

kolor w ramce wskazuje na przynależność do określonego bloku ćwiczeń

Войцева О. А., Бучацька Т. Г.

В 65   Польська мова (5-й рік навчання): підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці : Букрек, 2022. 224 с. : іл.

ISBN

УДК 811.162.1(075.3)

Wojcewa H., Buczacka T.

В 65   Język polski мова (5 rok nauczania): podręcznik do klasy 5 szkół średnich ogólnokształcących. Czerniowce : Bukrek, 2022. 224 с. : il.

ISBN

УДК 811.162.1(075.3)

ISBN

© Войцева О. А., Бучацька Т. Г., 2022
© Видавничий дім „Букрек”, 2022

PRZEDMOWA

Drodzy przyjaciele! Na świecie istnieje kilka tysięcy języków. W każdym z nich odbija się kultura i historia narodu – nosiciela języka. Im więcej języków znasz, tym więcej masz możliwości poznania świata i nawiązania kontaktów z innymi ludźmi. Taka osoba posiada bogatszą wiedzę i jej życie staje się ciekawsze.

W klasach początkowych nauczyliście / nauczyłyście się rozmawiać, czytać i pisać w języku polskim. Jednak należy pamiętać, że rozmawiać po polsku i znać język polski – to nie znaczy to samo. Znać język polski to oznacza poprawnie mówić, rozumieć ze słuchu, czytać i pisać, rozumieć budowę jednostek języka – głosek, znaczenie głosek, znaczenie części wyrazów, zdań, ich rolę w komunikacji, umieć wskazać podobieństwa i różnice między polskim i innymi językami słowiańskimi.

W klasie piątej poznacie nie tylko budowę i właściwości języka polskiego, jego odmianę ustną i pisemną (to znaczy zdobędziecie podstawową wiedzę o nauce języka polskiego, opanujecie sztukę słuchania, czytania, poprawnego mówienia i pisania), ale i utwory literatury pięknej, historię i kulturę Polaków. Podręcznik do nauki języka to szczególnie książka, w której mieszczą się ważne informacje o języku polskim, ciekawe historie z życia słów.

Trzymacie w rękach taką książkę – nowy podręcznik języka polskiego. Przejrzyjcie jego strony, zwróćcie uwagę na treść. Jeżeli jesteście zainteresowani / zainteresowane nauką języka polskiego, chcecie dowiedzieć się więcej o kulturze, tradycjach Polaków, wędrowka po tematach podręcznika będzie bardzo przyjemna. Pomogą w tym niekiedy wesole i śmieszne, lecz zawsze ciekawe znaki znajdujące się obok ćwiczeń. Znaczenie podanych znaków znajduje się w „Znakach umownych”.

Język polski naprawdę jest bardzo ciekawym. Będziecie kontynuować poznawanie teoretycznych pojęć związanych z językiem i literaturą polską. Zapoznacie się z fragmentami mitów, będziecie przebywać w czarodziejskim świecie bajek, baśni i legend, gdzie zwierzęta mówią ludzkim głosem, świat realny przeplata się z magią, gdzie żyją dobrzy i źli bohaterowie; a także dowiedziecie się o pewnych wydarzeniach z dalekiej przeszłości i teraźniejszości Polaków.

Dlatego, aby ułatwić Wam odszukiwanie potrzebnych informacji, rozdziały zaznaczono różnymi kolorami i przed nimi rozmieszczono reprodukcje obrazów polskiego artysty malarza Zbigniewa Kopani. Jest on autorem pejzaży, z którymi chcemy Was zapoznać. Prace tego malarza znajdują się w wielu prywatnych kolekcjach w Polsce i za granicą.

Mamy nadzieję, że nasz podręcznik pomoże dostrzec i zrozumieć piękno języka polskiego. Życzymy Wam sukcesów w nauce języka polskiego, ciekawej podróży i niezapomnianych wrażeń.

Autorki

Powtórzenie

TEMAT 1. WIADOMOŚCI OGÓLNE O JEZYKU. WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE. POWTÓRZENIE

1. Przeczytaj wiersz głośnie i wyraźnie.

Witaj, szkoło!

Witaj, szkoło! Witaj, szkoło!
Już wakacji minął czas...
Dzisiaj rażne i wesolo
Powracamy do swych klas!
Choć nam było dobrze nieraz
Cieszyć się przygodą, słońkiem...
To nam nie jest smutno teraz,
Gdy nas wołasz pierwszym dzwonkiem!
Chociaż plecak pachnie łąką,
Przewiązany źdźbłem jak wstążką...
Teraz trzeba znów z rozłąką
Zrobić miejsce szkolnym książkom!
Witaj, szkoło! Witaj, szkoło!
Czas zdobywać nowe stopnie!
Witaj, szkoło! Witaj, szkoło!
Stęskniliśmy się okropnie!

Słowniczek do tekstu:

rażne – бадьоро; **cieszyć się** – радіти; **źdźbło** – стебло; **wstążka** – стрічка; **stopień** – тут: оцінка; **stęsknić się** – нудьгувати; **okropnie** – жахливо; тут: *перен.* дуже сильно.

Wykonaj polecenia.

Wymień rodzaje zdań ze względu na cel wypowiedzi i budowę.

Wpisz do zeszytu zdania wyróżnione kursywą. Określ czas, osobę i liczbę czasowników w każdym ze zdań. Uzasadnij pisownię partykuły **nie** z czasownikami.

Partykulę **nie** piszemy rozdzielnie przed czasownikami. Na przykład: *nie wiem, nie macie, nie czytałeś*. **Wyjątki:** *niepokoić, niedomagać, nienawidzić, niewolić*.

2. Przeczytaj głośno tekst.

Wymień, jakie języki należą do zachodniosłowiańskich? W jakich krajach używany jest współcześnie język polski?

Język polski należy do zachodniosłowiańskiej grupy języków słowiańskich. Jest to język narodowy Polaków.

Jako język polskiej mniejszości narodowej polszczyzna jest używana w Ukrainie, na Białorusi, Litwie, w Słowacji, Czechach.

3. Przeczytaj głośno i wyraźnie fragmenty wierszy.

Omów z koleżanką / kolegą z klasy, jaki jest ich temat. W podanych fragmentach utworów odszukaj porównania.

A niechaj narodowie wždy postronni znają,
Iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają.

(Mikołaj Rej, „Do tego, co czytał”)

O mowo polska, ty ziele rodzime,
Niechże cię przyjmę w otwarte ramiona; (...)
O mowo polska, ty czujny odzewie
serdecznych żalów, utrwalony w śpiewie.

(Stanisław Wyspiański, „O mowo polska”)

Mowo polska, Wisło rodzinna,
miłości, od innych słów prostsza...
Mowo wysoka, rzeko głębina,
mowo i rzeko Mazowska.

(Władysław Broniewski, „Mazowsze”)

4. Przeczytaj na głos podane niżej wypowiedzi i spróbuj wyjaśnić ich sens.

Chodzi mi o to, aby język giętki
Powiedział wszystko, co pomyśli głowa (...) (Juliusz Słowacki).
Czytać dawne języki i obce rozumieć.

Dobrze jest, lecz ojczysty trzeba naprzód umieć (Franciszek Ksawery Dmochowski).

Naród żyje, dopóki język jego żyje (Karol Libelt).

Myślałam / wreszcie będę mówić / Tyle się we mnie / słów zebrało (Małgorzata Hillar).

5. Odpowiedz ustnie na jedno z poniższych pytań.

- * Jak charakteryzuje nas język, którym się posługujemy?
- * Dlaczego znajomość kilku języków ułatwia życie?
- * Jakiego języka obcego chciałabyś / chciałbyś szybko i łatwo nauczyć się i dlaczego?
- * Zastanów się, kto to jest **poliglota**?

Spróbuj wyszukać informacje na temat najważniejszych zasad stosowanych przez poliglotów.

poliglota – поліглот (людина, яка володіє багатьма мовами)

6. Jakie znaczenie ma wyraz *bogactwo*? Jak rozumiesz wyrażenie *bogactwo języka*?

7. Przeczytaj głośno tekst. Opowiedz, jaka informacja o języku wydała ci się ciekawą?

Wiadomości ogólne o języku

Język polski jest językiem państwowym Rzeczypospolitej Polskiej.

O jego kształcie decyduje społeczeństwo, które używa języka i przekazuje go następnym pokoleniom.

Język to narzędzie i sposób porozumiewania się ludzi, także zbiór znaków i reguł ich łączenia.

8. Przeczytaj wiersz i odpowiedz na pytania. Określ, do jakiego rodzaju literackiego należy ten utwór? Ile jest w nim zdań? Jak dzielimy zdania

ze względu na cel wypowiedzi? Znajdź w utworze zdanie pojedyncze, zapisz go w zeszytcie, podkreśl w nim podmiot i orzeczenie.

Ewa Dafner

Abecadło

Abecadło gdzieś przepadło i nastąpiła bieda!
 Chodzą ludzie, lamentują: Bez literek – żyć się nie da!
 Wynajęto detektywa, by odnalazł zbiega.
 Zjeździł biedak pół planety: Abecadła nie ma!

Cóż się okazało, po kolejnym śledztwie:
Nasze abecadło – mieszkać z nami nie chce!
Wysłało do wszystkich – taką to wiadomość:
Nie szukajcie mnie dłużej! Nie wróć do domu!
W liście coś jeszcze było ...
Abecadło przesłanie zostawiło:
Pamiętajcie o zasadach ortografii!
To nie jest trudne! Każdy to potrafi!
Przeczytajcie czasem – zapisane strony!
Zacznijcie pisać listy, odłóżcie telefony!

9. Przeczytaj głośno i wyraźnie wiersz.

Anna Kamińska

Koniec wakacji

Patrz, jesień. Każda trawka dźwiga ciężkie kosze,
Pełne ziaren półmisy, przysadziste stoły,
Szeleszczące bukiety, żeglujące spichrze,
Na powietrzu błękitnym warczące stodoły.
A my?..

Słowniczek do tekstu:

dźwigać – підіймати; **półmisa** – полумисок; **spichrz, spichlerz** – зерносковище.

Związki wyrazowe: warczące stodoły – стодоли, що шумлять, тут: стодоли, у яких молотять.

10. Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Omów z koleżanką / kolegą z klasy jeden z tematów.

1) Jakie znaczenie ma dobór głosek i liter w wyrazach? Podziel wyrazy **jesień**, **trawka**, **bukiet** na głoski i litery.

2) Do jakich zmysłów w wierszu o jesieni odwołuje się poetka? Jak myślisz, czy odgłosy przyrody w wierszach mogą być wyrażone wyłącznie za pomocą głosek?

3) Dlaczego wiersz Anny Kamieńskiej „Koniec wakacji” kończy się nieoczekiwanie (*A my?...*)? Zastanów się, czy autorka wiersza czeka na konkretną odpowiedź, co robimy jesienią, czy przypomina nam, że piękna jesień oznacza koniec wakacji?

11. Ułóż dialog na podstawie tekstu podanego w ramce. Uzasadnij użycie znaków interpunkcyjnych.

 Przy wyliczaniu oraz w celu podziału części zdania stosujemy **przecinek**.
Na końcu zdania stawiamy: **kropkę, pytajnik, wykrzyknik**.
Przed wyliczaniem stawiamy **dwukropek**.
Kiedy przytaczamy czyjąś wypowiedź, piszemy ją w **cudzysłowie**.
Średnik służy do oddzielania samodzielnych części wypowiedzenia.
Wtrącenia piszemy w **nawiasach**; w zapisie rozmowy stosujemy **myślniki**.
Zdania urwane kończymy **wielokropkiem**.

12. Sprawdź swoją wiedzę. Zapisz do zeszytu znaki interpunkcyjne i podaj cel ich użycia.

,	przecinek	кома
.	kropka	крапка
?	pytajnik	знак питання
!	wykrzyknik	знак оклику
:	dwukropek	двокрапка
„ ”	cudzysłów	лапки
( )	nawias	дужки
–	myślnik	тире
;	średnik	крапка з комою
...	wielokropek	три крапки

13. Wymów poprawnie poszczególne słowa: *język, głowa, dźwięk, śpiew, bełkotać, miód, przewodnik*.

14. Przeczytaj przysłowia polskie i wyjaśnij ich znaczenie.

Na języku miód, a w sercu lód.
Miele językiem jak ciele ogonem.
Nie wie głowa, co język bełkocze.
Koniec języka za przewodnika.

15. Dobierz synonimy do podanych zwrotów.

Mówić poprawnie (prawidłowo, właściwie); wzbogacać język (rozwijać, doskonalić).

Wiem więcej

W języku polskim pojęcie *ojczyzna*, a więc i *język ojczysty*, wiąże się z ojcem, jest to język naszych ojców, naszych przodków (wg *Jerzego Bralczyka*).

Uśmiechnij się

Na lekcji gramatyki nauczycielka pyta Jasia:

– Kiedy mówię: „My jemy, wy jecie, oni jedzą...” – jaki to czas, Jasiu?

Jaś odpowiada:

– To pora obiadowa, proszę pani.

TEMAT 2. MOJA SZKOŁA – DROGA DO WIEDZY. ŻYCIE SZKOŁY. WYPOWIEDZI USTNE I PISEMNE. POWTÓRZENIE

16. Przeczytaj tekst. Jaki jest jego główny temat? Zatytułuj go. Na podstawie tekstu i podanych obrazków opowiedz o pochodzeniu wyrazów *rok* i *lato*.

Lato

Pory roku

Latopis (kronika)

Dawne słowniki świadczą o tym, że kiedyś wyraz *lato* „lato”, „rok”, „czas”, „odcinek czasu”, „epoka” „południe” był wieloznaczny.

Wyrazy *rok* i *lato* nie są ze sobą spokrewnione etymologicznie. Pierwotnie nie łączyły się też znaczeniowo. Rzeczownik *rok* wiązał się z czasownikiem *rzec* i znaczył „to, co zostało rzezione”. W dobie staropolskiej oznaczał on najpierw „ustny pozew sądowy”, w liczbie mnogiej – „posiedzenia sądu”, następnie „okres 12 miesięcy” czyli „czas między posiedzeniami sądu”.

Wyraz prasłowiański *lato* oznaczał „ciepłą porę roku”, ale w liczbie mnogiej – „okres 12 miesięcy”. To zrozumiałe, bo lato jest ważną dla gospodarstwa Słowian porą roku. Ostatecznie ukształtowała się taka odmiana: lp. *rok* – lm. *lata* (wg *Krystyny Długosz-Kurczabowej*).

Wiem więcej

We współczesnych językach słowiańskich ślady dawnego znaczenia wyrazu *lato* pozostały w złożonych słowach, np. w języku polskim: *latopis* „średniowieczna księga dziejopisarska, rodzaj kroniki”, *latopisarz* „autor latopisów”; w języku ukraińskim: *limonuc* „chronologiczne zapisy dziejopisarskie, krótkie wiadomości pod różnymi datami o najważniejszych wydarzeniach (XI–XVIII w.)”.

17. Wypisz z wiersza wyrazy przeciwstawne. Jak inaczej nazywają się takie słowa?

„Był młody Janek i stary Jan,
 był pełny kubek i pusty dzban,
 był biały dzionek i czarna noc,
 był gładki obrus i szorstki koc (...)
 był tłusty rosół i chudy gnat,
 był brzydki badyl i ładny kwiat,
 był jasny obłok i ciemny cień,
 był mądry uczeń i ... jaki leń?” (Roman Pisarski, „Zagadka”).

18. Przypomnij sobie letnie dni i odpowiedz na pytania. Wykorzystaj podane niżej wyrazy, wyrażenia i zwroty pomocnicze.

* Które z letnich wydarzeń zapamiętałaś / zapamiętałeś najbardziej? * Opowiedz o nim. * Dlaczego lubisz lato? Co lubisz robić latem?

Wyrazy i związki wyrazowe: przypominam, na letnisku, na wsi, u znajomych, czyste i zdrowe powietrze, pogoda dopisywała, przygrzewało słońce, chodziliśmy / chodziłyśmy do lasu, kąpaliśmy / kąpałyśmy się w rzece, w morzu, łowiliśmy / łowiłyśmy ryby.

Wiem więcej

Już wiesz, że epitet to wyraz, który oznacza artystyczne określenie rzeczownika albo przymiotnika, dodane do imienia w celu podkreślenia jego charakterystycznej cechy (*ciepłe lato*) albo stosunek mówiącego do postaci (*ciekawe opowiadanie*).

epitet – епитет

19. Do podanych rzeczowników dobierz epitety o tematyce jesiennej. Zapisz wyrażenia do zeszytu i podkreśl w nich epitety.

Pogoda, liście, mgła, niebo, rzeka, słońce, ptaki, dzień, las.

Wyrazy pomocnicze: mglisty, błękitne, wschodzące, słoneczna, przezroczysta, rozjaśnione, poranna, brzydki, piękna, śpiewające, pochmurna, zła, deszczowa, pożółkłe, ciepły, zimny, dobry, wysuszone, barwne, zwiędłe, żółte, zielony, zachodzące.

przezroczysty – прозорий
rozjaśniony – світлий

pożółkły – пожовклий
zwiędły – зів'ялий

20. Dopisz wyrazy o znaczeniu przeciwstawnym (antonimy).

Ładny – ; duży – ; krótki – ; ciepły – ; wielki – ; wesoły – ; dobry – .

21. Ułóż wypowiedź ustną (3–4 zdania) na jeden z tematów: „Podoba mi się jesienna pogoda”; „Znów przyszła jesień”.

22. Posłuchaj tekstu. **Spróbuj określić główną myśl zawartą w tekście.**

Jest koniec lata. Jesteś starszy i stoisz niezwykle cicho z bukietem kwiatów pod drzwiami szkoły. Znów zabrzmiał dzwonek, otworzyły się drzwi i zaczęła się lekcja.

Cieszymy się, że znów spotkamy swoich kolegów i koleżanki, a także naszych nauczycieli. Teraz jesteśmy piątoklasistami. Patrzą na nas z szacunkiem młodszy uczniowie i marzą o tym, kiedy sami wydorosną.

23. Dokończ zdanie.

Wakacje spędziłem / spędziłam ... . Byłam /byłem na wycieczce ... . Razem chodziliśmy na spacer do ... i okrywaliśmy nieznane nam tereny.

24. Przepisz podane zdania i uzupełnij brakujące litery w wyrazach. **Uzasadnij ich pisownię.**

Czytanie książek to najpiękniejsza zabawa, jaką sobie ludzkość wymyśliła (Wisława Szymborska).

Wiedzę możemy zdobyć od innych, ale mądrość musimy nauczyć się sami (Adam Mickiewicz).

25. Przeczytaj wiersz, dbając o staranną wymowę. **Spróbuj określić główną myśl zawartą w nim. Znajdź i przeczytaj wyrazy, które o tym mówią.**

Paweł Gołuch

Offline

Słoneczko świeci,
Wybiegły dzieci
I zappełniły park swoim śmiechem.
Gdy nagle słyhać, wzmocnione echem,
Krzyki Michała:
„Internet działa!”
Po chwili w parku nie było dzieci,
Chociaż tak pięknie słoneczko świeci.

Odpowiedz na pytania. Dlaczego wiersz ma taki tytuł (offline (czytaj: [oflajn]) „tryb pracy, podczas którego komputer lub urządzenie działa w odłączeniu od sieci, komputera głównego itp.”; укр. офлайн „не на зв’язку, поза мережею, неактивний”)? Czy lubisz korzystać z Internetu i dlaczego?

26. Z wiersza P. Gołucha „Offline” (ćwiczenie nr 25) wypisz rzeczowniki, a następnie określ ich rodzaj i liczbę.

27. Przeczytaj przysłowia, przetłumacz je na język ukraiński. Objasnij, jak rozumiesz poniższe przysłowia?

Bieda temu dokuczy, kto się za młodu nie uczy.
Czytanie i pisanie za majątek stanie.

28. Mów poprawnie.

- 1) Wymów wyrazy *szkoła, klasa, podręcznik*. Zastanów się, z ilu głosek one się składają? Jak nazywamy te głoski?
- 2) Patrząc w lusterko, wymów kolejno głoski: *u, i, y, o, a, ą, e, ę*.

Sylaba. Dzielenie wyrazów na sylaby

Aby przenieść część wyrazu do następnego wiersza, dzielimy go na sylaby.

Sylaby (склади) to części, na które dzieli się wyraz, np. *u-czeń, ko-le-ga, ko-le-żan-ka*.

Nie ma sylaby bez samogłoski.

29. Podziel podane wyrazy na litery, głoski i sylaby. Zapisz i policz je.

Tablica, kreda, nauczycielka, dyżurny, książka, zeszyt, biblioteka.

30. Porównaj wyrazy w języku polskim i ukraińskim umieszczone w ramce, ich znaczenie, brzmienie, pisownię.

Польською	Українською
szkoła	школа
klasa	клас
nauczyciel	вчитель
wykładowca	викладач

31. Przeczytaj i zastanów się, czego nowego dowiedziałas / dowiedział się o wyrazie *szkoła*?

Wyraz *szkoła* pojawił się w języku polskim w X wieku wraz z początkami szkół. Został zapożyczony z łaciny przez język niemiecki,

a jego korzenie tkwią w greckim *schole* „czas wolny” (wg Konrada Zawodzińskiego).

32. Przygotuj ustnie dialog złożony z 5–6 replik na podstawie ilustracji „Sala lekcyjna w szkole”. Podziel się spostrzeżeniami z koleżanką / kolegą z klasy. Porównaj ją z salą lekcyjną w swojej szkole.

Sala lekcyjna z XIX wieku
(Łowicki Park Etnograficzny
w Maurzycach).
Fot. Dariusz Cierpiat

33. Zapisz do zeszytu 5–6 zdań, które opisują wnętrze sali lekcyjnej w twojej szkole.

Wiem więcej

Życie w dawnej szkole

Dzieci obowiązkowo nosiły mundurek, nawet po szkole. Tylko w wakacje nie trzeba było go nakładać. Jednolite stroje odróżniały uczniów danej szkoły.

W 1933 roku została wprowadzona tarcza szkolna (mała plakietka z sukna lub filcu w kształcie tarczy herbowej). Klasy były duże i każdy uczeń miał swoją ławkę. Jej blat był pochyły, aby było wygodniej pisać. Pisano wtedy piórami ze stalówkami. Dzieci nosiły podręczniki w drewnianych skrzynkach lub pozwiązywane paskami. Większość nauczycieli stanowili mężczyźni. Nauczycielką mogła zostać tylko panna, bo zamężna kobieta musiała opiekować się domem.

Uśmiechnij się

Pani na lekcji zapytała Jasia:

– Jasiu, odmień przez przypadki wyraz *kot*.

– Jaś: mianownik – *kot*, dopełniacz – *kota*, ..., wołacz – *kici, kici*.

TEMAT 3. RELACJE MĘDZYLUDZKIE. ZAPOZNANIE SIĘ. KSZTAŁCENIE MOWY. KULTURA MÓWIENIA

34. Przeczytaj tekst. Popatrz na obrazki.

Hanna Kwintowa

„Mała Rączka”

Pani weszła do klasy. W jednej ręce trzymała jak zwykle dziennik, druga ręka spoczywała na ramieniu chłopca, który siedł obok niej.

– Dzień dobry!

Klasa poderwała się z ławek.

– Dzień dobry! – huknęli wszyscy razem.

– Przeprowadziłam wam nowego kolegę. Na imię ma Sławek. Myślę, że przyjmiecie go serdecznie. Usiądź, Sławku, w trzeciej ławce, tam jest miejsce. Sławek otworzył oczy i niepewnie podszedł do ławki, usiadł.

Zaczęła się lekcja. Pani powiedziała:

– Proszę wyjąć zeszyty, zapiszecie temat wypracowania.

I wtedy Sławek poczerwieniał. Wyjął rękę, którą dotąd trzymał w kieszeni, zaczął pisać, a Józek trącił łokciem Janka.

– Patrz no, jaką on ma rękę! – Janek spojrzał. „Nowy” miał dłoń jak małe dziecko. – „Mała Rączka” – przyciszonym głosem syknął Józio.

Lekcja potoczyła się dalej, a gdy zadzwieczał dzwonek i pani wyszła z klasy – w klasie zawrzało.

– Ty, „Nowy”, wyjmij no rękę z kieszeni – zawołał Józio i pociągnął Sławka za rękę. Sławek zasłonił wyciągniętą dłoń drugą ręką, ale Józek ją odepchnął i wszyscy zobaczyli małą, kaleką dłoń chłopca.

– „Mała Rączka”! – krzyknął znowu Józek.

Od tej pory przezwisko to na dobre przyłgnęło do Sławka. Przeżywał to głęboko. Stawał się coraz bardziej milczący, coraz bardziej samotny wśród grona rówieśników. Nie miał przyjaciela i nie szukał go. Toteż był szczęśliwy, gdy pewnego dnia babcia przyniosła mu małego, czarnego kociaczka. Odtąd Kiciuś był jego najbliższym powiernikiem (...).

Pewnego dnia padał duży deszcz. Sławek wrócił ze szkoły i jak zwykle już w przedpokoju zaczął wołać:

– Kiciuś! Kiciuś! – Ale Kiciusia nigdzie w domu nie było. Chłopiec wybiegł na dwór. – Kiciuś! Kiciuś! – wołał coraz głośniej. Odpowiedziało mu żalosne miauczenie z wysokiego drzewa.

– Kiciuś! – ucieszył się Sławek. – Chodź do mnie! No, chodź!

Ale drzewo było bardzo mokre i kotek bał się schodzić, miauczał dalej żałośnie, jakby prosił swego przyjaciela o pomoc. Małe łapki ślizgały się po mokrej korze. Sławek zrozpaczony rozejrzał się dookoła. Zza płotu wyłoniły się dwie postacie. To Józek i Janek. Sławek, zrozpaczony, uchwycił zdrową ręką pień, chorą dłonią pochwycił cienką gałąź. Wsparł się nogami o mokrą korę, podciągnął do góry i centymetr po centymetrze wspinał się na drzewo, wsunął kotka za pazuchę. Ze strachem myślał o tym, jak sobie poradzi z zejściem na ziemię, ale jakoś odwaga wstąpiła mu w serce. Gdy zeskoczył na ziemię, chłopców już nie było za płotem.

Nazajutrz w klasie coś jakby się zmieniło. Nikt nie nazwał Sławka „Małą Rączką”. Na przerwie chłopcy biegli grać w piłkę.

– Chodź z nami, Sławek – zawołało kilka głosów, a Józek lekko pociągnął go na boisko. Kiedy wracali do klasy, któryś z chłopców powiedział:

– Ty, Sławek, wiesz, ta twoja ręka, nie jest znowu taka mała! A jaka silna! Pierwszorzędnie odbijałeś piłkę!

To był dzień, który Sławek zapamiętał na całe życie. Pozbył się swego milczenia, śmiał się i żartował jak inni. Zaczął wierzyć w swoje siły. Uwierzył też w przyjaciół.

Słowniczek do tekstu:

dziennik – щоденник; **przezwiśko** – прізвисько; **powiernik** – друг, приятель; **boisko** – спортивний майданчик; **poderwać się** – тут: піднятися; **przyprować** – привести; **sykać** – шипіти; **żalósnie** – жалісно; **zrozpaczony** – у розпачі.

Związki wyrazowe: **pozbyć się milczenia** – перестати мовчати; **uwierzyć w swoje siły** – повірити в свої сили.

Na podstawie utworu odpowiedz na pytania, uzasadnij swoje odpowiedzi.

1. Kogo przyprowadziła nauczycielka?
2. Jak miał na imię chłopak?
3. Na co zwrócili uwagę koledzy?
4. Jakie przezwiśko koledzy nadali Sławkowi?
5. Jak się czuł Sławek w szkole?
6. Co przyniosła babcia?
7. Co się stało z Kiciusiem?
8. Jak Sławek pomógł kotu?
9. Jak zmienił się stosunek kolegów do Sławka?
10. W co uwierzył Sławek?

35. Objaśnij znaczenie zwrotów: *być najbliższym powiernikiem, odwaga wstąpiła w serce.*

36. Powiedz, co oznaczają w zdaniach podane konstrukcje, do jakich środków stylistycznych one należą?

Miał dłoń jak małe dziecko. Kicius był jak powiernik. Sławek żartował jak inni.

37. Uzupełnij często spotykane w języku polskim porównania.

Wyrazy pomocnicze: pszczoła, deska, piórko, osioł, mrówka, zając, paw, wilk.

Dumny jak , pracowity jak , sztywny jak ,
głodny jak , uparty jak , lekki jak ,
tchórzliwy jak .

38. Uzupełnij zdania wyrazami we właściwej formie. Następnie przepisz tekst do zeszytu.

Nauczyła mnie mamusia, by człowiekiem dobrym być. Z koleżanką i z zawsze umiem w zgodzie żyć. Nakarmię pieska, dam mleko, pobawię się z bratem, to nic trudnego. Odkurzę dywan, talerze, że mogę pomóc, bardzo się cieszę. Starszej sąsiadce zakupy, a gdy jej smutno, dodam otuchy. Tak mamusia mnie uczyła, od moich lat, żebyśmy zawsze miła była i cały świat. (Marzena Szczepańska. *Dobre uczynki*).

Słowniczek do tekstu:

kolega – колега, **kotek** – кошенья, **zmywać** – мити, **zanieść** – взяти, **najmłodszy** – наймолодша, **kochać** – любов.

39. Ułóż wypowiedź albo dialog na jeden z tematów: „Moja mama i moi krewni uczą mnie troszczyć się o dzieci, szanować rówieśników i dorosłych”; „Mój młodszy brat (Moja młodsza siostra)”; „Jeśli nie mam racji”; „Być dobrym, kiedy się gniewasz to znaczy...”; „Dlaczego trzeba słuchać rodziców, dziadków, nauczycieli, wychowawców?”; „Dlaczego zasady kulturalnego zachowania są takie ważne?”; „Czy zawsze jesteś grzeczna / grzeczny?”

40. Zamień podkreślone wyrazy bliskoznacznymi.

Nasza mama nie nosi ciężkiej torby, ponieważ wzięliśmy na siebie z tatą ten obowiązek. Brat z siostrą codziennie chodzą na boisko grać w badminton, a ja pływam w basenie. Jestem najstarszym z rodzeństwa, a brat i siostra są młodszy ode mnie.

41. Przeczytaj. Ułóż dialog do podanego tekstu.

Styl (стиль мовлення) to zespół środków językowych wybieranych przez nadawcę tekstu jako najbardziej przydatny ze względu na cel wypowiedzi.

Styl potoczny (mówiony) (розмовний стиль) to styl wypowiedzi mówionych, używany w codziennych kontaktach.

Styl artystyczny (literacki) (художній стиль) występuje w utworach literatury pięknej; na pierwszy plan wysuwa się: funkcja estetyczna, poetycka, obrazowość, oryginalny dobór wyrazów w zakresie słownictwa i frazeologii.

Dialog (діалог) to rozmowa, w której uczestniczą **nadawca** (osoba, która rozpoczyna rozmowę) i **odbiorca** (osoba, której treść jest przekazywana).

Porozumiewanie się (komunikacja językowa) (мовне спілкування) to przekazanie treści od nadawcy do odbiorcy.

42. Zapoznaj się z nowymi wyrazami.

Zapisz wyrazy do słowniczka.

wywiadówka – батьківські збори

rozmówca – співрозмовник

sytuacja nieoficjalna – неофіційна ситуація

nadawca – мовець (адресант)

odbiorca – читач або слухач (адресат)

zebranie – зібрання, збори

pośrednik – посередник

zawiadomienie – повідомлення

sytuacja – ситуація

43. Przeczytaj tekst.

Skomentuj jego treść na podstawie pytań.

Milan Lajdar

Robot

Ostatnio marzyłem o własnym robocie. Żeby mnie słuchał.

W kieszeni miałbym urządzenie sterujące robotem i dawałbym mu polecenia. Wykonałem na papierze projekt, spędziłem nad nim dwa wieczory. Myślałem, że nikt o tym nie wie.

– Dlaczego tracisz czas na składanie robota? – zaskoczył mnie na klatce schodowej Karol.

– Jakiego robota? – udawałem głupiego.

– Tego, którego montujesz w piwnicy. Zostawiłeś pod drzwiami swój projekt. Musiałem powiedzieć prawdę.

Karol roześmiał się:

– Gdybyś chciał, mógłbyś mieć robota od zaraz! Wykonał na schodach kilka sztywnych ruchów jak robot i zapytał: – Chcesz?

Popatrzyłem na niego i (...) przytaknałem. Miałem swojego robota, chociaż nie był maszyną. Zacząłem go programować. Guziki przy jego koszuli oznaczały poszczególne kody. Chodził w prawo i w lewo, do przodu i do tyłu. Nosił tornister, pisał robocim pismem i pokazywał dziewczynom język. (...). Zupełnie zapomniałem, że robot jest tylko moim kolegą Karolem.

– Mógłbyś mi kiedyś pożyczyć robota? – błagał podczas obiadu Ryszard.

– Robotów się nie pożyczają. Muszą mieć jednego właściciela, żeby wiedzieć, kogo słuchać. Zresztą nie znasz odpowiednich kodów.

Rysiek poprawił koszulę i zapytał: – Ciekaw jestem, czy robot potrafi naprawdę wszystko. Na przykład rzucać do celu. Machnąłem ręką.

– Wątpisz! Jeżeli mi nie wierzysz, możemy to sprawdzić po południu. Po lekcjach nie poszliśmy do swoich domów, ale ruszyliśmy w kierunku lasu. Prowadził Ryszard. Pod lasiem stoi szereg domków z ogródkami. Rysiek zatrzymał się przed drewnianym płotem.

– Widzisz tę tabliczkę wiszącą pod dachem? Zobaczymy, czy w nią trafi.

– Wzięłem kamyczek i włożyłem do ręki robota. Robot zamierzył się. Brzęk! Szyba w oknie na poddaszu rozleciała się z trzaskiem. Zanim zdążyliśmy rzucić się do ucieczki, ktoś złapał nas z tyłu za kołnierze.

– Obserwuję was już od dłuższego czasu. Nie znacie innej zabawy? Za nami stał dyrektor szkoły!

– Ja tego nie zrobiłem – wykręcał się Karol. – Byłem zaprogramowany.

– To nie moja wina – tłumaczyłem. – To Rysiek sobie tego życzył.

– Człowiek to istota myśląca, ponosi pełną odpowiedzialność za wszystkie roboty, które skonstruował. Ty więc jesteś winien wszystkiemu i powinieneś odpowiadać za to, co się stało! – powiedział dyrektor wskazując na mnie (*tłum. J. Przeczek*).

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Przeczytaj opowiadanie z podziałem na role.

1. Dlaczego autor nadał opowiadaniu tytuł „Robot”?
2. W jakim stylu jest napisany tekst?
3. Wyróżnij w tym utworze wstęp, rozwinięcie i zakończenie.
4. Odszukaj fragmenty opisujące zachowanie Karola-roboty.
5. Czy w postępowaniu Karola zaszły zmiany, od kiedy został on robotem? Odpowiedź uzasadnij.
6. Do jakich celów wykorzystywał robota główny bohater tego opowiadania?
7. Jaką była ocena dyrektora dotycząca postępowania chłopców?
8. Odszukaj dialogi w tekście, powiedz, kto w nich uczestniczy?

Zwrot grzecznościowy (ввічливе звертання) to zwyczajowa formuła słowna, która odnosi się do określonej sytuacji życiowej, np. *powitanie, zapoznanie się*.

44. Przeczytaj wiadomości w ramce.

Omów sytuacje w parach, wykorzystaj podane zwroty grzecznościowe.

Zwroty grzecznościowe bez pośrednika Zapoznanie się	Zwroty grzecznościowe z pośrednikiem Zapoznanie się
Chciałbym / chciałabym z panią (panem, państwem, z tobą) się zapoznać.	Poznajcie się, proszę.
Chcę z panią (panem, państwem, z tobą) się zapoznać.	Poznajcie się.
Poznajmy się.	Chciałbym / chciałabym przedstawić panią (pana, państwa).
Bardzo mi przyjemnie, pozwól, że się przedstawię. Nazywam się Barbara Kowalska.	Czy nie zechciałby / zechciałaby pan (pani) zapoznać się z ...
Bardzo mi miło pana (panią, państwa) poznać.	Miło mi.
Jak masz na imię? Na imię mam Basia.	Jest bardzo przyjemnie cię poznać.

45. Uzupełnij repliki w dialogu.

Ewa: – Dzień dobry. Mam na imię Ewa. A to moja przyjaciółka Basia. A jak ty masz na imię?

Marek: – .

Ewa: – Bardzo przyjemnie cię poznać.

Marek: – . Mam nadzieję, że dzisiaj razem zatańczymy.

46. Przygotuj dialog „Zapoznanie się” (pierwsze spotkanie z nowym kolegą / nową koleżanką, z osobą dorosłą, z nauczycielką). Przypomnij sobie o różnicach w zakresie sposobu prowadzenia rozmowy w sytuacji oficjalnej i nieoficjalnej. Użyj słownictwa z tabeli (ćwiczenie nr 44).

Wiem więcej

Jakie jest pochodzenie wyrazu *pan*?

Słowa *pan* dłuższy czas używano w języku polskim w wyrazach *Jaśnie Wielmożny Pan* albo *Waszmość Pan* – skrót od *Wasza Miłość Pan*. Odwoływano się wtedy do miłości, którą ten, do kogo mówimy, miał darzyć. Obecnie używamy formy *pan* – krótszej, a przez to wygodniejszej. Gdy mówimy *pan*, świadczy to o szczególnym szacunku wobec rozmówcy (*wg Jerzego Bralczyka*).

47. Rozwiąż rebusy. Ułóż i zapisz w zeszycie zdania z otrzymanymi wyrazami.

Fonetyka

TEMAT 4. O CZYM MÓWIĄ KSIĄŻKI W BIBLIOTECE SZKOLNEJ? FONETYKA

48. Przeczytaj tekst, obejrzyj obrazki i odpowiedz na pytania.

To jest nasza biblioteka szkolna.

Tu zazwyczaj wypożyczamy książki, podręczniki, słowniki. Obok jest czytelnia, w której każdy uczeń znajdzie cichy kąciek do nauki i do lektury. Tu obowiązuje cisza. Wszyscy pilnie pracują: czytają, tłumaczą, piszą.

W czytelni można przeczytać najbardziej popularne czasopisma i gazety, prasę codzienną.

Natomiast w pracowni komputerowej uczniowie i uczennice zapoznają się z tajnikami współczesnych multimedków.

Słowniczek do tekstu:

księgozbiór – книгосховище; **katalog** – каталог; **wypożyczalnia** – абонементний відділ.

Związki wyrazowe: **pracownia komputerowa** – комп'ютерний клас; **czytelnia multimedialna** – мультимедійна читальня; **zamówić książki** – замовити книжки.

Pytania i polecenia do tekstu.

1. Jak często wypożyczasz książki w bibliotece?
2. Jaka jest czytelnia w twojej bibliotece szkolnej?
3. Dlaczego w czytelnii obowiązuje cisza?
4. Do czego służy katalog?
5. Co pomaga odnaleźć książkę na półce?
6. Czy podoba ci się w czytelnii multimedialnej? Odpowiedź uzasadnij.

Uzupełnij według wzoru i wpisz do zeszytu.

Wzór: *biblioteka* – *biblioteki*.

Książka – _____, katalog – _____, słownik – _____, półka – _____, lektura – _____, czasopismo – _____.

Przygotuj wypowiedź ustną złożoną z 4–5 zdań na jeden z wybranych tematów: „**Nasza biblioteka szkolna**”; „**Lubię czytać**”; „**Regulamin biblioteki szkolnej**”. Omów podane tematy z kolegami.

Dobierz słowa kluczowe, ułóż plan wypowiedzi i zapisz go do zeszytu.

Wiem więcej

Wyraz *biblioteka* pochodzi z języka greckiego *biblion* „książka” i *theke* „składnica, magazyn”. Nazwa ta przeszła do wielu języków, choć niektóre narody na określenie biblioteki przyjęły nazwę z języka łacińskiego *librarium* „miejsce przechowywania książek” z *liber* „książka”.

49. Ułóż, zapisz i przedstaw krótkie dialogi na temat: „**Lubię czytać książki**” lub „**Wizyta w bibliotece**”. Użyj poprawnych formuł polskiej etykiety językowej, np. *dzień dobry, dziękuję bardzo, czy mogłabym / mógłbym prosić, ogromnie mi przykro, bardzo mi miło, do widzenia*. Osoby uczestniczące w rozmowie: bibliotekarz, uczeń / uczennica, który przyszedł / która przyszła do biblioteki.

50. Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

badanie – дослідження

wypowiedź mówiona – усне висловлювання

51. Przeczytaj głośno tekst, poprawnie akcentując wyrazy.

Fonetyka (фонетика) to dział nauki o języku, który zajmuje się badaniem dźwięków mowy.

Głoska (звук мови) to najmniejsza jednostka wypowiedzi mówionej. Głoski dzielimy na **samogłoski** (голосні звуки) i **spółgłoski** (приголосні звуки).

W języku polskim występuje **8 samogłosek**: a, o, e, i, u (ó), y, a, e. **Samogłoski** a, o, e, i, u, y nazywamy **ustnymi** (неносові голосні), samogłoski a, e – **nosowymi** (носові голосні).

W języku polskim jest **37 spółgłosek**: b, b', c, c', cz, d, dz, dź, dź, f, f', g, g', ch (h), ch' (h'), k, k', l, l', ł, m, m', n, n', p, p', r, s, ś, sz, t, t', w, w', z, ź, ż.

Spółgłoski dzielimy na **twarde** (тверді приголосні) i **miękkie** (м'які приголосні). Spółgłoski, przy których wymawianiu środkowa część języka zbliża się do podniebienia twardego, nazywamy **spółgłoskami miękkimi** (m', l', b', p', w', f', n', ź, ś, dź, t', ć, g', k', ch'). Pozostałe spółgłoski nazywamy **twardymi**.

52 **Pisanie z pamięci**. Popatrz na wyrazy w ramce. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i zapisz wyrazy. Otwórz podręcznik i sprawdź, czy wszystkie wyrazy zostały napisane poprawnie.

mówić – говорити

harmonia – гармонія

książka – книга

źródło – джерело

53. Uzupełnij zdania.

Fonetyka to dział nauki .

Głoska to .

W języku polskim występuje samogłosek i spółgłosek.

Spółgłoski dzielimy na i .

54. Dodaj do podanych wyrazów takie ich formy, aby samogłoska nosowa **ą** zamieniła się na **ę**, a samogłoska nosowa **ę** – na **ą**.

Wzór: *dąb – dęby; mąż – męża.*

Ręka – _____, błąd – _____, krąg – _____, gęś – _____, żołądź – _____, ząb – _____, wąż – _____.

55. Zapisz wyrazy ze spółgłoską miękką na końcu. Jak zmienia się ich znaczenie?

Wzór: *nic – nieć.*

Len – _____, stan – _____, pas – _____, kos – _____, ton – _____.

56. Przeczytaj tekst.

Zasady poprawnej wymowy samogłosek nosowych

Samogłoskę **ą** na końcu wyrazu wymawiamy zawsze z nosowością, np. *idą, piszą*. Samogłoskę **ę** na końcu wyrazu wymawiamy z lekką nosowością, np. *idę, piszę*.

Zamiast samogłosek **ą, ę** przed spółgłoskami **p, b, t, d, c, ć, dz, dź, dż, k, g** wymawiamy **om, on** lub **em, en**, np. *kąt* [kont], *mądry* [mondry], *tępy* [tempy], *pendzel* [pendzel].

Zamiast samogłosek **ą, ę** wymawiamy **o, e** przed **ł**, **l** w formach czasowników czasu przeszłego, np. *zaczął* [zaczół], *zaczęli* [zaczeli].

57. Przygotuj się do wypowiedzi ustnej: a) ułóż pytania do tekstu; b) ułóż plan do tekstu i wypisz wyrazy kluczowe.

Opowiedz tekst według planu wykorzystując wyrazy kluczowe, ułóż opowiadanie.

58. Wypowiedz poprawnie podane wyrazy. Pamiętaj o zasadach wymowy samogłosek **a, ę**.

- Mówią, opowiadają, matką, myślę, proszę, książkę.
- Gąbka, bęben, zęby, wędka, miesiąc, kąpiel.
- Wziął, wzięli, stanął, stanęli, zaczął, zaczęli.

59. Przeczytaj głośno wyrazy. Zwróć uwagę na sposoby oznaczenia miękkości spółgłosek.

Koń, siedem, słoń, dźwig, oś, gęś, leń, pieśń, liczyć, wianek, litera, kupić, dzień, wieś.

60. Przeczytaj uważnie tekst.

Ułóż dialog do podanego tekstu.

Zasady poprawnej wymowy spółgłosek miękkich

Spółgłoski miękkie oznaczamy za pomocą **kreski** nad literą, np. *ćma*, *ktoś* albo za pomocą litery **i**, np. *kino*, *lis*.

Jeśli samogłoska **i** występuje przed inną samogłoską wtedy jej nie wymawiamy, jest ona znakiem miękkości spółgłoski, np. *książka* [ks'ɔška], *nauczyciel* [nauczyc'el].

61. Przepisz podane wyrazy, uzupełnij je brakującymi literami.

●wicznie, p●asek, ucze●, b●blioteka, kon●c, sło●ce, ●ródło.

62. Określ, które z przedstawionych na ilustracjach zwierząt należą do domowych i hodowlanych, a które – do zwierząt dzikich? Jakie znasz jeszcze inne zwierzęta i ptaki domowe?

63. Uczymy się nowych wyrazów.

odezwać się – відгукнутися

zakwoktać – зақвоқтати

Związki wyrazowe:

kura niesie jajka – курка несе яйця

pies chroni dom – пес охороняє дім

64. Przetłumacz przy pomocy wyrazów z ćwiczenia nr 64. baśń „Jak dzikie

zwierzęta stały się zwierzętami domowymi”. Przygotuj się do inscenizacji tej baśni.

Jak dzikie zwierzęta stały się zwierzętami domowymi

Pewnego razu zwierzęta przyszły do człowieka i poprosiły:

- Daj nam pracę!
- A co umiecie robić? – spytał człowiek.

Koń odpowiedział:

- Umiem pracować w polu.

Krowa powiedziała:

- Daję mleko.

Pies powiedział:

- Umiem chronić dom.

Kura zakwoktała:

- Koko-koko! Niosę jajka.
- Dobrze, dam wam pracę – powiedział człowiek.
- A kto nas rano budzić będzie? – spytały zwierzęta.

Tu kogut odezwał się:

- Wczesnie rano będę śpiewać, budzić wszystkich. Kukuruku!

65. Wypisz nazwy zwierząt występujących w baśni „Jak dzikie zwierzęta stały się zwierzętami domowymi”. Do każdego wyrazu dopisz po 2 przymiotniki określające te zwierzęta.

66. Posłuchaj tekstu. Przeczytaj go na głos za nauczycielką / nauczycielem. Podaj tytuły znanych ci baśni. Korzystaj z pomocy nauczycielki / nauczyciela.

Baśń (казка) to niewielkie opowiadanie, w którym dominują elementy fantastyki (niesamowite wydarzenia i postacie, np. latające dywany, mówiące zwierzęta) lub wierzenia magiczne.

W baśni dobro zwycięża, a zło zostaje ukarane.

67. Przeczytaj wyraźnie wiersz.

Marzena Szczepańska

Wesoła biblioteka

Pemno książek w bibliotece,
A w tych książkach same hece.
Są nowele i bajeczki,
Każda książka z innej beczki.

Wiersze, prozy i powieści
Tyle tego tam się mieści.
Każdy znajdzie coś dla siebie,
Są tragedie i komedie.

Każda książka coś ma w sobie,
Chętnie autor to opowie.
A i wierszy jest niemało
Więc przeczytaj sobie śmiało.

Pytania i polecenia do tekstu.

1) Zastanów się, jakbyś odpowiedziała / odpowiedział na pytanie „**Dlaczego**

warto czytać książki?”. Odpowiedź zapisz do zeszytu. Podziel wyrazy **nowela, powieść, tragedia, przeczytaj** na sylaby.

2) Dobierz wyrazy o znaczeniu przeciwnym (antonimy).

Młody – , syty – , słuszny – , nudzić się – , pracować – .

3) Wypisz z wiersza wyrazy i wyrażenia, które odpowiadają ukraińskim: **у бібліотеці багато книжок; кожен знайде щось для себе.**

68. Jakie znaczenie ma wyrażenie **król zwierząt**? Dobierz do niego synonimy.

Opisz króla zwierząt, wykorzystując podane zwroty.

Niebezpieczne zwierzę afrykańskie, wielki kot, król dżungli, ma łapy z pazurami, bujna grzywa, sierść jasnobrązowa.

69. Posłuchaj tekstu. **Przeczytaj go na głos za nauczycielką / nauczycielem.**

Opis (опис) to jeden z dwóch podstawowych, obok opowiadania (оповідання), elementów narracji (наратив – лінійний виклад фактів і подій у літературному творі). Opis przedstawia statyczne elementy świata (tło, wygląd, postaci), charakteryzuje przestrzeń. Wykorzystuje głównie **rzeczowniki** i **przymiotniki**.

70. Przeczytaj i zapamiętaj związki frazeologiczne z wyrazem **lew**.

Lwa z pazura poznać „wielkość jest widoczna nawet w drobnych fragmentach dzieła”. *Lwie serce* „odwaga, męstwo”. *Lwia część* „największa część, czasem całość” (pochodzi z bajki Ezopa „Lew, Osioł, Lis i Wilk”).

71. Posłuchaj tekstu.

Wyjaśnij pojęcie *ortografia*.

W każdym wyrazie możemy wyodrębnić słuchem pojedyncze dźwięki mowy, czyli głoski.

Litera (літера) jest graficznym (pisanym) znakiem głoski.

Ortografia (орфографія) to ogół zasad i reguł poprawnej pisowni.

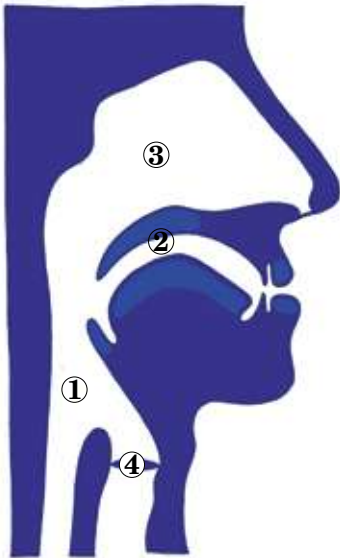

72. Mów poprawnie.

Wymów głoski *g – k, b – p, z – s*. Ściśnij palcami nos, wymów głoski *o – ą, e – ę*.

Wiem więcej

Narządy mowy

W powstawaniu dźwięków mowy biorą udział *płuca, tchawica z krtanią, jamy* (gardłowa, nosowa i ustna). W krtani umieszczone są dwa pasma mięśni, zwane *wiązadłami głosowymi*. Wiązadła głosowe mogą się zbliżać do siebie lub oddalać. Ma to istotny wpływ na jakość głosek.

Wyrazy pomocnicze:

płuca – легені; **tchawica** – трахея; **krtień** – гортань; **język** – язык; **podniebienie** – піднебіння; **dziąsła** – ясна; **wargi** – губи; **zęby** – зуби.

Związki wyrazowe: 1. **jama gardłowa** – порожнина гортані; 2. **jama ustna** – ротова порожнина; 3. **jama nosowa** – носова порожнина;

4. **wiązadła głosowe** – голосові зв'язки.

73. Zaobserwuj, jakie narządy mowy w jamie ustnej biorą udział w wymawianiu głosek *t, d, sz, dź, g, k, l, ł, r, m*. Przy wymawianiu których głosek odczuwasz drganie krtani? Przy wymawianiu których głosek powietrze przechodzi przez jamę ustną i nosową?

Alfabet to zbiór wszystkich liter ułożonych w ustalonej kolejności. Wyraz *alfabet* pochodzi od nazw pierwszych liter alfabetu greckiego: *alfa* i *beta*.

Alfabet polski składa się z 32 liter (dawniej: *abecadło* ponieważ pierwsze litery alfabetu to *a, be, ce*). Litery *Q q, V v, X x* występują w wyrazach zapożyczonych.

Aa Aą Bb Cc Ćć Dd

Ee Eę Ff Gg Hh Ii

Jj Kk Ll Łł Mm Nn

Ńń Oo Óó Pp Qq Rr

Ss Śś Tt Uu Vv Ww

Xx Yy Zz Żż Źź

Wiem więcej

Czy wiesz, że najstarszą literą alfabetu jest *o*? Ta litera nie zmieniła się od ok. 1300 roku przed naszą erą (p.n.e.), kiedy to Fenicjanie włączyli ją do swojego alfabetu.

Około tysiąca lat temu w Polsce zapisywano teksty w języku łacińskim. Kiedy zaczęto zapisywać słowa polskie, „pożyczono” litery z alfabetu łacińskiego. Jednak w języku polskim łacińskich liter było mniej niż dźwięków, wtedy dodano do niektórych kropki, kreski i ogonki, np. *ż, a, ś*. Tak powstał polski alfabet (*wg Hanny Dobrowolskiej*).

74. Wykonaj polecenia.

* Wypisz z tekstu nowe wyrazy. Odszukaj w słowniku ich znaczenie i zapisz tłumaczenie. Określ, jakie to są części mowy.

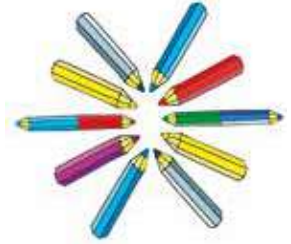
* Znajdź w tekście zdanie pojedyncze, zapisz je do zeszytu. Podkreśl w nim podmiot (*pojedynczą linią*) i orzeczenie (*podwójną linią*). Wskaż w tych wyrazach głoski i litery, policz je.

75. Przeczytaj tekst.

Baśń o dwóch ołówkach

W pewnym piórniku mieszkały równo ułożone ołówki. Były kolorowe, tylko jeden był zwykły, szary. Tuż obok niego znajdował się wspaniały ołówek dwukolorowy: czerwono-niebieski. Ołówki zawsze przebywały razem, leżały obok siebie w piórniku lub kreśliły wzory na papierze. Inne kolorowe ołówki chciały się przyjaźnić z dwukolorowym, ale on wolał szary.

– Co to za zwyczaje? – szeptały oburzone, że dwukolorowy przyjaźni się z takim zwyczajnym.

– To nie wypada! – powtarzały.

Ale dwukolorowy nie słuchał tego gadania, szary zresztą też. Aż pewnego razu wydarzyło się straszne nieszczęście: dwukolorowemu złamały się grafity!

– Będzie do wyrzucenia – szeptały między sobą ołówki. Dwukolorowy bardzo się zasmucił, szary jeszcze bardziej.

– Jak mu pomóc, co robić? – pytał sam siebie. – Nie pozwolę, by taki wspaniały ołówek został wyrzucony.

Wziął przyjaciela na plecy i pomaszerował szukać lekarza ołówków. Długo szukali pomocy. Nareszcie znalazł bardzo starą temperówkę.

– Spróbuję wam pomóc – rzekła, i bardzo ostrożnie zabrała się do pracy.

– Uff, już po zabiegu – powiedziała. – Udało się, jesteś wprawdzie krótszy, ale nadal pięknie możesz rysować, co tylko zechcesz.

– Naprawdę? – spytał dwukolorowy.

– Pomogłam tobie, ale największą przysługę oddał ci twój przyjaciel, szary ołówek.

– E, tam – powiedział szarak zawstydzony tą pochwałą. – Jesteśmy prawdziwymi przyjaciółmi, on nie zdradził naszej przyjaźni dla innych, kolorowych, więc ja... Dwukolorowy nic nie powiedział i wróciły razem do piórnika (*wg Marii Molickiej*).

Słowniczek do tekstu:

piórnik – пенал; **gadanie** – балакання; **temperówka** – точилка; **zabieg** – процедура; **przysługa** – послуга; **wspaniały** – прекрасний; **kreślić** – креслити; **przyjaźnić się** – дружити; **oburzony** – обурений; **wyrzucić** – викинути.

Pytania i polecenia do tekstu.

1. Powiedz, jak wyglądały ołówki leżące w piórniku?
2. Co łączyło ołówek szary i dwukolorowy?
3. Zastanów się, co zrobił szary ołówek, gdy przyjaciela spotkało nieszczęście?
4. Po czym można poznać prawdziwą przyjaźń?
5. Jak trzeba postępować, aby być dobrą przyjaciółką/ dobrym przyjacielem?

Znajdź w tekście dialog, przeczytaj go z podziałem na role.

Do rzeczownika **ołówek** z „*Baśni o dwóch ołówkach*” dopisz 4–5 przymiotników.

W pierwszym zdaniu odszukaj podmiot i orzeczenie (*związek główny*).

Wiem więcej

Przymiotniki złożone z dwóch części, które nazywają jeden kolor, piszemy łącznie, np. *ciemnoszary ołówek*. Przymiotniki, które nazywają kilka różnych kolorów, piszemy z łącznikiem, np. *niebiesko-żółty, biało-czerwony*.

76. Posłuchaj wiersza Jana Brzechwy, a następnie przeczytaj utwór głośno i wyraźnie.

Jan Brzechwa

Atrament i kreda

Wzdychała kreda: „Wciąż jestem biała,
Nie chcę być biała!..” No i – szerniała.

Jęczał atrament: „O, losie marny,
Wciąż jestem czarny, kompletnie czarny,

Jak gdyby we mnie kto smołę przelał.
Nie chcę być czarny! Dość już!” I zbieła.

W szkole straszliwy zrobił się zamęt:
Ładna historia! Białą atrament!

Któż go na białym dojrzy papierze?
Nikną litery i kleksy świeże,

Nie zda się na nic wypracowanie,
Gdy z liter nawet ślad nie zostanie.

Zbladł nauczyciel i bladolicy
Przez chwilę z kredą stał przy tablicy,

Lecz nic napisać na niej się nie da:
Czarna tablica i czarna kreda!

Jak tu rozwiązać można zadanie,
Gdy cyfr odróżnić nikt nie jest w stanie.

Rzekł nauczyciel zakłopotany:
„Dziwne to, bardzo dziwne przemiany!

Kreda jest czarna, atrament biały..
Wiemy, kto robi takie kawały!”

Mówiąc to palec przytknął do czoła,
Groźnym spojrzeniem powiodł dokoła

I mnie, choć ja się winnym nie czuję,
Ze sprawowania postawił dwóję.

Słowniczek do tekstu:

kreda – крейда; **atrament** – чорнило; **zamęt** – замішання; **kleks** – пляма; **zakłopotany** – стурбований.

Związki wyrazowe: **robić kawały** – жартувати; **jak gdyby kto smołę przelał** – немовби хто смолу вилив.

Odpowiedz na pytania. **Co się stało z atramentem i kredą? Jak rozumiesz zwroty przelać smołę, robić kawały?**

77. W wyrazach **biały, czarny, dziwny** znajdź spółgłoski twarde i miękkie.

Wiem więcej

Jan Brzechwa (Jan Wiktor Lesman) (1898–1966) to polski poeta, autor wielu znanych bajek i wierszy dla dzieci. Brzechwa – pseudonim poety. Ten wyraz oznacza „środkowa, drewniana część strzały”.

78. Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia.

Spółgłoski dźwięczne, bezdźwięczne i półotwarte

Głoski, przy których wymawianiu drgają wiązadła głosowe, nazywamy **dźwięcznymi** (дзвінкі приголосні). Głoski dźwięczne to wszystkie samogłoski i większość spółgłosek, np. *b, d, dz, g, l*. Głoski, przy których wymawianiu nie drgają wiązadła głosowe, nazywamy **bezdźwięcznymi** (глухі приголосні), np. *p, t, s, k*.

Spółgłoska dźwięczna może mieć swój odpowiednik w spółgłosce bezdźwięcznej: *b-p, b'-p', w-f, w'-f', d-t, z-s, dz-c, ż-sz, dź-cz, ź-ś, dź-ć, g-k, g'-k'*. Spółgłoski *m, n, ń, r, l, ł* oraz *j* są dźwięczne, ale nie mają odpowiedników bezdźwięcznych.

Spółgłoski półotwarte oraz półsamogłoski *j, ł* ([u] niezgłoskotwórcze) należą do sonornych (сонорні приголосні): *m, m', n, ń, r, l, l'*.

Znajdź w tekście odpowiedzi na pytania i przeczytaj je.

* Jak nazywamy głoski, przy których wymawianiu drgają wiązadła głosowe? Podaj przykłady takich głosek. * Jak nazywamy głoski, przy których wymawianiu nie drgają wiązadła głosowe? * Jakie spółgłoski należą do półotwartych – sonornych i półsamogłosek?

79. Zastąp wyróżnione litery, które oznaczają głoski bezdźwięczne, ich dźwięcznymi odpowiednikami. Zapisz i przeczytaj powstałe wyrazy.

Kot – , kosy – , flaki – , dusza – ,
prawo – , koniec – .

80. Podane poniżej czasowniki zapisz i podziel na sylaby. Jakie głoski zawsze wchodzą w skład sylaby? Wskaż w czasownikach spółgłoski twarde, miękkie, dźwięczne, bezdźwięczne, półotwarte.

Wychować, zapisywać, robić, mówić, powtarzać, lubić.

81. Przeczytaj uważnie tekst.

Upodobnienie spółgłosek. Uproszczenie grup spółgłoskowych

Upodobnienie spółgłosek (уподібнення приголосних) polega na udźwięcznieniu lub ubezdźwięcznieniu spółgłoski pod wpływem głoski sąsiedniej, np. *prośba* [proźba], *ławka* [ławka].

Uproszczenie grup spółgłoskowych (спрощення груп приголосних) polega na zaniku samogłoski z trudnej do wymówienia grupy, np. *jabłko* wymawia się jak [japko]; *garnki* – jak [garki] lub w formach czasowników z zakończeniem na **-ł**, np. *niósł* wymawia się jak [niós].

82. Uzupełnij zdania, zapisz je do zeszytu.

1. Upodobnienie [ ] polega na udźwięcznieniu lub ubezdźwięcznieniu spółgłoski pod wpływem głoski [ ] .
2. Uproszczenie grup spółgłoskowych polega na [ ] samogłoski z trudnej do [ ] grupy.

83. Wyjaśnij pisownię wyrazów według wzoru: *gniazdko* – *gniazdo*.

Trawka, główka, słówka, drzewko, trąbka, kózka.

84. W podanych wyrazach zaznacz ubezdźwięcznienie.

Babka, także, trzeba, kwas, łódka, twój, ćwiczyć, kładka.

85. Mów poprawnie.

1) Przeczytaj, zwróć uwagę na wymowę głosek na końcu wyrazów.

Chłód, obraz, chleb, talerz, twaróg, pieprz, staw.

2) Zaakcentuj poprawnie wyrazy.

Republika, charakterystyka, szczególnie, obiecalibyście, wypożyczylibyśmy.

86. Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia.

Akcent (наголос) to podkreślenie głosem pewnej sylaby (*akcent wyrazowy*) lub wyrazu w zdaniu (*akcent zdaniowy*). W języku polskim akcent pada na **przedostatnią sylabę wyrazu**.

Wyjątki:

1) czasowniki w 1. i 2. osobie liczby mnogiej czasu przeszłego akcentujemy na 3. sylabie od końca, np. *odpowiada**li**śmy, słucha**li**ście*, albo na 4. sylabie od końca, np. *występow**ali**byście, zro**bi**libyśmy*;

2) wyrazy zapożyczone z łaciny na *-ik/a, -yk/a* akcentujemy na 3. sylabie od końca wyrazu, np. *informa**ty**ka, **f**izyka*.

Niektóre słowa można akcentować dwojako, np. *Rzeczpos**po**lita i Rzeczpos**po**lita, **o**kolica i **o**kolica, **w**ogó**le** i **w**ogó**le***.

Znajdź w tekście odpowiedzi na pytania i przeczytaj je.

Jak nazywamy podkreślenie głosem pewnej sylaby? Jak nazywamy podkreślenie głosem wyrazu w zdaniu?

87. Zastanów się, czy jesteś w stanie rozpoznać obcokrajowca na podstawie jego błędów, akcentu, intonacji? Odpowiedź uzasadnij.

88. Mów poprawnie.

1) Nauka, ogó**le**m, ogó**l**u, śpieszyć, dzisiaj, **t**utaj, dziewię**ś**et, siedem**ś**et, mów**il**yśmy, robi**li**śmy, chcieli**by**ście, technika, kosme**t**yka, muze**u**m, liceum, gimnaz**j**um, gra**ff**iti, w**i**deo, epoka, o**p**era, biznesmen, mened**ż**er.

2) Przeczytaj poprawnie nazwy przedmiotów szkolnych. Ułóż zdania z podanymi wyrazami.

Plastyka, matematyka, muzyka, botanika.

89. Przepisz czasowniki i podkreśl w nich sylaby akcentowane.

Popracujemy, popracowałby, popracujcie, popracowalibyśmy, popracowałamby.

90. Przeczytaj zagadki i odgadnij nazwy przyborów szkolnych. Następnie przeczytaj i zaakcentuj poprawnie zapisane kursywą wyrazy. Zapisz odgadnięte wyrazy z podziałem na sylaby.

W jednym pudełku
Mieszka ich wiele,
A do tych krążków
Śpieszy pędzelek.

(kɔrɔf)

Mam czuprynę „na jeża”,
Jestem gruby lub cienki.
Kiedy chcesz coś namalować,
Bierzesz mnie do ręki.

(ɨɔpɛd)

Może być gruby albo cienki,
Czysty, w linię lub w kratki.
Można w nim pisać
Lub rysować kwiatki.

(ɨkɔszɛ)

Mają dwoje uszu,
Lecz nie słyszą wcale.
Za to ciąc materiał
umieją wspaniale.

(ɨɔzɔkɨ)

Łączy różne materiały.
I czy to lato, czy zima,
Bez nici mocno trzyma.

(ɨɔɨ)

Wisi w klasie na ścianie,
Piszesz na niej zdanie.

(ɨɔɨɔɨ)

Z nudów umieram,
Gdy nic nie ścieram.

(ɨkɔmɛ)

(wg Jolanty Cyrulik)

Leksyka. Frazeologia

TEMAT 5. SKARBY LITERATURY LUDOWEJ. SŁOWNICTWO

91. Przeczytaj i przetłumacz tekst z polskiego na ukraiński.

Nie krzak, a z liśćmi,
Nie koszula, a uszyta,
Nie człowiek, a opowiada.

Wykonaj polecenia.

Odgadnij zagadkę.

Policz liczbę głosek w odgadniętym wyrazie.

Przypomnij sobie przysłowia w języku ukraińskim, w których użyto nazwę tego przedmiotu.

92. Uczymy się tłumaczyć z polskiego na język ukraiński. Przypomnij sobie znane ci filmy animowane i ich tytuły, do których malarz namalował obrazki. Podaj imiona ulubionych bohaterów.

Podzielcie się na cztery grupy i przetłumaczcie jeden z tytułów filmu animowanego podanego przez nauczycielkę / nauczyciela na język ukraiński.

Zapisz tytuły filmów do zeszytu. Skorzystaj ze słownika ortograficznego i z pomocy nauczyciela / nauczycielki.

93. Opowiedz jeden z epizodów przedstawionych na obrazkach. Jaką formę wypowiedzi wykorzystasz?

94. Uczymy się nowych wyrazów.

dzieciństwo – дитинство
rodzeństwo – рідні брати і сестри
płatać figle – робити витівки

ludzik – чоловічок
przyjaciel – друг
śmigło – пропелер

95. Rozwiń fragment wykorzystując podane ilustracje, wyrazy pomocnicze i związki wyrazowe.

W dzieciństwie czytało mi książkę Astrid Lindgren „Braciszek i Karlsson z dachu”. Kiedy ją słuchałem, bawiłam się / bawiłem się jak nigdy przedtem.

Wyrazy pomocnicze: panna Cap – фрекен Бок; **popsuć** – попсувати.

Związki wyrazowe: „Braciszek i Karlsson z dachu” – „Малий та Карлсон, що живе на даху” (повість Астрід Ліндгрєн); **domek za kominem** – будиночок за димарем; **przezabawny bohater** – кумедний герой; **wlatywać przez okno** – влітати через вікно; **niesłychanie mądry, w miarę tęgi mężczyzna w najlepszych latach** – дуже розумний і помірно товстий чоловік у розквіті сил; **zwarowane zabawy** – навіжені забави; **sprawca przeróżnych psot i szkód** – винуватець всіляких пустощів.

96. Przeczytaj po cichu tekst.

Leksyka

Leksyka (słownictwo) (лекси́ка) to zbiór wyrazów języka.

Każdy wyraz ma **znaczenie**, czyli to, co dane słowo znaczy.

Grupy wyrazów według znaczenia to: **synonimy** (синоніми) (wyrazy o znaczeniu bliskoznacznym), np. *las, bór, zagajnik* oraz **antonimy** (антоніми) (wyrazy o znaczeniu przeciwstawnym), np. *mądry – głupi*.

Znaczenie przerośne wyrazu (переносне значення слова) to skojarzenie dwóch zjawisk i przeniesienie nazwy jednego zjawiska na drugie, np. *zegar chodzi, czas biegnie*.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

1) Znajdź w tekście odpowiedzi na pytania i przeczytaj je.

Jak nazywamy zbiór wyrazów języka?

Jakie są grupy wyrazów według znaczenia?

Co ukrywa znaczenie przerośne wyrazu?

2) Przeczytaj i zastanów się, jak zrozumiiałaś / zrozumiałeś podane niżej wyrażenia i zwroty. Omów znaczenie przerośne związków wyrazowych, ilustrując je przykładami użycia.

Złote serce; nosek czajnika; fala uczuć; źródło wiedzy; lecieć jak na skrzydłach.

97. Uczymy się nowych wyrazów.

wyraz – слово

idea – ідея

treść – зміст

temat – тема

nazwa – назва

główny bohater – головний герой

98. Przeczytaj wiersz głośno i wyraźnie.

Józef Ratajczak

Pożegnanie baśni

Jeśli już zaczniesz
wszystko widzieć wyraźnie,
blask od cienia
odróżnisz
odejdą baśnie,

by nigdy nie wrócić.
Zwierzęta mówić przestaną,
czary odlecą z przedmiotów,
wieloryb się zmieni w butelkę tranu,
a słońce w kroplę potu.

Słowniczek do tekstu:

wieloryb – кит; **tran** – риб'ячий жир; **wyraźnie** – виразно; **odróżniać** – відрізняти.

Wykonaj polecenia.

Wyjaśnij główną myśl wiersza. Określ jego temat. Zastanów się, co byłoby, gdy-

by człowiek nie marzył?

Do wyrazu **fantazja** w znaczeniu „zdolność do wyobrażania sobie czegoś” dobierz 1-2 synonimy.

Jakie różnice znaczeniowe mają rzeczowniki: **wiatr – wicher, niepogoda – ślota, afisz – plakat, impreza – koncert, złość – wściekłość**? Jak nazywamy takie wyrazy?

99. Dobierz wyrazy o znaczeniu przeciwstawnym (antonimy) do podanych wyrazów.

Siła, przyjaciel, lenistwo, wada, duży, gorący, ładny, skończyć, wbiec, rujnować.

100. Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

Wyrazy neutralne (нейтральна лексика) to słowa emocjonalnie obojętne, np. *droga, lalka*. **Wyrazy nacechowane emocjonalnie** (емоційно забарвлена лексика) to słowa z określoną barwą uczuciową: zdrobnienia (зменшено-пестливі слова) (wyrazy nacechowane miłościnnie) budzą pozytywne skojarzenia, np. *dróżka, laleczka*; zgrubienia (збільшено-згрубілі слова) (mają negatywne skojarzenia), np. *jabłuchno (jabłko), psisko (pies)*.

101. Spróbuj określić, które z podanych wyrazów są nacechowane emocjonalnie, a które z nich należą do wyrazów neutralnych.

a) Gadać, wypowiadać się, głośnić, marudzić, opowiadać, pleść, przemawiać, rozmawiać, gderać, trajkotać.

b) Chłopiec, chłopczyk; koszula, koszulka, koszulina; krowa, krówka, krowisko.

102. Od podanych wyrazów neutralnych utwórz zdrobnienia i zgrubienia.

Głowa – _____, nos – _____, oczy – _____, usta – _____, twarz – _____, noga – _____, ręka – _____.

103. Przeczytaj wyraźnie baśń, pamiętając o odpowiedniej intonacji.

O staruszku i staruszce i o złotej rybce...

Był pewien chłop, który już czterdzieści lat łowił ryby, ale bardzo mu się nie wiodło. Raz zarzucił sieci – wyłowił tylko morską trawę; zarzucił je drugi raz, patrzy, a tu rybka, nieduża, ale złota. Prosi go, żeby ją puścił do wody:

– Puść mnie, co tylko będziesz chciał, to ci dam.

Tak go prosiła, że ją w końcu puścił. Wraca chłop do domu i mówi do żony:

– Wiesz, złapałem dzisiaj złotą rybkę, ałem ją puścił, bo bardzo o to prosiła. Tyle, że mi obiecała, że co tylko będę chciał, to mogę dostać.

Żona na to:

– Oj, głupi. Idź zaraz i poproś ją, żeby nam dała nowe koryto, bo stare się nam rozsypało.

Poszedł chłop do morza, stanął na brzegu, zdjął czapkę i prosi, żeby rybka dała im nowe koryto. Wyszła rybka nad wodę i przemówiła:

– Idź do domu, idź.

Wraca chłop do domu, patrzy – stoi przed chałupą nowe koryto. Żona się ucieszyła, ale pomyślała sobie: „Jak tak, to i więcej mogłaby nam rybka dać”.

– Idźże do niej, poproś, żebym była gospodynią z własnym gruntem i nową chałupą.

Poszedł chłop nad wodę, zdjął kapelusz, ale nie śmie nic mówić.

Wychyla się rybka z fali i pyta:

– Czego jeszcze chcesz?

Wytłumaczył jej, czego się żonie zachciało, a rybka mu na to, żeby wracał do domu. Wraca chłop, patrzy, a tam stoi nowa chałupa, a jego żona już jest bogatą gospodynią, chodzi sobie, nic nie robi.

Jeszcze tego było jej za mało; po jakimś czasie zachłanna kobieta powiada znów do męża:

– Idź no do tej twojej rybki, powiedz jej, żebym została wielką panią, z własnym dworem, końmi, powozem i służbą.

Poszedł, poprosił, wraca do domu, a tu jego żona, ubrana w piękną suknię, siedzi sobie i wydaje rozkazy służbie, nic nie robi. Ale i to jej nie wystarczyło, znów wysyła chłopca z nowym zadaniem:

– Na co mi być panią, kiedy mogę być samą królową. Idź, powiedz rybce, żeby mi tu stanął pałac królewski, a ja żebym była w nim królową.

Poszedł chłop nad wodę, a rybka i to zrobiła. Przychodzi do domu, a tu jego żona chodzi w koronie, pełno pań i panów, służby i strażników z pałaszami; pytają go, czego tu chce. On na to, że do żony, czyli królowej, chciałby się dostać. Roześmiali się na to, a żona nie chciała na niego patrzeć, kazała go wygnąć. Tak było przez tydzień, królowa z samymi królami się zabawiała, a po tygodniu kazała zawołać męża i mówi:

– Mało mam służby, idź no do rybki i powiedz jej, żeby przyszła do mnie na służbę.

Chłop się zląkł, ale co było robić. Poszedł nad wodę, czapkę zdjął, przeprosza rybkę i powiada jej, czego znów żonie się zachciało. Rybka na to nic się nie odezwała, tylko machnęła ogonkiem w obie strony i znikła w fali.

Chłop wraca do domu. Patrzy – nie ma zamku królewskiego, ani służby, ani panów, stoi stara chałupa pod lasem, a jego żona siedzi na progu, płacze i zszywa podarte sieci (*wg „Baśnie i powieści” / z ust ludu i książek zebrał Zygmunt Gloger, 1898 r.*)

Słowniczek do tekstu:

chłop – селянин; **chałupa** – халупа; **koryto** – корито; **grunt** – ґрунт; **parobek** – хлопець; **służba** – слуги; **kapelusz** – капелюх; **gospodyni** – хазяйка; **złęknąć się** – злякатися; **odezwać się** – відізватися; **królowa** – королева.

Związki wyrazowe: **złota rybka** – золота рибка; **zamek królewski** – королівський замок; **zarzucić sieci** – закинути сіті; **puścić do wody** – випустити у воду; **zachłanna kobieta** – жадібна жінка; **machnąć ogonkiem** – махнути хвостиком; **zniknąć w fali** – зникнути в хвилях.

pałasz – палаш,
холодна зброя,
яка нагадує шаблю

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Wskaż, jakie życzenia rybaka spełniła złota rybka? Jaki wniosek płynie z treści baśni „*O chłopie i złotej rybce*”?

Ułóż dialog z koleżanką lub kolegą.

Wyobraź sobie, że złowiłaś / złowiłeś złotą rybkę. O co chciałabyś / chciałbyś ją poprosić?

104. Dokonaj analizy głosek w wyrazie *legenda*.

105. Podziel podane rzeczowniki na trzy grupy i wpisz do zeszytu.

Wzór:

Nazwy osób	Nazwy zwierząt	Nazwy rzeczy
chłop	koń	koryto
...	...	...

Pałac, żona, dom, sieć, mąż, pan, korona, pies, królowa, suknia, strażnik, pałasz, król, czapka, chałupa, pani, kapelusz.

106. Posłuchaj tekstu przetłumaczonego przez nauczycielkę / nauczyciela.

Przeczytaj podany tekst, podziel go na akapity, wskaż wyrazy kluczowe.

Słowniki języka polskiego

Kiedy czytamy prasę lub książki, często natrafiamy na wyrazy, których znaczenia nie rozumiemy.

W poznawaniu znaczenia wyrazów służy „Mały słownik języka polskiego” pod redakcją Stanisława Skorupki, Haliny Auderskiej, Zofii Łempickiej, który zawiera 35 000 haseł.

Jako środek poszerzania słownictwa, wykonywania ćwiczeń może być pomocny „Słownik synonimów i antonimów” pod redakcją Beaty Gajewskiej i Marty Pawlus.

Słownictwo języka polskiego jest niezmiernie bogate, czego dowodem jest obszerny, jedenastotomowy „Słownik języka polskiego” obejmujący ponad 126 000 haseł (*wg Michała Jaworskiego*).

Czego nowego dowiedziałas / dowiedziałeś się o rodzajach słowników języka polskiego i ich przeznaczeniu?

107. Uczymy się nowych wyrazów.

Kopiec Kraka w Krakowie –
курган Крака в Кракові

108. Uczymy się płynnego, biegłego, wyrazistego i poprawnego czytania.

Józef Ratajczak

Legenda

Taką legendę mi pokaż,
co siedzi wciąż
w jamie smoka
i kryje się w kopcu Kraka.
To jest legenda na plakat.
Taką legendę mi przyślij,
co skacze z Wandą
do Wisły i mieszka
w Mysiej Wieży.
Taką legendę chcę przeżyć.
Bo takie legendy uczą (...)
Malować je i powiesić.
Niech zawsze nad nami płyną
w pieśni.
A potem w szkolnym zeszycie
napisać je sobie,
jak życie.

M. Piotrowski. Śmierć Wandy. 1858 r.

Mysia Wieża w Kruszwicy

Słowniczek do tekstu:

kryć się – ховатися; **przeżyć** – пережити; **wciąż** – постійно, весь час.

Związki wyrazowe: jama smoka – яма дракона.

Wykonaj polecenia do tekstu.

Zastanów się, jaka jest główna myśl i temat wiersza „**Legenda**” Józefa Ratajczaka. Skomentuj swoją odpowiedź, wymień przykłady z tekstu. Jakie legendy krakowskie czytałeś / czytałaś? Nazwij głównych bohaterów i sytuacje, z jakimi one były związane.

Wypisz z wiersza epitety i porównania.

Wiem więcej

Legenda (легенда) to opowieść o treści fantastycznej z postaciami, wydarzeniami lub miejscami historycznymi i ludowymi, np. *legenda o Warszawie i Sawie, o smoku wawelskim*. Legendy oparte są na ludowych opowieściach, przekazywanych ustnie z pokolenia na pokolenie. Wyraz *legenda* pochodzi z łac. *legenda* „zalecane do czytania”.

Ballada (балада) to wierszowany utwór o niezwykłej, często fantastycznej tematyce. Nazwa pochodzi od włoskiego wyrazu *ballare* „tańczyć”.

109. Wykonaj pisemnie polecenia.

- * Co to jest legenda? (Podkreśl w zdaniu podmiot i orzeczenie).
- * Czym różni się legenda od ballady? (Podkreśl w zdaniu wszystkie części mowy).
- * Wskaż różnicę między **baśnią** i **legendą** (Jaka jest reguła poprawnej wymowy samogłosek **ą**, **ę** w podkreślonych wyrazach?).

Akapit (абзац) to początek tekstu prozatorskiego wyróżniony wcięciem lub cały fragment między wcięciami, który zapowiada nową myśl autora.

110. Popatrz na ilustracje i słowniczek do tekstu. Posłuchaj legendę.

Polskie legendy. O Lechu, Czechu i Rusie

Dawno temu plemiona Słowian zamieszkiwały dalekie krainy. Żyli w dobrobycie i w zgodzie ze sobą. Na czele trzech największych rodów stali trzej bracia: Lech, Czech i Rus.

Plemiona słowiańskie znacznie się rozrosły i bracia postanowili poszukać nowych ziem dla swoich rodów.

Po wielu tygodniach znaleźli się wśród bezkresnych, żyznych równin, wśród których błyszcząły w słońcu wody wielu rzek. Podczas postoju Rus rzekł do braci:

– Tu zostaniemy i założymy naszą osadę.

Lech i Czech pożegnali się z bratem i ruszyli w dalszą podróż.

Po wielu dniach podróży dotarli do wielkiej góry. Przyszedł wtedy Czech do Lecha i tak mówi:

– Wiesz dobrze jak kocham słońce, a z tej góry będę miał bliżej do jego promieni. Tu zostaniemy i założymy osadę dla mego ludu.

Trudno było Lechowi opuścić brata, ale wiedział, że w końcu i on znajdzie swoje miejsce. Po wielu dniach Lech ujrzał rzeki pełne ryb, bory pełne zwierzyny i ziemie żyzne. Spojrzał na swoich ludzi i tak do nich przemówił:

– Tu założymy naszą osadę.

W tym też momencie z góry rozległ się głośny okrzyk. Słowianie unieśli głowy i ujrzeli wielkiego białego orła, który lądował w gnieździe na szczycie ogromnego dębu.

W miejscu, w którym rozbili obóz, zbudowano gród.

Na cześć ptaka nadano osadzie kształt orlego gniazda i nazwano Gniezmem, zaś biały orzeł na tle czerwieni stał się godłem rodu Lecha, a później całego państwa polskiego.

Słowniczek do tekstu:

kraina – країна; **dobrobyt** – добробут; **domostwo** – подвір'я; **plemię** – плем'я; **wataha** – ватага; **okrzyk** – вигук; **szczyt** – верхівка; **gród** – місто; **osada** – поселення; **godło** – герб; **kres** – межа; **żyzny** – родючий; **założyć** – закласти; **zamieszkiwać** – проживати; **przepędzić** – прогнати.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Omów w grupach: temat, wątki poboczne w podanym wyżej tekście; jego ideę; znajdź akapity, sporządź warianty planów (ramowy plan wydarzeń, złożony plan z cytatów). Uzasadnij swoją odpowiedź na podstawie przykładów z tekstu.

Zapisz do zeszytu plan wydarzeń.

Krótko opowiedz treść legendy zgodnie z planem, wykorzystując wyrazy kluczowe: *Słowianie, Lech, Czech, Rus, szukać nowych ziem, opuścić domostwa, żyzne ziemie, rzeki pełne ryb, głośny okrzyk, wielki biały orzeł, gniazdo na szczycie dębu, Gniezno, państwo polskie.*

111. Do wyrazów z legendy „O Lechu, Czechu i Rusie” dopisz odpowiedni rzeczownik.

Słowiańskie _____, najpotężniejszy _____, rwąca _____, żyzna _____, dalsza _____, wielka _____, głośny _____, biały _____, ogromny _____, polskie _____.

112. Popatrz na obrazek i posłuchaj polskiej piosenki ludowej:

Zachodźże, słoneczko

Zachodźże, słoneczko,
Skoro masz zachodzić,
Bo mnie nóżki bołą
Za gąskami chodzić.

Nóżki bołą chodzić,
Rączki bołą robić.
Zachodźże, słoneczko,
Skoro masz zachodzić.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Znajdź w tekście piosenki formę adresatywną i odpowiedz, do kogo zwraca się

podmiot liryczny?

Spróbuj określić, jaki nastrój przekazuje autor czytelnikowi? Odszukaj wyrazy nacechowane. O co podmiot liryczny wiersza prosi słońko?

113. Dobierz epitety do wyrazu *słoneczko* i zapisz je do zeszytu.

114. Przypomnij sobie zagadki, przysłowia o słońcu, wykorzystaj teksty literackie i słowniki.

115. Posłuchaj piosenki.

Korzystając ze słowniczka do tekstu opo-

wiedz, o czym jest mowa w tym utworze?

Przeczytaj wyraźnie.

Ej, przeleciał ptaszek

Ej, przeleciał ptaszek kalinowy lasek,
Siwe piórka na nim zdrzały.
Nie płacz ty, dziewczyno, nie płacz ty, jedyna,
albo ci to świat mały?

Szumi gaj, szumi gaj, szumi gałązeczka,
żółte listki z drzewa padają.
Ej, padają! Zabrali mi chłopca,
a ja w świecie obca, innego mi rodzice dają.

Leć głosie, po rosie, ku zieleśkim łąkom,
przeleć Wisłę, przeleć dunaje,
powiedzże mojemu, że ja się tu błąkam,
że mi serce się kraje.

Słowniczek do tekstu:

piórka – пір'я; gałązka – гілка; zdrzeć – затреміти; błąkać – блукати.

Wiem więcej

Wisła to najdłuższa rzeka Polski o długości 1047 km, która uchodzi do Morza Bałtyckiego.

116. Mów poprawnie.

Powtórz za nauczycielem wyrazy, wyrażenia i zwroty.

Przyleciała, zabrały, nie płacz, znajdź, powiedz, przeleciał ptaszek, chłopiec, dziewczyna, powiedzże miłemu, że czekam jego, tęsknię, serce się kraje.

117. Dopisz do podanych wyrazów zdrobnienia.

Wzór: las – lasek.

Słońce – , kwiat – , książka – , pióro –
, gałąź – , list – .

118. Wypisz z tekstu piosenki „Ej, przeleciał ptaszek” (ćwiczenie nr 115) zdanie, w którym są powtórzenia.

119. Podziel wyraz pochodny **słownictwo** na podstawę słowotwórczą i formant.

120. Przypomnij sobie trzy związki frazeologiczne, w których występują nazwy zwierząt, np. **niedźwiedzia przysługa** „**przysługa nie w porę, niepotrzebna, przynosząca szkodę**”.

121. Przepisz tekst, wstaw brakujące litery. Uzasadnij ich użycie.

Słowo to główna jednostka mow . Składa się ono z głosek. Badaniem i opisywaniem dźwięków mowy zajmuje się **fonetyka**, a zasadami poprawnej wymowy wyrazó – **ortoepia**. Słowo można napisać p y pomocy liter. Prawidłowy sposób zapisu słów reguluje **ortografia**. Sposobami powstawania nowych wyrazów w języku zajmuje się **słowotwórstwo**. Słowo może mieć różne formy: *piosenka, piosenki, piosence, piosenką, o piosence*. Formami słó zajmuje się **morfologia**. Budowę wypowiedzeń bada **składnia**.

Zapamiętaj nowe terminy i ich znaczenie.

fonetyka – фонетика
ortografia – орфографія
słowotwórstwo – словотвір

ortoepia – орфоепія
składnia – синтаксис
morfologia – морфологія

122. Przeczytaj i zapisz do zeszytu przysłowia polskie, które tobie się spodobały. Naucz się ich na pamięć.

Jak cię widzą, tak cię piszą.
Czym chata bogata, tym gościom rada.
Każdy jest kowalem swego losu.

123. Praca w parach.

Ułóż dialogi na podane niżej tematy składające się z 5–6 replik i wpisz do zeszytu: „**Czy słowem można „zapalić”?** „**Czy słowem można „zabić”?** „**Jak pomagają w komunikowaniu formy etykietalne**”?

Podyskutuj z kolegami o znaczeniu wiedzy z zakresu etykiety polskiej.

124. Spróbuj porównać: normy polskiej i ukraińskiej etykiety w konkretnej sytuacji (zapropnowanej przez nauczyciela / nauczycielkę); nazwy rozdziałów nauki o języku w językach ukraińskim i polskim; nazwy części mowy w językach ukraińskim i polskim.

Przygotuj krótką wypowiedź i omów jej treść.

Uśmiechnij się

Nauczycielka języka polskiego pyta się uczniów:

- Jak brzmi liczba mnoga od rzeczownika *niedziela*?
- Wakacje, proszę pani!

TEMAT 6. MITYCZNA PRZESZŁOŚĆ. FRAZEOLOGIA

125. Znasz zapewne już niektóre mity i ich bohaterów. Obejrzyj ilustracje. Przypomnij sobie, co wiesz o bohaterach mitologicznych? Wymień cztery cechy charakteru jednego z tych bohaterów.

Tycjan. Syzyf.
Między 1548 a 1549 r.

Zeus

Tanatos

Hades i cerber

Przy odpowiedzi wykorzystaj podaną informację: **Syzyf** – założyciel i król miasta Efyra (późniejszy Korynt), syn Eola; **Zeus** – w mitologii greckiej najwyższy z bogów; **Tanatos** – bóg i uosobienie śmierci; **Ares** – bóg wojny, syn Zeusa i Hery.

126. Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

kapiel – купання
rzeški – бадьорий
uwolnić – звільнити

ulubieniec – улюбленець
uwięzić – ув'язнити

127. Obejrzyj „Mit o Syzyfie”. Następnie posłuchaj przeczytanego przez nauczycielkę / nauczyciela tekstu.

Syzyf

Król Syzyf panował w Koryncie. U szczytu skalistej góry stał jego pałac. Był on otoczony zielonym kręgiem starodrzewu. Z rana, po kąpieli, wychodził król na taras zamkowy. W dole, na obszernej piaszczystej równinie, rysowały się proste i białe ulice Koryntu. W błękitnej zatoce czerniły się kadłuby okrętów. Król Syzyf był ulubieńcem bogów. Zeus zapraszał go na uczyty olimpijskie. Pomimo lat był wciąż rzeški i silny. Miał jedną wadę: lubił plotki. Raz wygadał się przed ludźmi z jakiegoś sekretu Zeusa.

Władca bogów rozgniewał się i posłał plotkarzowi bożka śmierci, Tanatosa. Syzyf spodziewał się tego. Urządził zasadzkę na Tanatosa, związał go, zakuł w kajdany i zamknął w piwnicy.

Ludzie przestali umierać, Hades poszedł ze skargą do Zeusa. Wyślano Aresa, by uwolnił boga śmierci. Pierwszy umarł Syzyf. Nakazał on żonie, aby zostawiła jego zwłoki nie pochowane. Tak się stało. Ponieważ dusza nie mogła wejść do państwa cieni, Syzyf błakał się nad brzegami Styksu. Tak długo się użalał, aż go zaprowadzono przed Plutona. Z głośnym płaczem opowiadał Syzyf, że ma niegodziwą żonę, która nie chce mu sprawić pogrzebu. Pluton pozwolił mu raz jeszcze wrócić na ziemię.

Król Koryntu poszedł, ale nie wrócił. Bogowie zapomnieli o nim, a on sam starał się żyć cicho i ostrożnie, żeby o nim w ogóle nie słyszano i mówiono. Żył długo, ale w końcu przypomniano sobie o nim w piekle. Znienacka zaskoczył go Tanatos, który jego duszę zabrał do podziemia.

W Hadesie wymierzono mu ciężką karę: miał wynieść wielki kamień na bardzo wysoką i stromą górę. Syzyf natychmiast zabrał się do roboty. Wydzwignął ów głaz prawie pod sam szczyt. Wtem skała wyslizgnęła mu się z rąk i spadła z powrotem na dół. Za drugim razem to samo, i za trzecim, i za dziesiątym. I tak zawsze. Już jest Syzyf bliski celu i zawsze coś mu kamień z rąk wyrывa, i musi pracę zaczynać na nowo (*wg Jana Parandowskiego*).

Słowniczek do tekstu:

Korynt – Коринф, портове місто в сучасній Греції, в давнину одне з найвизначніших міст-держав у Середземному морі; **Styks** – Стікс, одна з річок царства померлих; **natychmiast** – негайно; **plotka** – плітка; **plotkarz** – пліткар; **niegodziwy** – негідний; **taras** – тераса; **pogrzeb** – поховання.

Związki wyrazowe: **państwo cieni** – „царство тіней” померлих; **wymierzyć karę** – винести вирок.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Mów poprawnie.

Przeczytaj za nauczycielem / nauczycielką słowa i wyrażenia kluczowe: **panować, ulubieniec, plotka, wygadać się, rozgniewać się, uwięzić, narzekać, wymierzyć karę.**

Zastanów się, których znaczeń wyrazów, zwrotów i wyrażen z tekstu „**Syzyf**” nie rozumiesz? Odszukaj je w słowniku języka polskiego.

Spróbuj wymienić postacie, które występują w micie o Syzyfie.

Czym zajmował się każdy z bogów? Jakiego podstępu użył król Syzyf, aby przedłużyć swoje ziemskie życie? Jaka kara spotkała Syzyfa?

Na podstawie tekstu „**Syzyf**” ułóż pytania. Opowiedz treść mitu, wykorzystaj pytania pomocnicze.

Zastanów się, jakie wyrazy, wyrażenia i zwroty z mitu o Syzyfie weszły do języka polskiego?

Podaj przykłady sytuacji, w których użyłabyś / użyłbyś tych słów. Podaj przykłady podobnych wyrazów i wyrażeń w języku ukraińskim.

Odszukaj w micie o Syzyfie nazwy własne i zapisz je w kolejności alfabetycznej.

128. Przeczytaj na głos.

Pamiętaj, że imiona i nazwiska ludzi, nazwy bogów, postaci mitologicznych, nazwy krajów, państw, jednowyrazowe nazwy oceanów, mórz, rzek, gór piszemy **wielką literą**.

Wiem więcej

Mitologizmy to związki frazeologiczne, które pochodzą z mitów greckich i rzymskich.

Do nich należą: **spokój olimpijski** „spokój tak doskonały, jak u bogów z Olimpu”; **syreni śpiew** „czarujący śpiew, którym wabiły syreny (nimfy morskie) żeglarzy”; **nić Ariadny** „stopniowe dojście do punktu wyjścia” (od nici, która pomogła Tezeuszowi wydostać się z labiryntu Minotaura); **stajnia Augiasza** „wielki nieporządek” (od nieczyszczonej przez lata stajni króla Augiasza, którą uprzętnął Herakles); **paniczny strach** „nagły lęk, który wzbudzał bożek Pan (półczłowiek i półkoziół)”; **puszka Pandory** „źródło kłopotów” (Pandora, pierwsza kobieta na Ziemi, otworzyła mimo zakazu Zeusa puszkę i wypuściła z niej nieszczęścia, które trapią ludzi).

129. Uważnie przeczytaj tekst.

Ułóż ustnie pytania do tekstu.

Mit (міф) to utwór literacki, który opowiada o początku świata i czasach heroicznych. Jego bohaterami są istoty boskie oraz bohaterowie z ponadludzkimi właściwościami, np. *mit o Dedalu i Ikarze*, *mit o Heraklesie*. Mity, baśnie, legendy przedstawiają nie tylko świat wyobraźni, lecz i bajeczną prawdę o przeszłości.

130. Przepisz tekst, uzupełnij zdania.

Dopisz 1–2 zdania ze zwrotami i wyrażeniami z mitu o Syzyfie.

W micie o Syzyfie akcja odbywa się w owych dalekich czasach, kiedy ... .

Było to w ... . Król rządził w przepięknym ... . Był on ulubieńcem ... . Lecz, kiedy Syzyf ..., to został ukarany ... . W Hadesie nakazano mu wtoczenie na szczyt góry ... .

Już wiesz, że **zwroty** i **wyrażenia** cechuje obrazowość i wyrazistość. Określonych zwrotów i wyrażeń używa się w wypowiedzi *ustnej i pisemnej*.

131. Przeczytaj uważnie, porównaj ze sobą frazeologizmy. Wskaż, które z nich są bardziej nacechowane stylistycznie.

mydlić oczy – „замилювати очі”

biały kruk – „біла ворона”

pierwsze koty za płoty – „початок зроблено, далі буде краще”

132. Ułóż i zapisz do zeszytu zdania z frazeologizmami z ramki.

Jakie zabarwienie uczuciowe mają te frazeologizmy? W jakiej sytuacji można wykorzystać utworzone wypowiedzi?

133. Uważnie przeczytaj tekst.

Znajdź wyrazy kluczowe, przetłumacz i zapisz je do słowniczka.

Frazeologia i frazeologizmy

Frazeologia (фразеологія) to nauka o języku, która zajmuje się analizą i opisem ustalonych połączeń wielowyrazowych.

Frazeologizm (фразеологізм) to połączenie wielowyrazowe o stałym składzie. Do frazeologizmów należą:

1) **wyrażenia**, które składają się z rzeczownika wraz z przydawką, np. *jabłko niezgody* “przedmiot sporu”;

2) **zwroty**, które zawierają czasownik, np. *suszyć komuś głowę o coś* “dokuczliwie kogoś prosić”;

3) **frazy**, które mają formę zdań, np. *Ściany mają uszy* “trzeba być ostrożnym, żeby nie zostać podsłuchanym”.

Frazeologizmy umieszczone w słownikach frazeologicznych, np. w „*Wielkim słowniku frazeologicznym PWN z przysłowiami*”, Warszawa, 2013.

134. Obejrzyj „Mit o Dedalu i Ikarze”. Przeczytaj tekst kreteńskiej legendy.

Ułóż i zapisz plan do tekstu.

Legendy kreteńskie. Labirynt Minotaura.

Dedal i Ikar

Król Minos panował na Krecie. Był on mądry, swoją potęgę umiał rozszerzyć bez podbojów, przez umiejętne współżycie z innymi krajami.

Nie było jednak szczęścia w jego domu. Jego żona, Pazyfae, urodziła dziecko, które miało kształt byka i człowieka. Ten syn wyrósł na potwora i nazwano go Minoturem. Król postanowił za-

mknąć go w jakimś bezpiecznym miejscu. W tym celu wybudowano wspaniałe gmach, labirynt, o niezliczonej liczbie pokoi, z których Minotaur nie mógł się wyplątać.

Budowę labiryntu prowadził Dedal. Był on mistrzem we wszystkich sztukach. Król nie chciał się z nim rozstać nawet wtedy, gdy Dedal, który tęsknił za ojczyzną, Atenami, prosił o pozwolenie na wyjazd. Król mu nie pozwolił.

Wówczas Dedal wymyślił sposób ucieczki. Z ptasich piór, sklejo-nych woskiem, sporządził olbrzymie skrzydła dla siebie i dla swego syna, Ikara. Obaj przytwierdzili sobie skrzydła do ramion, a zanim ruszyli w drogę, rzekł ojciec do syna: „Pamiętaj, synu, żebyś zawsze latał między morzem, a niebem. Nie wolno ci zbyt wysoko szybować, gdyż gorąco promieni słonecznych roztopi wosk, który spaja skrzydła; nie zlatuj zbyt nisko, aby wilgocią wody nie nasiąknęły pióra”.

Dedal leciał pierwszy i pokazywał drogę synowi. Rybak, pasterz, oracz – wszyscy podnosili zdziwione oczy ku niebu, gdzie oni szybowali w obłokach. Lecz Ikar zapomniął o przestrofach ojca i coraz wyżej wzbijał się w błękitne przestworza. I wówczas stało się, że pod wpływem żaru słonecznego wosk stopniał i pióra, jedno po drugim, zaczęły opadać. Ikar, jak gromem rażony, runął z wysokości i zabił się na miejscu. Wyspę, na którą spadł Ikar, nazwano Ikarią, a morze dookoła niej – Morzem Ikaryjskim.

Słowniczek do tekstu:

Kreta – острів Крит, найбільший острів Греції у Середземному морі; **Ateny** – Афіни, столиця Греції; **Ikaria** – Ікарія, грецький острів в Егейському морі; назву отримав від імені Ікара; **Minos** – Мінос, володар Криту; **Pazyfae** – Пасифая, дружина Міноса; **Minotaur** – Мінотавр, чудовисько з тілом людини й головою бика, якого народила Пасифая; жив у лабіринті, збудованому Дедалом; **Dedal** – Дедал, давньогрецький міфічний скульптор і будівничий, який збудував для Міноса лабіринт; **Ikar** – Ікар, син Дедала, який злетів на крилах з пір'я, скріпленого воском.

Opowiedz tekst „Labirynt Minotaura. Dedal i Ikar” według planu. Wykorzystaj ilustrację i wyrazy ze słowniczka do tekstu.

P. Sokołow.

Dedal przywiązuje skrzydła Ikarowi. 1777 r.

135. Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

potwór – чудовисько

sztuka – мистецтво

szybować – летіти

potęga – могутність

ucieczka – втеча

przestworze – простір

mistrz – майстер

skrzydło – крило

runąć – впасти

tęsknota – туга

wilgoć – вологість

136. Przeczytaj za nauczycielką / nauczycielem wyrazy, wyrażenia i zwroty.

Panować, szerzyć potęgę, mistrz we wszystkich sztukach, trapiomy tęsknotą, sposób ucieczki, ptasie pióra, ruszyć w drogę, nie wolno wysoko szybować, wosk stopniał, jak gromem rażony.

Zastanów się, których znaczeń wyrazów, wyrażeń i zwrotów nie znasz? Znajdź je w słowniku frazeologicznym języka polskiego.

137. Przypomnij sobie, gdzie i kiedy rozgrywają się wydarzenia opisane w micie „Labirynt Minotaura. Dedal i Ikar”. Spróbuj wyjaśnić, dlaczego Ikar zginął? Jak myślisz, jaki moment uwiecznił w swoim obrazie „Upadek Ikarą” Pieter Bruegel (czytaj: [Piter Brechel])?

P. Bruegel.
Upadek Ikarą. 1558 r.

138. Podziel podane wyrazy na cztery grupy i zapisz.

Herakles, Korynt, Augiasz, Styks, Pandora, Zeus, Tanatos, Ariadna, Ateny, Ikar, Ares, Pazyfae, Achilles, Pluton, Hades, Minotaur, Hera, Dedal.

Imiona bogów	Imiona bogiń	Nazwy miast	Nazwy rzek

139. Zapamiętaj frazeologizm **syzyfowa praca**. Powiedz, co on oznacza. Znajdź odpowiedni frazeologizm w języku ukraińskim. Jeśli masz trudności, zajrzyj do słownika frazeologicznego.

140. Przygotuj wypowiedź na temat „**Labirynt jak próba losu**” albo „**Przed czym ostrzega nas mit o Dedalu i Ikarze?**”

141. Przeczytaj tekst. Ułóż ustnie pytania do tekstu.

Przysłowia, aforyzmy i skrzydlate słowa

Przysłowie (прислів'я) to krótkie zdanie ze źródeł literackich lub ludowych, które wyraża wskazówkę, przestrożę, np. *Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej* „*najwygodniej każdy czuje się we własnym domu*”.

Aforyzm (афоризм) to maksyma, sentencja, krótka wypowiedź (prozaiczna lub rymowana), wyrażająca ogólną prawdę, mądrość, która dotyczy życia człowieka, np. *Dobry mówca nie potrzebuje trybuny*.

Skrzydlate słowa (крилаті вислови) to powszechnie znane i powtarzane cytaty z utworów literackich, wypowiedzi znanych postaci, powiedzenia anonimowe, które z czasem weszły do języka potocznego, np. *Kto mieczem wojuje, od miecza ginie* (Mt 26, 52).

142. Dokończ przysłowia polskie i zapisz je do zeszytu.

Kto rano wstaje, ...	nie błądzi
Kto nie ma w głowie, ...	temu Pan Bóg daje
Kto pyta, ...	sam sobie szkodzi
Kto późno przychodzi, ...	ten ma w nogach

143. Zapisz aforyzmy. Wyjaśnij ich znaczenie.

Sukces jest najlepszą zemstą! (*Jerzy Skolimowski*).

To podczas nocy trzeba wierzyć w światło (*Edmund Rostand*).

144. Przeczytaj tekst.

Ułóż ustnie pytania do tekstu.

Pisownia wyrazów z *rz* i *ż*

Rz piszemy: a) kiedy w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych wymienia się ono na **r**, np. *morze – morski*; b) w zakończeniach rzeczowników **-arz, -erz, -mierz, -mistrz**, np. *kolejarz, zegarmistrz*; c) po spółgłoskach **b, p, d, t, g, k, ch, j, w**, np. *brzeg, przestroga, potrzeba*; d) w wyrazach z **rz niewymiennym**, pisownię których należy zapamiętać, np. *rześki, zwierzę**.

Wyjątki: *pszczoła, pszenica, wszystko, wszędzie.*

Ż piszemy: a) kiedy wymienia się ono w wyrazach pokrewnych lub w innych formach danego wyrazu na **g, dz, z, ź, s**, np. *kazę – kazać, ważyć – waga*; b) na końcu wyrazów, np. *wciąż*; c) w wyrazach z częstką **że**, np. *także***.

* Jeśli w języku ukraińskim w podobnych wyrazach polskiej głosce [ż] odpowiada głoski [r] [r'], wtedy piszemy *rz*, np. *wierzba – верба, rzeka – рика, korzeń – корінь*.

** Jeśli w języku ukraińskim w podobnych wyrazach występuje litera ж, wtedy piszemy *ż*, np. *żołądz – жолудь, żaba – жаба, żart – жарт*.

145. Wpisz do zeszytu wyrazy z literami *rz* i *ż*, wyjaśnij ich pisownię. Ułóż z tymi wyrazami zdania.

Potrzeba, drzewo, starzec, mistrz, brzeg, skrzydło, wciąż, stróż, dróżka, każe.

146. Uzupełnij tekst brakującymi literami *rz* lub *ż*. Uzasadnij ich pisownię.

Pałac był otoczony zielonym kręgiem starodewu. Król pomimo lat był wciąż eśki i silny. Zawsze p ebał o tym, co się tam mówiło. Władca bogów rozgniewał się i posłał plotka owi bo ka śmierci.

Szyf błąkał się nad blegami Styksu. Opowiadał, że ma niegodziwą onę. W Hadesie wymie ono mu cięką karę.

147. Pisanie z pamięci. Przeczytaj kilka razy słowa w ramce. Zapamiętaj ich pisownię i zapisz. Przeczytaj i zapamiętaj tłumaczenie tych wyrazów.

zorza – зоря

kurz – курява

rząd – ряд

rzadko – рідко

przygoda – пригода

drzewo – дерево

kalendarz – календар

orzech – горіх

rzecz – річ

talerz – тарілка

zwierzę – тварина

Wiem więcej

Pięta Achillesa to „czyjaś słaba strona”. Achilles jako dziecko został zanurzony przez matkę, boginkę morską Tetydę, w wodach rzeki Styksu. Ciało jego miało być dzięki temu uodpornione. Jedynie pięta, za którą trzymała go matka w czasie kąpieli, była jego słabym punktem. Według mitu Achilles zginął ugodzony w piętę strzałą Parysa.

Starożytna Grecja – Стародавня Греція

Achilles – Ахіллес

pięta Achillesa – Ахіллесова п'ята

148. Przetłumacz tekst z rubryki „Wiem więcej” z języka polskiego na ukraiński.

149. Spróbuj znaleźć w słowniku frazeologizm, który opisuje cechy charakteru, przyzwyczajenia, słabości, wady człowieka.

150. Połącz frazeologizmy z odpowiednim znaczeniem.

1.	Trafić kulą w płot	a.	„to, co się mówi, dochodzi do wiadomości osób niebiorących udziału w rozmowie”
2.	Klamka zapadła	b.	„ktoś wszechwiedzący, doskonale orientujący się w zagadnieniach dotyczących wielu dziedzin”

3.	Obrastać w piórka	c.	„być niespokojnym, niecierpliwym”
4.	Chodząca encyklopedia	d.	„podjęto jakąś decyzję, która jest nieodwołalna”
5.	Pisać jak kura pazurem	e.	„trudny problem do rozwiązania”.
6.	Twardy orzech do zgryzienia	f.	„pisać niewyraźnie”
7.	Siedzieć jak na szpilkach	g.	„umacniać swoją pozycję materialną, bogacić się”
8.	Ściany mają uszy	h.	„powiedzieć coś nietrafnie, nie na temat lub zrobić coś niewłaściwie, niestosownie”

151. Spróbuj wyjaśnić, do których frazeologizmów (wyrażenia, zwroty, frazy) należą związki frazeologiczne *klamka zapadła*, *siedzieć jak na szpilkach*, *ściany mają uszy*.

Wiem więcej

Lotnia jest statkiem powietrznym, w którym sterowanie odbywa się poprzez zmianę położenia środka ciężkości pilota.

152. Postępuj wiersza.

Stanisław Grochowiak

Lotnie

Znowu w modzie balony,
A najbardziej lotnie.
Wolę ja lotnie stokrotnie,
Kiedy się fruwa samotnie
Pod nieboskłony.
Na razie jeszcze bezpiecznie
Ze stoku spadzistej hali,
Ale będziemy latali,
Coraz to dalej i dalej,
Gdzie nas poniesie powietrze.
W sterowcu mama i tata
Spojrzą przez okno zdziwieni,
Co się tak w słońcu mieni,

Kto tam z ptakami tak lata?
A to ja właśnie będę
Dedała powtarzał legendę.

Odpowiedz na pytania.

O czym opowiada wiersz? Dlaczego autor nazwał go „**Lotnie**”? Czy latałaś / latałeś kiedyś samolotem? Jak uważasz, czy marzenia autora się spełniły?

Przeczytaj kilka razy wiersz, dbając o staranną wymowę.

Wiem więcej

Wdzięczność to odpowiedź na doświadczone dobro, poczucie zobowiązania moralnego, chęć odwzajemnienia, podziękowania za coś. Taką odpowiedź należy wypowiedzieć życzliwie, patrząc w oczy. Przysłowie mówi: *Dziękuję pomaga, a nic nie kosztuje.*

153. Przeczytaj i zapisz wyrazy określające środki transportu do tabeli.

Wóz, statek, rower, żaglówka, parowóz, lotnia, łódź, pociąg, auto, sterowiec, czółno, parowiec, balon, lotniskowiec, autobus piętrowy, hulajnoga, samochód, poduszkowiec, samolot, tramwaj, metro, motorower, motocykl, trolejbus, tramwaj wodny, kolej miejska, wodolot, prom.

Transport lądowy	Transport morski	Transport kolejowy	Transport lotniczy

Wyrazy pomocnicze: **parowiec** – пароплав; **sterowiec** – дирижабль; **żaglówka** – вітрильний; **parowóz** – паровоз; **lotnia** – дельтаплан; **łódź** – човен; **lotniskowiec** – авіаносець; **balon** – аеростат.

154. Mów poprawnie. Spróbuj wymówić szybko łamańce językowe.

W czasie suszy suchą szosą Sasza szedł.
Siedzi Jerzy na wieży i nie wierzy, że włos mu się jeży.
Zamień kamień w krzemień, przemień krzemień w kamień.

TEMAT 7. KSIĄŻKA – MÓJ NAJLEPSZY PRZYJACIEL. KSZTAŁCENIE MOWY. KULTURA MÓWIENIA

155. Przeczytaj uważnie tekst, a następnie nadaj mu tytuł.

Czy lubisz baśnie? Zapewne nie znajdziemy osoby, która by odpowiedziała, że nie lubi. Wyraz *baśń* w znaczeniu podobnym do dzisiejszego funkcjonował już w XV wieku. Oznaczał wówczas „wiersz, bajkę” lub „opowiadanie o treści fantastycznej”.

Rdzeń wyrazu jest podstawą słowotwórczą czasownika *bajać* w znaczeniu „mówić”, ale też „rozprawiać”, „gadać” (wg *Katarzyny Mazur*).

Jakie jest pochodzenie i znaczenie wyrazu *baśń*? Dlaczego lubisz czytać baśnie?

Wiem więcej

Elfy z mitologii germańskiej i skandynawskiej to duszki leśne lub wodne. W folklorze występują jako małe ludziki o wielkiej urodzie, żyjące w lasach, źródłach, studniach, a nawet pod ziemią. Wierzono, że są one długowieczne i posiadają magiczne moce.

Nils Blommer.
Elfy tańczące na łące.
1850 r.

156. Posłuchaj tekstu, obejrzyj ilustracje.

Śnieżnobiały jednorozec w lesie nad brzegiem jeziora

Czarodziej Merlin zaprasza jednorozców do celtyckich lasów

Każda **baśń** to odwieczna walka dobra ze złem. Główni bohaterowie obdarzeni są pozytywnymi, godnymi naśladowania cechami.

Wśród nich są zwierzęta mityczne, jednym z których jest jedno-
rożec, stworzenie o złożonej symbolice, które posiada róg **pośrodku**
czoła – symbol czystości i niewinności.

W promieniach słońca czarodziej zajmuje się białą magią.

W światach równoległych **elfy wojownicy** prowadzą walkę z si-
łami ciemności, która zakończy się sukcesem.

Pojawiają się wróżki w postaci motylków i napełniają nas radością.

Słowniczek do tekstu:

chochlik – домовик; **jednorożec** – єдиноріг; **czarodziej** – чарівник; **elfy wojownicy** – воїни-ельфи; **starcie** – сутичка; **sukces** – успіх; **wróżka** – ворожка.

Odpowiedz na pytania.

Jakie są twoje ulubione postacie z polskich i ukraińskich baśni? Wskaż cechy charakterystyczne baśniowych bohaterów u różnych narodów.

Przeczytaj wyrazy. Zastanów się, które z nich charakteryzują baśń?

Mówię, porównuję, opowiadam, przekazuję, opisuję, podnoszę, za-
wiadamiam, wykładam, gadam, informuję.

157. Poszukaj w podręczniku, słownikach informacji dotyczących baśni.
Ułóż wypowiedź ustną na temat „Co to jest baśń?”.

158. Przeczytaj tekst. Ułóż dialog.

Powieść (роман) to utwór epicki, który opisuje
dzieje i przeżycia bohaterów na tle środowiska, epoki.

Poemat (поема) to dłuższy wierszowany utwór
literacki o charakterze epickim lub liryczno-epickim.

Komiks (комікс) to historyjka obrazkowa z napisami o charakterze sensacyjnym lub humorystycznym.

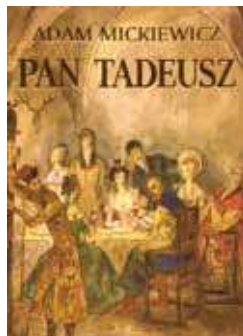
Opowiedz tekst, uzupełnij go przykładami tytułów utworów literackich podanych niżej.

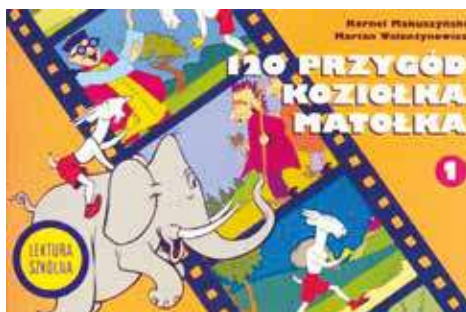
Tytuły utworów literackich.

Powieść: Janusz Korczak
„Król Maciuś Pierwszy”.

Poemat: Adam Mickiewicz
„Pan Tadeusz”.

Komiks: Kornel Makuszyński, Marian Walentynowicz
„120 przygód Koziołka Matołka”.

159. Posłuchaj tekstu, obejrzyj ilustrację. Zapisz pod dyktando podany tekst.

Objasnij szyk wyrazów w zdaniach, przypomnij sobie wiadomości z zakresu budowy zdań. Uzasadnij ustnie użycie znaków interpunkcyjnych.

To jest nasza biblioteka szkolna. Tu zazwyczaj mamy dostęp do książek, podręczników, słowników. Obok mieści się czytelnia. Lubię tam pracować. W czytelni można czytać nowe czasopisma, gazety, dostępne są e-książki i e-gazety, czyli internetowe czasopisma.

160. Uczymy się nowych wyrazów.

Zapisz wyrazy do słowniczka.

e-gazeta – интернет-газета

e-book, e-książka – електронна книжка

161. Przeczytaj rozmowę w ramce i na jej podstawie spróbuj ułożyć dialog „W bibliotece”.

- Dzień dobry! Mam pytanie, chciałabym wypożyczyć książkę... .
- Dzień dobry! A na jak długo chcesz ją wypożyczyć?
- Potrzebuję jej na dwa miesiące.
- Już wypisuję kartę. Oto twoja książka.
- Dziękuję, do widzenia.
- Do widzenia. Zapraszam ponownie.

162. Powiedz poprawnie. Przeczytaj i opowiedz tekst.

Otoczają nas wszędzie litery. Widzimy je w książkach, czasopiśmie, gazetach, na plakatach reklamowych i szyldach.

Pismo jest największym wynalazkiem ludzkości. Bez niego nie byłoby możliwe zapamiętanie wiedzy, którą posiada ludzkość.

Słowniczek do tekstu:

posiadać – мати.

Związki wyrazowe: na plakatach reklamowych i szyldach – на рекламних плакатах і вивісках; **największy wynalazek ludzkości** – найбільший винахід людства.

163. Obejrzyj ilustracje i przeczytaj zdania. Spróbuj wstawić tytuły książek znanych polskich autorów w wykropkowane miejsca.

Tytuły książek: „Złoto Gór Czarnych”; „Niewiarygodne przygody Marka Piegusa”; „Porwanie Baltazara Gąbki”; „O dwóch takich, co ukradli księżyc”; „Akademia pana Kleksa”, „Podróże pana Kleksa”, „Triumf pana Kleksa”.

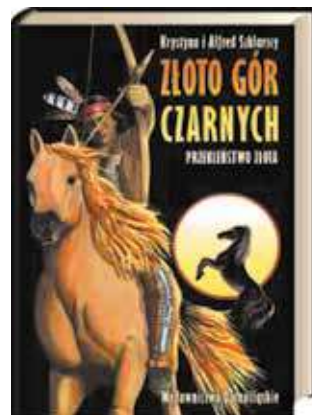
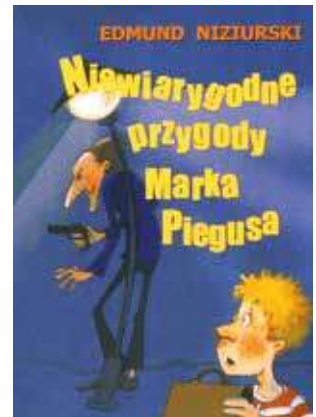
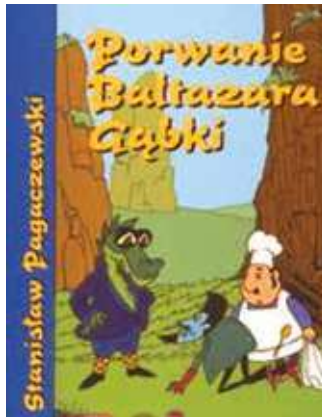
Dużą popularnością cieszy się trylogia Jana Brzechwy ... , której głównym bohaterem jest pan Kleks.

Wśród młodszych czytelników zdobyła uznanie książka Stanisława Pagaczewskiego pod tytułem ... .

Najbardziej znaną spośród dzieł Edmunda Niziurskiego jest książka ... .

Tytuł powieści Kornela Makuszyńskiego o Jacku i Placku: ... .

Współautorem trylogii indiańskiej ... był Alfred Szklarski ze swoją żoną Krystyną.

164. Uczymy się nowych wyrazów.

Zapisz wyrazy do zeszytu.

pisarz – письменник
opowieść – оповідання

pióro – перо
poemat – поема

Wiem więcej

Komputer osobisty przeznaczony jest do użytku, np. w domu. Istnieje kilka typów komputerów osobistych: *komputer stacjonarny* (настільний комп'ютер), *komputer przenośny – laptop, notebook* (лептоп, ноутбук), *tablet* (планшетний комп'ютер), *handheld PC* (кишеньковий комп'ютер, палмтоп).

iPad (планшетний комп'ютер „ай-пад”) to tablet firmy Apple z ekranem dotykowym i możliwością oglądania filmów i zdjęć.

165. Napisz maila do kolegi lub do gazetki szkolnej (3–4 zdania) na jeden z wybranych tematów: „Przygotowanie do wieczorku literackiego”; „Przeczytałem / przeczytałam nową książkę”; „O zajęciach w kółku literackim”.

166. Gry i zabawy.

1) Zamień literę i przeczytaj nowy wyraz.

worek

w = k

kot

t = c

kret

t = m

młotek

m = p

kura

k = r

wagon

g = z

(Rozwiązanie: korek, koc, kret, rłotek, rura, wazon)

2) Uzupełnij w zdaniach wyrazy sylabą **ka**.

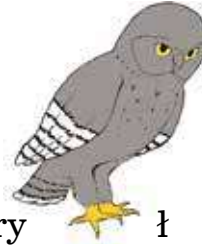
1. (○)mila piła (○)wę i jadła (○)napkę z (○)wałkiem sera.

2. Na obiad będzie marchew(○), (○)pusta i zupa (○)lafiorowa.

3) Przeczytaj zdanie i wskaż, co narysował Pawełek.

ełek nary

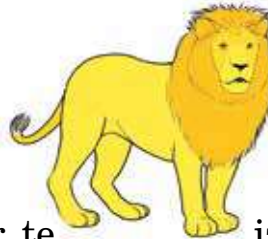

ł

t

tor, te

izor i

wicę.

(Rozwiązanie: Pawełek narysował traktor, telewizor i kotwicę.)

(wg Bożeny Kołodziej i Beaty Pagacz)

4) Odgadnij zagadki.

Tego drzewa nie pomylisz
Z bukiem, dębem czy jaworem.
Bardzo łatwo go rozpoznasz
Po tym, że ma białą korę.

(brzoza)

Gęste krzaki tych owoców
Lubią kłamcy i oszuści.
Bardzo więc uważać trzeba,
Żeby nie dać się w nie wpuścić.

(młyny)

Chociaż ma pancerz,
Można łatwo zamknąć w dłoni,
To niełatwo przebić pancerz,
Który jego wnętrze chroni.

(orzecz)

(Paweł Gołuch)

Słotwórstwo

TEMAT 8. WIEDZA I NAUKA JAKO WARTOŚĆ. POZNAJEMY ŚWIAT. ZAINTERESOWANIA UCZNIĄ. SŁOWOTWÓRSTWO

167. Przeczytaj informacje i ułóż pytania.

 Pojęcie	Przykłady
Wyrazy składają się z <i>morfemów</i> : rdzeń , przedrostek , przyrostek , końcówka (fleksja)	<i>morfem-ø</i> <i>morfem-ik-a</i> <i>przy-kład</i> <i>morfem-ow-y</i> (skład)
Część słowa: sylaba , kilka sylab	<i>mor-fem</i>
Znacząca część wyrazu: morfem rdzenny, rdzeń	<i>morfem-ik-a</i>

168. Zapisz tekst i samodzielnie go sprawdź. Wyjaśnij pisownię wyrazów.

Słowo jest podobne do pociągu. Każda część to wagon. Może on być przyczepiony do drugiego pociągu, na przykład: **-ek**: *cukier-ek*, **-ak**: *plyw-ak*, **-nik**: *słow-nik*, **-arz**: *piek-arz*, **przy-**: *przy-zagrod-owy*, **prze-**: *prze-kroić*, **z-**: *z-robić*.

169. Wypisz z ćwiczenia nr 168: a) wyrazy z przyrostkami; b) wyrazy z przedrostkami.

170. Z podanych niżej morfemów ułóż wyrazy.

Mal-, -dom-, przy-, ek-, wiej-, -roda-, -ć, -sk-, na-, -i-, -owa.

171. Uważnie przeczytaj wiadomości.

Ułóż dialog do podanego tekstu i omów go w parach.

Słowotwórstwo (словотвір) to dział nauki o języku, który zajmuje się budową wyrazów i sposobami powstawania nowych wyrazów.

Wyrazy utworzone od **wyrazu podstawowego** (твірне слово) to **wyrazy pochodne** (похідні слова), które

razem tworzą **rodzinę wyrazów**. Są to **wyrazy pokrewne**, np. *kwadrat – kwadrac-ik, kwadrat-ow-y*. **Morfem** (морфема) to minimalna znacząca częśćka wyrazu.

172. Posłuchaj tekstu.

Opowiedz swojemu koledze / koleżance z klasy, czego nowego dowiedziałas / dowiedziałeś się o wyrazach pochodnych.

Wyrazy pochodne składają się z podstawy słowotwórczej i części dodawanych do niej. Wraz z podstawą tworzą one nowy wyraz: *koło* → *kółko*, *las* → *lasek*. **Rdzeń** (корінь) to główny morfem wyrazu, który zawiera jego podstawowe znaczenie (*las, las-ek, las-kiem*). **Temat fleksyjny** (основа слова) to część, która zawiera znaczenie wyrazu i pozostaje, gdy odetniemy końcówkę, np. *las* „zbiorowisko drzew na pewnym obszarze”. **Końcówka fleksyjna** (закінчення) to częśćka wyrazu, która znajduje się po temacie fleksyjnym i zmienia się podczas odmiany, np. *las-u, las-em*. **Przedrostek** (префікс) to formant, który występuje przed podstawą słowotwórczą (*pół-kula*); **przyrostek** (суфікс) to formant, który występuje po podstawie słowotwórczej (*mądr-ość*).

173. Powiedz, w których miejscach można podzielić podane wyrazy przy przenoszeniu ich do nowego wersu?

Odmiana, przykład, częśćka, wyraz, temat, znaczenie, słowo, formant, ćwiczenie, podstawa.

174. Przeczytaj wyraźnie i naucz się na pamięć.

Nauka jest jak niezmiernie morze... Im więcej jej pijesz, tym bardziej jesteś spragniony (*Stefan Żeromski*).

175. Do wyrazów podstawowych dopisz pochodne. Wyjaśnij, jak zostały zbudowane wyrazy pochodne. Jakie części można w nich wyróżnić?

Głowa, trawa, młyn, klasa, stół, pióro, rzeka, droga, list, nauczyciel, ręka, kolega, słownik, półka, dom, głos, kreda, farba.

176. Wśród podanych wyrazów wskaż wyrazy słowotwórczo niepodzielne i słowotwórczo podzielne. Wypisz w dwie tabelki do zeszytu.

Dziennik, jeź, gumka, król, pędzelek, brzeg, ucho, makowiec, kółko, brat, gród, nożyczki, muzeum, ptaszek, okno, rybka, łąka, chłop, królowa, słońce, ród, płótek, łódka, młotek.

177. Przeczytaj tekst, dbając o poprawną wymowę.

Julian Tuwim

Nauka

Nauczali mnie mnóstwa mądrości,
Logarytmów, wzorów, formułek,
Z kwadracików, trójkątów i kółek
Nauczali mnie – nieskończoności.

Rozprawiali o „cudach przyrody”,
Oglądałem różne tajemnice:
W jednym – szkiełku „życie w kropli wody”,
W drugim – „kanały na księżycu”. (...)

Ach, wiem jeszcze, że na drugiej półkuli
Słońce świeci, gdy u nas jest ciemno!
Różne rzeczy do głowy mi wkuli,
Tumanili nauką daremną.

I nic nie wiem, i nic nie rozumiem,
I wciąż wierzę biednymi zmysłami,
Że ci ludzie na drugiej półkuli
Muszą chodzić do góry nogami. (...)

Trudna lekcja, nie mogłem od razu,
Lecz nauczę się... po pewnym czasie...
Proszę! Zostaw... mnie na drugie życie,
Jak na drugi rok w tej samej klasie.

Słowniczek do tekstu:

mądrość – мудрість; **życie** – життя; **księżyc** – місяць; **nieskończoność** – нескінченність; **półkula** – півкуля; **szkiełko** – скельце; **wkuć pot.** – вивчити щось напам'ять; **tumanić pot.** – обманювати; **zmysły** – почуття.

Pytania i polecenia do tekstu.

Zastanów się, dlaczego wiersz Juliana Tuwima nosi tytuł „**Nauka**”?

Spróbuj ułożyć spis zainteresowań naukowego bohatera lirycznego i opowiedz o tym, jak autor rozumie znaczenie pojęcia **nauka**? Uzupełnij swoją odpowiedź przykładami z wiersza.

Opowiedz, czy wiesz już, kim chciałabyś / chciałbyś zostać w przyszłości i dlaczego? Jaką rolę odgrywa w naszym życiu nauka?

Znajdź w wierszu i zapisz wyrazy, które odpowiadają wyrazom ukraińskim: **наука, алгоритми, формули, квадрат, трикутник, коло, лекція**. Podziel słowa na morfemy.

178. Praca ze słownikiem. Zapisz wyrazy do słowniczka. Zapamiętaj ich tłumaczenie i pisownię.

matematyka – математика

fizyka – фізика

geografia – географія

historia – історія

biologia – біологія

literatura – література

muzyka – музика

logika – логіка

chemia – хімія

astronomia – астрономія

botanika – ботаніка

anatomia – анатомія

malarstwo – живопис

179. Wskaż, jak nazywa się nauka, która:

a) bada zjawiska fizyczne i procesy zachodzące w atmosferze?

b) ustala wielkość i kształt Ziemi oraz określa położenie punktów na jej powierzchni?

c) bada życie i organizmy żywe?

d) bada dzieła artystyczne?

180. Zapisz wyrazy pod dyktando. Otwórz podręcznik i sprawdź ich pisownię.

Słowotwórstwo, rdzeń, morfem, końcówka, fleksja, przyrostek, przedrostek.

181. Popatrz na obraz Izaaka Lewitana „Jesień” (1896 r.).

Wyrazy pomocnicze: obraz – картина; pejzaż – пейзаж; pejzażysta – пейзажист; pędzel – пензель; należeć – належати; „Marzec” – „Березень”.

Związki wyrazowe: „Złota jesień” – „Золота осінь”; „Zarośnięty staw” – „Зарослий став”; „Letni wieczór” – „Літній вечір”.

Przygotuj ustną wypowiedź na temat obrazu. Odpowiedz na pytania.

1. Jaki jest tytuł podanego obrazu i kto go namalował?
2. Do jakiego rodzaju malarstwa należy ten obraz?
3. Jak nazywamy malarza, specjalizującego się w przedstawianiu przyrody?
4. Co jest na pierwszym planie obrazu, a co – na dalszym?
5. Jakie uczucia wywołuje w tobie ten obraz?
6. Czy znasz jeszcze inne obrazy I. Lewitana?

Wiem więcej

Józef Mehoffer (1869–1946) to polski malarz, witrażysta, grafik, jeden z najbardziej wyrazistych przedstawicieli Młodej Polski.

Stanisław Wyspiański.
Portret J. Mehoffera. 1898 r.

182. Opisz obraz Józefa Mehoffera „Jezioro jesienia”, wykorzystując pytania do opisu obrazu I. Lewitana (patrz ćwiczenie nr 181).

183. Dokonaj podziału podanych wyrazów na morfemy. Podkreśl takie wyrazy, które mają ten sam rdzeń. Dobierz wyrazy pokrewne do słowa *przyroda*.

Pejzaż, pejzażysta, malarz, przyroda, krajobraz, pędzel, malarstwo, malować, pędzelek, malarski.

Wiem więcej

Homonimy

Zamek (w drzwiach)

Zamek (błyskawiczny)

Homonimy (омоніми) to wyrazy o jednakowym brzmieniu i pisowni, lecz o różnym znaczeniu, np. *zamek (w drzwiach)* – *zamek (suwak)* (*w kurtce*).

Wśród homonimów wyróżniamy **homografy** (омографі) i **homofony** (омофони). Homografy mają identyczną pisownię, ale różnią się wymową.

cis [czytaj: c-is] „dźwięk c podwyższony o półton” – „звук ц, підвищений на півтону”

cis „mały krzew lub drzewo z rodziny cisowatych” – тис ягідний

Homofony mają identyczne brzmienie, ale różnią się pisownią.

lud „zbiorowisko ludzi; plemień” – „угруповання людей; плем'я”

lód „woda w stanie stałym; jej zamarznęta powierzchnia” – „лід”

184. Wyszukaj w słowniku znaczenia podanych homonimów.

Bal, marynarka, pokój, auto, pilot.

185. Zapisz wyrażenia, wskaż homonimy. Ułóż z nimi zdania.

Klucz wiolinowy; klucz ptaków; Morze Bałtyckie; być może.

186. Przeczytaj wiersz, spróbuj go przetłumaczyć.

Jak rozumiesz frazeologizm *Nauka to potęgi klucz?*

Chcesz być czymś w życiu, to się ucz,
Abyś nie zginął w tłumie;
Nauka to potęgi klucz,
W tym moc, co więcej umie.

(*Ignacy Baliński*)

187. Przeczytaj, przetłumacz i naucz się wiersza na pamięć.

Leopold Staff

Niebo w nocy

Noc czarna, srebrna noc.
Świat nieskończony
W czasie i przestrzeni.
Pośrodku Droga Mleczna.
Któż po niej przechodzi?
To przechodzi ludzkie pojęcie.

188. Wpisz poprawne formy czasownika **przechodzić**.

Ja przechodzę, ty _____, on (ona, ono) _____, my _____,
wy _____, oni, one _____.

189. Przeczytaj wiersze. Zastanów się, jakie zawody są teraz potrzebne?

Wstaw brakujące litery **ż** lub **rz**.

Od poniedziałku, a _____ do soboty
fryzjer ma bardzo dużo roboty:
w poniedziałki – robi p_____edziałki,
we wtorki – st_____yże kędziorki,
w środy – goli brody,
w czwartki, piątki i soboty kręci
paniom papiloty.

(J. Kulmowa „Fryzjerski tydzień”)

Jeśli wie_____yć kominiarzom
do kominów czyści wł_____ą,
ale potem, ju_____ od rana,
twa _____ sadzami uwalana.
Na ramieniu miotły, sznury,
na świat cały pat_____ą z góry.
Cały dzień po dachach ła_____ą –
dob_____e czarnym kominia_____om.

(W. Broniewski „Kominiarz”)

Leśnik sarnom wyniósł ziarno
I sól do solniczki,
A wiewiórka chowa w dziupli
Swoje smakołyki.

Cisza w lesie coraz głębsza,
Pochowały się zwierzęta.
Co te zimą będą jadły?
Czy też o nich ktoś pamięta?

Pan leśniczy dba o sarny
W swej leśnej zagrodzie.
My o ptaki dbać musimy
Lecz w naszym ogrodzie.

(I. Salach „Kto pamięta o zwierzętach”)

Kto sukienkę uszył Hani,
Kto porobił ten kubraczek,
A kto płaszczyk zreperował
wiemy, wiemy – to krawcowa.

Ma dwie ręce pracowite
Ma maszynkę i napaterek
Ma szufladę pełną nitki,
Szpilek, igieł i szpuleczek.

No szyczkami ciachu, ciachu
Na maszynie tur, tur, tur
Chodźmy do niej – dostaniemy
Pstrych gałganków cały wór.

(H. Ożogowska „Krawcowa”)

Ruch dziś taki na ulicy,
Pędzą auta jak szalone.
Chciałbym przejść na drugą stronę
Ale światło jest czerwone.
Jak dyrygent podniósł rękę,
Samochody przed nim stoją
Pan policjant, pan policjant
Wszyscy zawsze go słuchają
Gdy na jezdni się zagapisz,
Albo czasem zmylisz drogę,
Nie płacz, nie martw się, bo pomożę
Pan policjant ci pomoże.

(J. Mackiewicz „Pan policjant”)

Idzie górnik drogą,
piórko mu się kiwa,
wali grajek w bęben,
trąbka mu p...ygrywa.
Piórka mu u czapki
pięknie powiewają.
Na czarnym mundu...e
guziki błyskają.

(Z. Pyzik „Górnik”)

Słowniczek do tekstu:

fryzjer – перукар; **kominiarz** – сажотрус; **leśniczy** – лісничий; **górnik** – шахтар;
policjant – поліцейський; **pilot** – пілот; **podróżnik** – мандрівник.

Wykonaj polecenia.

Podaj nazwy zawodów, wymienionych w wierszach. Uzupełnij ten spis.

Znajdź w podanych tekstach środki stylistyczne (**synonimy, antonimy, porównania, frazeologizmy**).

190. Przeczytaj przysłowia przysłowia, wyjaśnij ich znaczenie. Zapisz je do zeszytu.

Nauką i pracą ludzie się bogacą.

Bez ciekawości nie ma mądrości.

Człowiek mądry, lecz nieuczony, jest jak skutny lew.

Wiem więcej

1. *Jak wysokie są polskie drzewa?* Najwyższa jest jodła, która może osiągnąć wysokość 100 metrów, a najniższe – drzewa owocowe. Najczęściej polskie drzewa osiągają wysokość 20–40 metrów.

2. *Czy rośliny potrafią strzelać?* Niektóre potrafią. Na przykład w Polsce – niecierpek pospolity. Kiedy jego żółte kwiatki przekwitną, utworzą się podłużne owoce-torebki. Gdy dojrzeją w nich nasiona, strączki gwałtownie pękają i strzelają nasionami na odległość nawet kilku metrów.

3. *Czy w Polsce wszystkie bociany są białe?* Nie, w Polsce żyje także piękny bocian czarny. Ma lśniąca pióra, czerwony dziób i nogi. Zakłada gniazda głęboko w lesie na wysokich drzewach. Potrafi łowić ryby i jest bardzo płochliwy.

4. *Czy koń kładzie się do snu?* Koń woli spać na stojąco, ponieważ jest ciężki i wstawanie zabiera mu dużo energii.

5. *Ile wody pelikan może zmieścić w dziobie?* Pelikan ma dziób wyposażony w wielką elastyczną torbę, którą wylawia ryby. Torba ta może pomieścić tyle wody, co duże, 13-litrowe wiadro.

TEMAT 9. BARWY DZIECIŃSTWA. KSZTAŁCENIE MOWY. KULTURA MÓWIENIA

191. Chyba czytałaś / czytałeś już opowiadania Wiktora Draguńskiego o dzieciach i dla dzieci. A więc z zainteresowaniem przeczytasz fragment jego utworu po polsku, w którego zrozumieniu pomoże ci słowniczek, podany na końcu tekstu.

Wiktor Draguński

To, co lubię

Bardzo lubię leżeć na brzuchu u taty na kolanie, opuścić ręce i nogi, oto tak wisieć na kolanie, jak bielizna na zagrodzie. Bardzo lubię grać w warcaby, szachy i domino, tylko żeby obowiązkowo wygrywać. Jeśli nie wygrywam, to nie lubię grać.

Lubię słuchać, jak chrząszcz grzebie w pudełku.

Lubię oglądać telewizję: jest mi wszystko jedno, co pokazują.

Lubię oddychać nosem do uszka mamy. Bardzo lubię śpiewać i zawsze śpiewam bardzo głośno.

Lubię stać przed lustrem i stroić miny, jakbym był Pietruszką z teatru kukielkowego. Szprotki też bardzo lubię.

Lubię czytać o Kanczylu. To jest taki malutki, rozumny daniel. Ma wesołe oczka, malutkie różki i różowe wypolerowane racice. Kiedy będziemy mieć duże mieszkanie, kupimy sobie Kanczyla, on będzie mieszkać w łazience.

Jeszcze lubię pływać tam, gdzie płytko, żeby można było trzymać się rękami za piaszczyste dno.

Bardzo lubię telefonować.

Lubię heblować, piłować, umiem lepić głowy dawnych wojowników i bizonów, ulepiłem głuszca... Wszystko to lubię dawać komuś w prezencie.

Kiedy czytam, lubię gryźć suchary lub cokolwiek. Lubię gości. Bardzo wiele rzeczy lubię robić!

Daniel

Słowniczek do tekstu:

kolano – коліно; **bielizna** – білизна; **zagroda** – огорожа; **warcaby** – шашки; **szachy** – шахи; **domino** – доміно; **obowiązkowo** – обов'язково; **wygrywać** – вигравати; **szprotki** – шпроти; **daniel** – лань; **racica** – копито; **heblować** – стругати; **piłować** – пиляти; **lepić** – ліпити; **bizony** – бізони.

Związki wyrazowe: **wszystko jedno** – однаково; **piaszczyste dno** – піщане дно; **dawni wojownicy** – давні воїни; **gryźć suchary** – гризти сухарі.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Przeczytaj za nauczycielem / nauczycielką wyrazy, zwroty i wyrażenia.

Grać w szachy, warcaby i domino, oglądać telewizję, śpiewać bardzo głośno, piaszczyste dno, heblować, piłować, lepić, telefonować, gryźć suchary, cokolwiek, stroić miny, wesole oczka.

Zastanów się, co lubi robić Dyzio, bohater opowiadania „**To, co lubię**”? Czy jego zainteresowania są szerokie?

Czy masz czy masz podobne zainteresowania?

192. Znajdź związek między wyrazami i ilustracjami.

1. Mama ... .
2. Ja ... .
3. Tato ... .
4. Babcia ... .
5. Dziadek ... .
6. Brat (siostra) ... .

A

B

C

D

E

F

193. Ułóż tekst o ulubionych w czasie wolnym członków twojej rodziny (do wyboru).

Wyrazy, zwroty i wyrażenia pomocnicze: rysować, oglądać telewizję, słuchać muzyki, czytać, grać w tenisa / piłkę nożną, zbierać grzyby, haftować, robić na drukach, szyć, łowić ryby, podróżować, pływać, jeździć na łyżwach / nartach / sankach, grać na komputerze.

194. Popatrz na obrazek. Ułóż dialog „W pracowni malarza” według planu: przywitanie – pytanie – odpowiedź – pytanie – odpowiedź – pożegnanie.

Określ, do jakiego stylu należy ten dialog.

195. Napisz notatkę do gazetki szkolnej na temat: „**Moje zainteresowania ... (sport, muzyka)**”. Zapisz ułożoną wypowiedź.

Po przeczytaniu fragmentu opowiadania Wiktora Draguńskiego „To, co lubię” zastanowiłam / zastanowiłem się nad tym, co ja lubię? Okazuje się, że lubię ... .

196. Odgadnij zagadki. Jakie to zwierzątko? Za pomocą gestów zaprezentuj odgadnięte zwierzę.

Jest to bardzo czujne zwierzę:
w nocy domu pilnie strzeże.
Usłyszycie go z daleka,
gdy na obcych głośno szczeka. (səɪd)

Chociaż ma pancerz,
to nie wojuje
na czterech nogach
wolno spaceruje. (mɔʐ)

To piękny, kolorowy ptak,
czasem mówi jak człowiek
i dziób ma jak hak. (vʂndvd)

197. „**Sto zalet, sto wad**”. Zapisz do tabelki zalety i wady posiadania w domu zwierzątko.

Zdania pomocnicze: Trzeba z psem chodzić na spacer, również w czasie deszczu i mrozu. Można się z nim bawić. Zwierzęta bałaganią w domu. To imponuje kolegom. Jest się do kogo przytulać. Można z psem wychodzić na spacer. Kot może zniszczyć firankę. Czasem zwierzęta chorują. Można chodzić na wystawy zwierząt i zdobywać nagrody. Można razem spędzać czas na dworze. Trzeba pamiętać o szczepieniach. Psy niszczą różne sprzęty i buty. Karmienie zwierząt jest bardzo przyjemne. Miło jest obserwować rybki. Przy akwarium z rybkami jest dużo pracy. Zwierzęta nie pozwalają się wyspać. Jest problem, kiedy wyjeżdżamy na wakacje i nie ma z kim zostawić psa i kota. Leczenie zwierząt jest bardzo kosztowne (wg *Beaty Rechnio*).

Zalety	Wady

Morfologia

TEMAT 10. PLAN DNIA. HIGIENA OSOBISTA. SPORT TO STYL ŻYCIA. MORFOLOGIA. RZECZOWNIK

198. Przeczytaj wiersze starannie.

Zastanów się, jak powinien się zaczynać każdy poranek?

Julian Tuwim

Raz – dwa – trzy

Raz!
Pierwsza rzecz – to wstawać rano!
Dwa!
Kto o krzepkie zdrowie dba,
Ten się długo myje co dzień
Mydłem, szczotką, w zimnej wodzie,
Pluska, pryska, parska, rzy!
Trzy!
Trzyj ręcznikiem suche ciało,
Żeby aż poczerwieniało.
Spraw mu, bracie, mocne wciery,
Aż we krwi poczujesz skry!
Raz – dwa – trzy!
Cztery!
Gdy chcesz czerstwej nabrać cery,
Żywym, bystrym bądź jak rtęć,
Wiedz, że sprawią to spacery!
A codziennie rano:
Pięć!
Musisz się gimnastykować!
Ciało w ruch rytmiczny wprowadź,
Ćwicz je pręźnie i miarowo,
Bo to pięknie, bo to zdrowo,
A dopiero potem
Sześć!
Jeść!

Słowniczek do tekstu:

ciało – тіло; **rtęć** – ртуть; **spacer** – прогулянка; **krzepki** – міцний; **czerstwy** – здоровий, міцний; **dbać** – дбати; **pluskać** – плескати; **ćwiczyć** – тренуватися; **gimnastykować się** – займатися гімнастикою; **jeść** – їсти.

199. Przeczytaj wiersz głośno i wyrażnie. Przepisz go z pamięci.

Jan Brzechwa

Dobra rada

Jedz owoce i jarzyny.
W nich mieszkają witaminy.
Kto je sobie lekceważy,
musi chodzić do lekarzy.

200. Wpisz podane wyrazy do tabelki.

Pomidor, grejpfrut, winogrono, cytryna, gruszka, groch, wiśnia, kapusta, malina, sałata, truskawka, rzodkiewka, czereśnia, agrest, brzoskwinia, ziemniak, pietruszka, ogórek, orzech, marchewka, burak, ananas, banan, papryka, pomarańcza.

Warzywa	Owoce
cebula	jabłko

201. 1) Przetłumacz z języka ukraińskiego wyrazy, wyrażenia i zwroty oraz zapisz je do zeszytu.

Раніше лягати і раніше вставати; пояснити; розподілити; години півтори; займатися, чим захочеться; виконуй режим дня; займайся фізичними вправами; їж овочі і фрукти; вчасно лягай спати.

2) Przeczytaj wyrazy z ramki, zapisz je do słowniczka i zapamiętaj.

rozkładać – rozkładać
odrabiać lekcje – gotować уроки
szkodliwie – шкідливо

wieczorem – увечері
późno – пізно
najpierw – спочатку

202. Odpowiedz na pytania.

- * Dlaczego trzeba poprawnie planować swój czas w ciągu dnia?
- * Co trzeba zrobić, aby się lepiej uczyć?
- * Kiedy trzeba odrabiać lekcje?
- * Dlaczego nie warto odrabiać lekcji późnym wieczorem?
- * Jakie lekcje trzeba odrabiać w pierwszej kolejności?

203. Spróbuj ułożyć zdania wykorzystując podane zwroty.

Trzymać się planu dnia; wcześnie wstawać i kłaść się spać; dobrze uczyć się; właściwie zaplanować swój dzień.

204. Przeczytaj tekst.

Gramatyka (граматика) to nauka o języku, podająca zespół środków do opisu języka oraz zbiór reguł wykorzystania działań tych środków.

Morfologia (морфологія) to dział gramatyki, nauka o budowie i odmianie wyrazów.

Części mowy (частини мови) to klasy wyrazów ze względu na cechy formalne.

205. Przeczytaj wyrazy z ramki. Przypomnij sobie, co wchodzi w zakres gramatyki? Ułóż wypowiedź ustną na omówiony temat (w razie potrzeby korzystaj ze słownika lub pomocy nauczycielki / nauczyciela).

gramatyka – граматика   **gramatyczny** – граматичний

206. Przypomnij sobie, z jakimi częściami mowy zapoznałaś / zapoznałeś się w młodszych klasach.

Українською мовою	Po polsku
іменник	rzeczownik
прикметник	przymiotnik
числівник	liczebnik
займенник	zaimek
дієслово	czasownik
прислівник	przysłówek
прійменник	przyimek
сполучник	spójnik
частка	partykuła
вигук	wykrzyknik

207. Przeczytaj dialog i przyporządkuj wyrazy używane w nim do odpowiednich części mowy.

Ania: – Jak wygląda twój dzień zwykły?

Kamil: – Codziennie wstaję o godzinie siódmej, ścielę łóżko, idę do łazienki, biorę prysznic, potem jem śniadanie, ubieram się i idę do szkoły. O godzinie drugiej wracam, jem obiad.

Ania: – Rozumiem, a co robisz wieczorem?

Kamil: – Odrabiam lekcje, słucham muzyki, idę na spacer z psem, a po powrocie jem kolację, gram na komputerze lub czytam książkę i o godzinie dziesiątej kładę się spać.

208. Wyjaśnij, do których części mowy należą podkreślone wyrazy.

Powitania to zwroty grzecznościowe, które rozpoczynają spotkanie. Formy powitań zróżnicowane są ze względu na stopień znajomości osób, które są ze sobą na ty, albo na pan, pani. Bycie z kimś na pan, pani wymaga użycia uniwersalnej formy powitania: *Dzień dobry*. Może być ona poszerzona o formy, które nazywają rozmówcę, np. *Dzień dobry, panie dyrektorze; Dzień dobry, pani Magdo; Dzień dobry panu*. Zwrot *Dobry wieczór!* używany jest przez Polaków coraz rzadziej.

Jeśli jesteś z kimś na ty, możesz na powitanie wybrać któryś z wariantów zwrotów grzecznościowych, np: *Cześć* (używa się zarówno na powitanie, jak i na pożegnanie), *Witaj*, *Siemasz* i inne. Wybór zależy od wieku rozmówców, od stopnia ich zażyłości, od sytuacji mówienia (wg Mirosława Bańki, „Polszczyzna na co dzień”).

209. Dopisz zdania, uzupełnij je brakującymi zwrotami grzecznościowymi.

Jeśli chcesz o coś poprosić, nie zapomnij powiedzieć [ ] .

Jeśli w czymś jest twoja wina, obowiązkowo przeproś, powiedz [ ] .

Na powitanie kolegi wybierz któryś z wariantów, np. [ ] .

210. Uczymy się nowych wyrazów. Ułóż i przedstaw dialog na temat „Powitanie” wykorzystując podane wyrazy, wyrażenia i zwroty.

Dzień dobry! Добридень!

Dobry wieczór! Добрий вечір!

Cześć! Siemasz. Привіт!

Witaj. Вітаю.

Cieszę się, że cię widzę. Радий тебе бачити.

Co słyhać? Що чути?

Co u was dobrego? Що у вас хорошого?
Jak tam leci? Як справи?
Proszę. Прошу.
Przepraszam. Вибачте.
Do widzenia. Do zobaczenia. До побачення.
Pa. Бувай. Па.

211. Przeczytaj tekst na głos, omów jego treść z koleżankami / kolegami z klasy, wykorzystaj znane ci wiadomości.

Rzeczownik to odmieniana część mowy, która nazywa osoby, rzeczy, rośliny, zwierzęta, zjawiska przyrody, pojęcia, stany, czynności.

Rzeczowniki odpowiadają na pytania **kto?** (*uczeń*) lub **co?** (*budynek*). W zdaniu rzeczowniki pełnią najczęściej funkcję **podmiotu** (підмет), ale też mogą być **przydawkami** (означення), **dopełnieniami** (додатки), **okolicznikami** (обставини).

Wśród rzeczowników wyróżniamy **nazwy własne** (власні іменники) (*Marek, Helena, Bałtyk*) i **nazwy pospolite** (загальні іменники) (*koleżanka, pies, rzeka*). Rzeczowniki występują w liczbie pojedynczej (**lp.**) i liczbie mnogiej (**lm.**), np. *przyjaciół – przyjaciele*.

212. Podaj pięć przykładów rzeczowników własnych i pospolitych, zapisz je do zeszytu.

213a. Posłuchaj tekstu.

Przykładowy plan dnia ucznia / uczennicy

Czynności	Godziny
Pobudka, toaleta poranna, śniadanie, wyjście do szkoły	6.30 – 7.30
Lekcje w szkole	8.00 – 15.00
Obiad	15.00
Odpoczynek poobiedni, zabawa na świeżym powietrzu	15.30 – 16.30
Odrabianie lekcji	16.30 – 18.00

Pomoc w domu	18.30 – 19.00
Kolacja	19.00
Czytanie, gry, przygotowanie się do snu	19.30 – 21.00

Opowiedz o swoim planie dnia, wykorzystaj wyrazy i wyrażenia z „**Przykładowego planu dnia ucznia / uczennicy**”. Co robisz w czasie wolnym?

Przeczytaj tekst i opowiedz go.

Higiena osobista to czynności, kojarzone z regularnym myciem ciała, regularną zmianą i praniem odzieży oraz unikaniem zabrudzenia. Higieniczny tryb życia zależy w dużym stopniu od każdego z nas.

Posłuchaj tekstu. Zapoznaj się z zasadami higieny osobistej, których powinien przestrzegać każdy z nas.

Szczotkuj zęby przez trzy minuty co najmniej dwa razy dziennie.

Zmieniaj szczoteczkę do zębów na nową co miesiąc.

Zmieniaj codziennie bieliznę osobistą.

Myj ręce przed każdym posiłkiem.

213b. W jaki sposób możesz wyjaśnić pojęcie „**choroba brudnych rąk**”? Sprawdź swoją wiedzę, skorzystaj z pomocy wyrazów podanych niżej.

Wyrazy pomocnicze: przybory higieniczne – засоби гігієни; **szczoteczka do zębów** – зубна щітка; **pasta do zębów** – зубна паста; **grzebień** – гребінь; **suszarka do włosów** – фен; **szampon do włosów** – шампунь; **krem do rąk** – крем для рук; **ręcznik** – рушник; **proszek do prania** – пральний порошок, **mydło** – мило.

214. Przeczytaj tekst na głos, omów jego treść z kolegami / koleżankami, wykorzystaj znane ci wiadomości.

Rzeczowniki mają rodzaj **męski, żeński** albo **ni-jaki**. Rzeczowniki **rodzaju męskiego** (чоловічий рід) w mianowniku lp. mają: temat bez końcówki (*dom, liść*) lub z końcówkami **-a** (*tat-a*), **-o** (*Juzi-o*).

Rzeczowniki **rodzaju żeńskiego** (жіночий рід) w mianowniku lp. mają: końcówkę **-a** (*matk-a*), rzadziej **-i** (*gospodyn-i*) lub temat bez końcówki na spółgłoskę (*twarz*). Rzeczowniki **rodzaju nijakiego** (середній рід) mają w mianowniku lp. końcówki **-o**: (*nieb-o*), **-e** (*pol-e*), **-ę** (*ciel-ę*), **-um** (*gimnazj-um*).

215. Wskaż rodzaj i liczbę rzeczowników w ramce.

Spróbuj ułożyć z nimi dialog i zapisz go do zeszytu.

Rzeczowniki dzielimy na **żywotne** (назви істот) – nazwy ludzi i zwierząt (*Piotrek, ptak*) i **nieżywotne** (назви неістот) – rośliny (*zboże*) i **przedmioty wytworzone przez człowieka** (*krzesło, chleb*).

Rzeczowniki żywotne dzielimy na **osobowe** – nazwy ludzi (*mężczyzna, kobieta*) i **niosobowe** – nazwy zwierząt (*koń, owca*).

Rzeczowniki osobowe dzielimy na **męskoosobowe** (*człowiek, chłopiec*) oraz **niemęskoosobowe** (rzeczowniki rodzaju żeńskiego i nijakiego): *siostra, dziecko*.

Rzeczowniki odmieniają się przez *przypadki*.

216. Zapamiętaj informację podaną w ramce. Porównaj z językiem ukraińskim.

Przypadki (відмінки)

Mianownik kto?, co?

Dopełniacz kogo?, czego?

Celownik komu?, czemu?

Biernik kogo?, co?

Narzędnik kim?, czym?

Miejscownik (o) kim?, (o) czym?

Wołacz (o!)

217. Przeczytaj tekst.

Spróbuj go opowiedzieć. Uzupełnij odpowiedź własnymi przykładami.

Odmiana rzeczownikowa męska (I) obejmuje rzeczowniki rodzaju **męskiego**, zakończone w mianowniku lp. na spółgłoskę (*brat*) oraz na **-o** po spółgłosce miękkiej (*misio*).

Odmiana rzeczownikowa nijaka (II) obejmuje rzeczowniki rodzaju **nijakiego**, zakończone w mianowniku lp. na końcówki **-o** (*krzesło*), **-e** (*stońce*), **-ę** (*imię*), **-um** (*muzeum*).

Odmiana rzeczownikowa żeńska (III) obejmuje rzeczowniki rodzaju **żeńskigo**, zakończone w mianowniku lp. na **-a** (*lalka*), **-i** (*mistrzyni*) lub spółgłoskę (*baśń*).

218. Odpowiedz na pytania.

- * Jaką częścią mowy jest rzeczownik?
- * Kogo lub co nazywa rzeczownik?
- * Na jakie pytania odpowiada?
- * Przez co odmienia się rzeczownik?
- * Jakie rodzaje ma rzeczownik?
- * Jaką funkcję w zdaniu pełni rzeczownik?
- * Jakie są przypadki odmiany rzeczownika i ich pytania?
- * Do jakiej odmiany w języku polskim zalicza się rzeczowniki rodzaju męskiego, żeńskiego i nijakiego?

219. Przeczytaj wiersze, dbając o staranną wymowę.

Maria Terlikowska

Każdy po sobie sprząta

W naszym domku, w czterech kątach,
Każdy sam po sobie sprząta.
Pierwszy kącik jest Elżbietki,
Która właśnie sprząta kredki.
Drugi kącik jest Agatki:
Chowa szmatki do szufladki.
Trzeci kącik jest Rozalki,
Która sprząta pokój lalki.
W czwartym kącie, w kącie Janki,
Ktoś wycinał wycinanki.
Na podłodze, koło szafki,
Ktoś rozrzucił jakieś skrawki,
Ktoś zostawił klej otwarty
W zaśmieconym kącie czwartym...
Kto tu sprzątnie, moje dzieci?
Oczywiście, ten, kto śmiecił!

Sprzątanie

Po zakupy poszła mama –
ja porządki robię sama!
Spieszę się jak tylko mogę.
Wazon upadł na podłogę.
Wszystko z ręki mi wypada,
i zacina się szuflada.
Przewróciłam książek stos,
ubrudiłam sobie nos.
Gdzie jest szczotka?
Gdzieś przepadła!
Pewnie mysz ją w kącie zjadła.
Kot przestraszył się sprzątania,
wyprowadza się z mieszkania.
Pies mi zabrał ścierkę w kratę,
wlaźł ze ścierką pod kanapę.
A szufelka kolorowa
ciągle się przede mną chowa.
Strasznie trudne to sprzątanie!
Łatwiej mieszkać w bałaganie.

Pytania i polecenia do wierszy.

Znajdź w wierszach rzeczowniki. O które możesz zapytać **kto** lub **co**?

Wskaż temat, końcówkę i rodzaj tych rzeczowników.

Czy zgadzasz się z tym, że „**łatwiej mieszkać w bałaganie**”? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Wypisz z podanych utworów rzeczowniki żywotne. Dobierz do nich przymiotniki, zgodne z formą rodzaju, liczby i przypadka określanych przez nich rzeczowników.

Wskaż rodzaj rzeczowników: **mieszkanie, książka, klej, lalka, skrawek, podłoga, domek, szczotka, wazon, sprzątanie, mysz, nos, kredka, kąt**.

Utwórz i zapisz formy rzeczowników **pies, chłopiec, dziewczynka** w bierniku liczby mnogiej.

220. Mów poprawnie.

Kąt, kącik, szufladka, pokój, wycinanka, szafka, porządki, szczotka, sprzątanie, ścierka, szufelka, bałagan, upadł, przewróciłam, ubrudziłam, przestraszył się, właśnie, oczywiście, łatwiej, wszystko, ciągle.

221. Przeczytaj wiersz „Wielkie pranie”, zapisz go do zeszytu, wstaw brakujące litery.

Wanda Grodzieńska

Wielkie pranie

Plastu-chlastu! Od poranka
wielkie pranie robi Janka,
bo te lalki kocmołuszki
pobrudziły znów fartuszki.
I pończoszki zabłocily,
i koszulki zasmoliły.
Plam be liku,
t eba wyprać je w szafliku.
Mydłem, mydłem
t e sukienki
nie ałuje Janka r ki.

222. Pisanie z pamięci.

Przeczytaj wyraźnie wiersz kilka razy. Zamknij podręcznik i napisz fragment wiersza z pamięci.

Czesław Janczarski

Naprawiamy misia

– Kto misiowi urwał ucho?
No, kto? – pytam.
Cicho, głucho.
Nikt się jakoś nie przyznaje.
Może jechał miś tramwajem?
Może upadł biegnąc z górki?

Może go dziobały kurki?
Może Azor go tarosił?
Urwał ucho, nie przeprosił!
Igła, nitka, rączek para
naprawimy misia zaraz.
O, już sterczą uszka oba,
teraz nam się miś podoba.

223. Odpowiadamy ustnie i pisemnie.

1) Przeczytaj zdania i wstaw zamiast pytań rzeczowniki, podane w nawiasach, użyj ich w odpowiedniej formie. Określ przypadek i rodzaj tych rzeczowników.

Pierwszy kącik jest (kogo?) (Elżbietka).

Rozalka sprząta pokój (kogo?) (lalka).

Wazon upadł na (na co?)   (podłoga).
 Kot przestraszył się (czego?)   (sprząatanie).
 Pies mi zabrał (co?)   (ścierka).
 Nie żałuje Janka (czego?)   (ręka).
 Kto urwał ucho (komu?)   (miś)?
 Może jechał miś (czym?)   (tramwaj)?
 Naprawimy zaraz (co?)   (szkoda)!

2) Odpowiedz na pytania, użyj poprawnych form rzeczownika **uczeń** w liczbie pojedynczej i mnogiej.

Pytanie	liczba pojedyncza	liczba mnoga
Kto to jest?	uczeń	uczniowie
Kogo widzisz?		
Komu powiesz o pracy domowej?		
Kogo witasz w szkole?		
Z kim rozmawiasz?		
O kim opowiadasz?		
Wołam (do) ciebie... (do) was...		

224. Mów poprawnie.

Kto się chętnie, często myje,
 mało cierpi, długo żyje!
 W zdrowym ciele zdrowy duch.

225. Odpowiedz na pytania.

Czy zgadzasz się z tym, że trzeba uprawiać jakiś sport, by mieć dobrą kondycję fizyczną? Jak uważasz, co trzeba robić, żeby mieć zdrowie i dobre samopoczucie?

Czy uprawiasz jakiś sport? Jak myślisz, dlaczego warto być aktywną / aktywnym i uprawiać sporty?

Wiem więcej

Igrzyska olimpijskie

To najstarsza i największa międzynarodowa impreza sportowa organizowana co cztery lata w różnych krajach (Grecja, Francja, Stany Zjednoczone, Szwecja, Niemcy, Finlandia, Włochy, Kanada,

Hiszpania, Chiny) pod hasłem szlachetnego współzawodnictwa i braterstwa wszystkich narodów.

Flaga olimpijska

Przypomnij sobie, że własne nazwy geograficzne piszemy wielką literą (*Poznań, Wisła*). Wyrazy *rzeka, jezioro, góry* to nazwy pospolite, piszemy je małą literą, np. *rzeka Odra, jezioro Mamry, góry Karpaty*.

226. Znajdź nazwy własne obiektów geograficznych w tekście „Igrzyska olimpijskie”.

227. Wpisz do zeszytu podane niżej wyrazy w kolejności alfabetycznej, zwróć uwagę na różnicę w ich pisowni.

Brazylia, Warszawa, Morze Czarne, Mazury, Rosja, miasto Odesa, Kraków, Francja, Wrocław, Lwów, góry Sudety, Polska, Kijów, Morskie Oko, Amsterdam, Olsztyn, Bug, wyspa Wolin, jezioro Śniardwy, Ukraina, Gdańsk, rzeka Dniepr, Bałtyk.

228. Przetłumacz na język ukraiński nazwy sprzętów sportowych.

Sanki, narty, skakanka, łyżwy, siatka, oszczep, piłka, kij, wrotki, kask, tyczka, krążek, kosz, łyżworolki, rakieta, rower, kozioł, gwizdek, płotki, deskorolka.

229. Przeczytaj prawidłowo za nauczycielką / nauczycielem wyrazy, które oznaczają dyscypliny sportowe.

Kolarstwo, siatkówka, narciarstwo, żużel, łucznictwo, łyżwiarstwo, saneczkarstwo, boks, kajakarstwo, zapasy, rzut oszczepem, skok o tyczce, skok w dal, bieg przez płotki, gimnastyka, piłka nożna, koszykówka, pływanie, tenis, hokej.

230. Przeczytaj na głos wiersze.

Tadeusz Kubiak

Na start

Olimpijczycy – na start!
 Kto dalej? Kto wyżej? Kto szybciej?
 O tyczce – jak ptak – w powietrze,
 Co struną drży dźwięczną jak skrzypce.
 A teraz oszczepy – w dal mknijcie!
 Kto kogo dzisiaj zwycięży?
 Oszczepy jak strzały w błękicie.
 A oto dysk zawisł – jak księżyc.

Barbara Madejczyk,
 rekordzistka
 i mistrzyni Polski
 w rzucie oszczepem

Kazimierz Wierzyński

Skok o tyczce

Już odbił się, już płynie! Boską równowagą
 Rozpina się na drzewcu i wieje jak flaga,
 Dolata do poprzeczki i nagłym trzepotem
 Przerzuca się, jak gdyby był ptakiem i kotem.

Paweł
 Wojciechowski,
 polski tyczkarz

Zatrzymajcie go w locie, niech w górze zastygnie,
 Niech w tył odrzuci tyczkę, niepotrzebną dźwignię,
 Niech tak trwa, niech tak wisi, owinięty chmurą,
 Rozpylony w powietrzu, leciutki jak pióro.

Nie opadnie na siłach, nie osłabnie w pędzie,
 Jeszcze wyżej się wzniesie nad wszystkie krawędzie.
 Odpowie nam z wysoka, odkrzyknie się echem,
 Że leci prosto w niebo, jest naszym oddechem.

Uczymy się nowych wyrazów i wyrażeń:

olimpijczyk – олімпієць; **tyczka** – жердина; **równowaga** – рівновага; **poprzeczka** – перекладаина; **narciarstwo** – лижний спорт; **bieg** – біг; **zapasy** – боротьба; **tenis** – теніс; **pływanie** – плавання; **łyżwiarstwo** – ковзанярство; **łucznictwo** – стрільба з лука; **siatkówka (piłka siatkowa)** – волейбол.

Związki wyrazowe: **rzut oszczepem** – метання списа; **piłka nożna** – футбол; **skok o tyczce** – стрибок з жердиною; **rzut dyskiem** – метання диска; **pchnięcie kulą** – штовхання ядра.

Zastanów się, jakie sporty są opisane w podanych wierszach.

231. Od podanych wyrazów utwórz przymiotniki według wzoru.

Wzór: śmiałość – śmiały.

Pracowitość, życzliwość, śmiałość, lenistwo, szlachetność, braterstwo, szybkość.

Wiem więcej

Kazimierz Wierzyński (1894–1969) to polski poeta, prozaik, eseista. Zdobywca złotego medalu w konkursie literackim IX Letnich Igrzysk Olimpijskich (Amsterdam, 1928 r.).

232. Posłuchaj tekstu.

Sport w poezji

W tomiku wierszy „Laur olimpijski” (1927) Wierzyński opisuje sportowców. Poeta pokazuje, że zwycięstwo uzależnione jest od waleń zawodników, że sport wymaga odpowiedniego treningu, wysiłku i woli walki. Rywalizacja w sporcie uczy uczciwej walki, szacunku dla przeciwnika, przestrzegania przepisów, a poza tym uczy przegrywania.

Autor rozmyśla na temat wyczynu sportowego w wierszu „Skok o tyczce”, analizuje technikę skoku o tyczce: momentu pozornego zatrzymania, wysiłku zamkniętego w ułamku sekundy (wg „*Poeci dwudziestolecia międzywojennego*” pod red. I. Maciejewskiej, Warszawa, 1982).

Opowiedz tekst na podstawie pytań nauczycielki / nauczyciela.

Sporządź plan streszczenia tekstu i zapisz go do swego zeszytu.

Wiem więcej

Skok o tyczce to konkurencja lekkoatletyczna, w której zawodnik do pokonania poprzeczki używa tyczki. Dawniej tyczkarze używali tyczek sztywnych, wykonanych z drewna, bambusu. Dziś sportowcy skaczą na tyczkach elastycznych. Tyczki te sprzyjają uzyskiwaniu lepszych rezultatów. Dla porównania: rekord świata mężczyzn w skoku o tyczce sztywnej wynosi 4,82 m, a o tyczce nowej generacji 6,14 m.

233. Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

- * Odszukaj w tekście „**Skok o tyczce**” rzeczowniki rodzaju męskiego, nijakiego, żeńskiego. Określ ich liczbę, przypadek, odmianę.
- * Znajdź liczebniki i nazwij je.
- * Odszukaj nieodmienne części mowy: przyimki, spójniki.
- * Zastanów się, czym się różnią odmienne i nieodmienne części mowy?

234. Wypisz z wiersza zdanie pojedyncze i podkreśl w nim podmiot i orzeczenie. W nawiasach napisz, jakie to są części mowy.

Magdalena Podobińska

Będę piłkarzem – dziś o tym marzę!
 Jeszcze wam pokażę
 Jak się strzela piękne gole.
 Nawet na bramce stać się nie boję.
 Jak trzeba, to karnego obronię!
 Świetnie podaje,
 Do drużyny się nadaję!

Robert Lewandowski,
 jeden z najlepszych
 współczesnych piłkarzy polskich

235. Uzupełnij zdania wyrazami w odpowiednich formach.

W zdrowym ( ) (ciało) zdrowy duch. Strzeż się ( ) (tycie), wybierz zdrowy tryb życia. Ruch jest zdrowy i dla Ciebie i dla ( ) (głowa).

Kąpiel w ciepłej ( ) (woda) co dzień sprzyja zdrowiu i ( ) (uroda).

236. Gry i zabawy.

Rozwiąż krzyżówkę. Z jakiego sprzętu sportowego już korzystałaś / korzystałeś?

Wyrazy pomocnicze: wrotki, narty, sanki, piłka, raketka, deskorolka, łyżwy, rower, skakanka.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

TEMAT 11. MOJA RODZINA – MÓJ SKARB. PRZYMIOTNIK

237. Powtórz wyrazy i ich znaczenie.

tekst – ТЕКСТ

temat podstawowy, wątek główny – ГОЛОВНА ТЕМА

wątek poboczny – МІКРОТЕМА

główna myśl – ОСНОВНА ДУМКА

rozprawka – Твір

238. Posłuchaj tekstu.

Polacy i tradycje rodzinne

Najważniejszą z dawien dawna osobą w rodzinie był ojciec. Był głową rodziny, rządził wszystkim i wszystkimi. Dzieci nazywały go *panem ojcem*.

Rodzina wychowywała dzieci na porządnym ludzi zgodnie z zasadami etycznymi, religijnymi i przyjętym obyczajem. Od najmłodszych lat wprowadzono dzieciom zasady dobrych stosunków sąsiedzkich i niezbędnej pomocy przy pilnych pracach gospodarskich.

Rodzice decydowali o wszystkim, co dotyczyło ich dzieci, wszelkie posłuszeństwo obowiązywało w domu i w szkole. Chłopców uczono prac gospodarskich, dziewcząt – domowych (wg B. Ogrodowskiej „Polskie tradycje i obyczaje rodzinne”).

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Jaki jest temat tekstu „Polacy i tradycje rodzinne”?

Wskaż zdanie, które przedstawia główną myśl tekstu. W której części jest ona wyrażona?

Czego nowego dowiedziałas / dowiedziałeś się o tradycjach rodzinnych Polaków?

Ile akapitów jest w tym tekście i ile wątków pobocznych?

Nazwij typ tekstu.

Zastanów się, o jakich tradycjach swojej rodziny możesz opowiedzieć.

239. Znajdź w tekście „Polacy i tradycje rodzinne” wyrazy, które odpowiadają na pytania: *który? która? które?* Określ, jakimi częściami mowy są te wyrazy.

240. Powtórz wyrazy podane w ramce. Ułóż ustnie zdania ze słowami z ramki tak, aby tworzyły one spójny tekst.

rodzina – сім'я
ojciec – батько
dzieci – діти
córka – донька
siostra – сестра
babcia – бабуся
wujek – дядько

matka – мати
rodzice – батьки
syn – син
brat – брат
dziadek – дідусь
ciocia – тітка
dziadkowie – бабуся і дідусь

241. Praca w parach. Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

W **opowiadaniu** przedstawia się przebieg ważnych wydarzeń. W opowiadaniu można wyróżnić trzy części: 1. Wstęp – wprowadzenie do opowiadania, czyli przybliżenie okoliczności, w których rozpoczyna się historia, przedstawienie tła poprzez opis miejsca, krajobrazu oraz bohaterów, uczestniczących w akcji. 2. Rozwinięcie opowiadania polega na ukazaniu kolejnych wydarzeń, składających się na wątek główny. 3. Zakończenie ma charakter zamknięcia akcji utworu.

Rozprawka jest formą wypowiedzi pisemnej, która opiera się na rozumowaniu, uzasadnianiu, wnioskowaniu oraz wyjaśnianiu.

Jakie zadasz pytania, żeby sprawdzić, czy kolega / koleżanka dobrze zna treść podanego w ramce tekstu?

Napisz 5 pytań i odpowiedzi na te pytania.

Omów z kolegą / koleżanką pytania i odpowiedzi, wykorzystaj podane wiadomości. Niepoprawne lub niepełne wyjaśnienia twierdzeń uzupełnij i zapisz w postaci odpowiedzi.

242. Uzupełnij tekst, dopisz do rzeczowników odpowiednie określenia.

Od najmłodszych lat wpajano dzieciom zasady dobrych stosunków sąsiedzkich i niezbędnej pomocy przy pilnych pracach gospodarskich.

243. Posłuchaj wiersza.

Dom rodzinny Marii Konopnickiej
w Suwałkach

Maria Konopnicka

Pieśń o domu

Kochasz ty dom, rodzinny dom,
Co w letnią noc, skroś srebrnej mgły,
Szumem swych lip wtórzysz twym snom,
A ciszą swą koi twe łyzy?

Kochasz ty dom, ten stary dach,
Co prawi baśń o dawnych dniach,
Omszałych wrót rodzinny próg,
Co wita cię z cierniowych dróg? (...)
O, jeśli kochasz, jeśli chcesz
Żyć pod tym dachem, chleb jeść zbóż,
Sercem ojczystych progów strzeż,
Serce w ojczystych ścianach złoż!

Słowniczek do tekstu:

dom – „1. budynek mieszkalny; 2. pomieszczenie mieszkalne; 3. rodzina, domownicy; też: mieszkanie wraz z jego mieszkańcami; 4. ogół spraw związanych z rodziną i gospodarstwem; 5. ród, rodzina, dynastia; 6. instytucja społeczna lub usługowa, mieszcząca się zwykle w oddzielnym lokalu lub budynku; też: budynek, w którym się ona znajduje”.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

W jakim znaczeniu używa Konopnicka wyrazu *dom*?

Wypisz z wiersza epitety, metafory, pytania retoryczne.

Czym jest dla ciebie dom, twoja rodzina?

244. Wpisz słowa, które kojarzą się ze słowem *rodzina*, a następnie ustal treść tego wyrazu.

Rodzina to rodzice i ... .

245. Wstaw brakujące litery, określ liczbę, rodzaj, przypadek, odmianę rzeczowników.

Co?	dachy, domy, kwiaty, gromy.
Czego?	dach🟡, dom🟡, kwiat🟡, grom🟡.
Czemu?	dach🟡, dom🟡, kwiat🟡, grom🟡.
O czym?	(o) dach🟡, dom🟡, kwiat🟡, grom🟡.

246. Przeczytaj. Naucz się na pamięć podanych wiadomości.

Literę ó piszemy

1) gdy *ó* wymienia się na *o* albo *e* w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych, np. *zawód* – *zawody*, *siódma* – *siedem*;

2) w zakończeniach rzeczowników: *-ów*, *-ówna*, *-ówka*, np. *zeszytów*, *Mazurówna*, *pocztówka*;

3) na początku wyrazów, np. *ósemka*, *ówczesny**.

Wyjątki: *kuć*, *snuć*, *psuć*, *skuwka*, *zasuwka*.

* Jeśli w języku ukraińskim w podobnych wyrazach piszemy literę *o*, wtedy piszemy *ó*, np. *chór* – *xop*, *góra* – *gopa*, *żółty* – *жoemuy*, *krótki* – *kopomku*.

247. Przepisz podane rzeczowniki w porządku alfabetycznym, przetłumacz je na język ukraiński.

Córka, jaskółka, król, ogórek, wróbel, źródło, wiewiórka, żółw, mózg, późno.

248. Przeczytaj. Naucz się na pamięć podanych wiadomości.

Literę *u* piszemy

1) w zakończeniach rzeczowników: **-un, -unek, -unka**, np. *opiekun, ratunek, opiekunka*;

2) w formach czasu teraźniejszego czasowników zakończonych w bezokoliczniku na **-ować: -uję, -ujesz, -uje**, np. *pracuję, pracujesz, pracuje*.

249. Przypatrz się uważnie podanym czasownikom, przetłumacz je na język ukraiński.

Planuję, gotujesz, kupuje, przygotowują, wyszukujecie, pilnuję.

250. Praca w grupie.

1) Zapisz rzeczowniki, w których **ó** w formie liczby pojedynczej wymienia się na **o** w formie liczby mnogiej.

Wzór: sól – soli.

Próg – _____, dróg – _____, chłód – _____, rów – _____, mróz – _____, głód – _____, wóz – _____, bór – _____.

2) Uzupełnij wyrazy brakującymi literami **ó** lub **u**.

Opiekonka, gora, sposob, kryjowka, wiewiorka, smakojesz, kieronek, rożowy, rachonek, corka, choroje, wrobel, pakonek, Mickiewiczowna, rysonek, Krakow, owczesny, chor, ratonek, kwiaot, odnajdoje, jaskołka, prog, roża, ogorek.

3) Wypisz z wiersza Marii Konopnickiej „**Pieśń o domu**” wyrazy z **ó**. Podkreśl wyrazy z **o wymiennym** i wyjaśnij ich pisownię.

251. Przeczytaj tekst.

Ułóż ustnie dialog do podanego tekstu i przeczytaj go w parach.

Przymiotnik (прикметник) jest odmienną częścią mowy, która określa cechy i właściwości ludzi, przedmiotów, zwierząt, odpowiada na pytania **jaki?**, **jaka?**, **jakie?** (*szczęśliwy syn*), **który?**, **która?**, **które?** (*najlepszy przyjaciel*), **czyj?**, **czyja?**, **czyje?** (*matczyna chustka*).

Przymiotniki odmieniają się przez **przypadki**, **liczby** i **rodzaje**. W zdaniu przymiotnik pełni funkcję **przydawki**, np. *Ojciec czyta ciekawą książkę.*

252. Porównaj z wiadomościami o przymiotniku w języku ukraińskim.

Opisz ustnie jedną z ilustracji, używając przymiotników. Określ rodzaj, liczbę i przypadek użytych przymiotników.

253. Ułóż dialog do podanej tablicy.

Odpowiedz na pytania zadane przez nauczyciela / nauczycielkę.

Odmiana przymiotników

<i>Liczba pojedyncza</i>		
<i>jaki?</i>	<i>jaka?</i>	<i>jakie?</i>
ładny chłopak	ładna dziewczynka	ładne niemowlę
ładny pies	ładna kotka	ładne kurczątka

<i>Liczba mnoga</i>	
rodzaj męskoosobowy	rodzaj niemęskoosobowy
<i>jacy?</i>	<i>jakie?</i>
ładni chłopcy	ładne dziewczynki, niemowlęta, psy, kotki, kurczątka

254. Zapamiętaj nowe wyrazy.

Zapisz je do słownika i ułóż z nimi wyrażenia.

grzeczny – ввічливий
kulturalny – культурний
spokojny – спокійний
miły – милий

taktowny – тактовний
delikatny – делікатний
życzliwy – доброзичливий
porządny – порядний

255. Mów poprawnie.

Przeczytaj polskie przysłowia o domu. Wyjaśnij sens tych przysłów.

Gość w dom – Bóg w dom.

Dobrze temu, kto w swoim domu.

Kto kocha wieś rodzinną, ten kocha ojczyznę.

Wiem więcej

Józef Czechowicz (1903–1939) to polski poeta awangardowy dwudziestolecia międzywojennego, członek i jeden z założycieli grupy poetyckiej „Reflektor”.

Józef Czechowicz z matką

256. Przeczytaj fragment wiersza Józefa Czechowicza „O matce”.

Zwróć uwagę na sposób jego zapisu. Co zauważyłeś? Spróbuj znaleźć koniec zdań przy pomocy intonacji.

Józef Czechowicz

O matce

Rano tęcza na ścianie odbita z lusterka
 falisty brzęk zegara wydobywa na jaw
 maj się sadem puszystym jak chmura rozćwierkał
 w oknie które granicą jest izby i maja (...)
 matko zbudzony patrzę spod rzęs trawy leżąc
 matko twe siwe oczy płaczą nade mną może wiatr
 jestem tu choć daleko na innym wybrzeżu
 twój ostatni kwiat (...)

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Zastanów się, o kim wspomina autor wiersza? Jak opisuje Józef Czechowicz swoją matkę? Odszukaj w wierszu wyrażenie z wyrazami określanym i określającym, np. **siwe oczy** wyraz określanym – **oczy**, wyraz określający – **siwe**.

Z podanego wiersza wypisz przymiotniki wraz z określanymi przez nie rzeczownikami. Wskaż ich przypadek, liczbę i rodzaj.

Wiem więcej

Czesław Miłosz (1911–2004) to polski poeta, prozaik, eseista, historyk literatury, tłumacz; laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1980 r.).

257. Posłuchaj wiersza.

Czesław Miłosz

Ojciec objaśnia

„Tam, gdzie ten promień równiny dotyka
 I cień ucieka, jakby biegł naprawdę,
 Warszawa stoi, ze wszech stron odkryta,
 Miasto niestare, ale bardzo sławne.”

Dalej, gdzie z chmurki wiszą deszczu struny,
Pod pagórkami z akacjowym gajem,
To Praha. Nad nią zamek widać cudny,
Wsparty na górze starym obyczajem.

To, co krainę białą pianą dzieli,
To Alpy. Czarność – to są lasy jodły.
Za nimi, w słońca żółtego kąpieli
Italia leży niby talerz modry.

Z pięknych miast, których wznosi się tam wiele,
Rzym rozpoznacie, chrześcijaństwa stolicę,
Po tych okrągłych dachach na kościele,
Czyli świętego Piotra bazylice.

A tam, na północ, za morską zatoką,
Gdzie mgły niebieskiej chwieje się
równina,
Paryż chce wieży towarzyszyć
krokom
I stado mostów ponad rzeką wspina.

I inne miasta Paryżowi wtórzą
Szkłem ozdobione, okute żelazem.
Ale na dzisiaj byłoby za dużo.
Resztę opowiem kiedyś innym razem”.

Odpowiedz na pytania, wykonaj polecenia.

Zastanów się, dlaczego Czesław Miłosz nadał wierszowi tytuł „**Ojciec objaśnia**”? O jakich miastach opowiada ojciec? Jakie polskie miasta znasz? Jakie miasta są stolicami Polski i Ukrainy?

Znajdź w tekście epitety, wyrazy przenośne. Ustal ich znaczenie. * Dobierz do podkreślonych w wierszu wyrazów synonimy. * Jakimi częściami mowy są wyrazy podkreślone? * Nazwij w wierszu rzeczowniki razem z przymiotnikami, które oznaczają cechy przedmiotów. * Utwórz (ustnie) pytania od rzeczowników do przymiotników i określ ich liczbę i rodzaj.

Opisz rodzime miasto, osiedle, wieś, ułóż 5–6 zdań, zapisz je do zeszytu.

258. Przeczytaj tekst.

Odpowiedz na pytania nauczycielki / nauczyciela do podanego tekstu.

Już wiesz, że w liczbie pojedynczej przymiotniki występują w rodzajach *męskim*, *żeńskim* i *nijakim*, np. *pilny uczeń*, *pilna uczennica*, *pilne dziecko*.

W liczbie mnogiej przymiotniki występują w dwóch rodzajach: *męskoosobowym* (*młodzi nauczyciele*) i *niemęskoosobowym* (*małe rybki*, *kolorowe ołówki*).

259. Spróbuj dopisać odpowiednie formy przymiotników do rzeczowników.

Miasto, gaj, zamek, obyczaj, piana, słońce, talerz, miasto, dach, zatoka, mgła.

Niestaty, niebieski, sławny, biały, okrągły, stary, akacjowy, cudny, modry, piękny.

260. Napisz podane wyrażenia w formie biernika liczby pojedynczej i liczby mnogiej.

Wzór: *Pilnego ucznia, pilnych uczniów; małego ptaka, małe ptaki; drewniane krzesło, drewniane krzesła.*

Dobry przyjaciel, czarny bocian, nowoczesny budynek.

261. Gry i zabawy. Każda grupa proponuje 2 zagadki do rozwiązania, znalezione w książkach (na tematy, zaproponowane przez nauczycielkę / nauczyciela lub prowadzącego grę).

262. Odgadnij zagadki.

Wstaw brakujące litery, zapisz wyrazy do zeszytu i zapamiętaj ich pisownię.

To „m” litera, to „a” litera.

Te dwie litery wyra zawiera.

Słowo serdeczne, odgadniesz sama.

To jest na pewno słowo...

(*owowu*)

Oto niezwykle łatwa zagadka.

Kim jest dla ciebie syn twego dzia ka?

(*owot*)

Ta dziewczyna i ten chłopak
jedną mamę mają.
Odgadnij i powie prędko:
jak ich nazywają?

(оnуsуeзpоr)

Łatwą tu zagadkę mamy:
kim jest dla was mama mamy?

(mаmа)

Nie każdy jest siwy, nie każdy wąsaty,
Lecz każdy jest tatą mamy albo taty.

(tаtа)

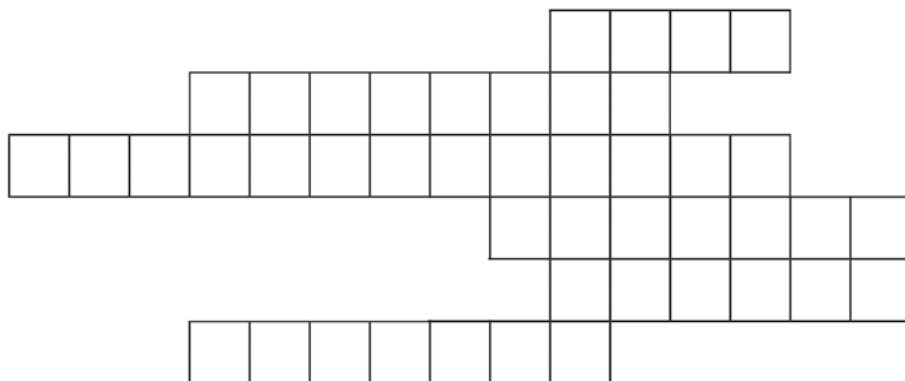
263. Wpisz ołówkiem do krzyżówki rzeczowniki **wyrozumiałość, zaufanie,**

mama, rodzina, święta, czułość tak, aby utworzyły one hasło.

Przetłumacz

podane wyrazy na język ukraiński przy pomocy słownika.

264. Rozsypanka wyrazowa.

(wg Joanny Jesionowskiej)

Z rozsypanki wyrazowej ułóż zdania i zapisz je do zeszytu.

- 1) domu, i, atmosfera, w, panuje, miłość, moim, przyjazna
- 2) moja, czuję się, rodziną, z, bezpiecznie

Z moją rodziną czuję się bezpiecznie. W moim domu panuje miłość i przyjazna atmosfera.

(wg Barbary Bańki)

TEMAT 12. KTO KOMU JEST BLISKI? KULTURA MÓWIENIA

265. Popatrz na obrazek i przeczytaj wyraźnie tekst. Zwróć uwagę na poprawną intonację.

Rozwijaj umiejętność mówienia.

Marian Orłóń

Zwariowane dzieciaki

Te „zwariowane dzieciaki” to my. My, to znaczy Aśka, Kaśka i ja – Bartek. Nasza mama ma na imię Marta. Na imieniny otrzymuje zawsze od nas prezenty. Nie jakieś tam wielkie, nie! Zwyczajne. Ale od każdego osobny. My nie wiemy, co kto przygotował, mama nie wie, co od kogo dostanie. Bardzo się ucieszyłem, gdy kilka dni przed imieninami, podczas obiadu, mama powiedziała:

– Widziałam dziś w „Cepelii” bardzo ładną broszkę. Już chciałam ją kupić, ale się rozmyśliłam.

Nie dałem tego po sobie poznać, ale już wiedziałem, co kupię mamie na imieniny. Następnego dnia po lekcjach popędziłem pod sklep z ludowymi pamiątkami.

– Poproszę tę broszkę z niezapominajkami.

– Ładny prezent! – pochwaliła mój wybór sprzedawczyni. Zapłaciłem i uradowany pobiegłem do domu.

Imieniny wypadają w tym roku w środę. Pierwsza wracała ze szkoły Kaśka, potem ja, a na końcu Aśka, bo ona chodzi do pierwszej klasy i uczy się na drugiej zmianie. Oczekiwaliśmy tego dnia jak wielkiego święta. Tylko tata zachowywał spokój, ale on nie musiał się denerwować, bo nie kupował żadnego prezentu, tylko wręczał mamie

co roku kwiaty.

W środę gnałem do domu, jakby mnie tam czekała nie wiem jaka niespodzianka. Otworzyła mi Kaśka.

– Mama jest? – spytałem szeptem.

– Jest, szykuje obiad.

Skierowałem swoje kroki do kuchni. Na odgłos otwieranych drzwi mama odwróciła się w moją stronę. Uśmiechnęła się takim prawdziwie imieninowym uśmiechem, a na maminej bluzce niebiesciła się broszka.

– Mamo, skąd... skąd ją masz? – wyjąkałem. – Od Kasi. Prawda, że ładna?

Mama dostała od Bartka drugą taką samą broszkę. Wzięła paczuszkę, szybko rozwinęła papier i głosem tak uradowanym, jakby dostała najprawdziwszą gwiazdę z nieba, wykrzyknęła:

– Broszka! Broszka, o jakiej marzyłam! Patrzyłem na nią jak ogłupiały. – Ależ, mamo! Przecież już taką broszkę dostałaś!

– No, to co? Będę miała dwie. Na zmianę. Broszek nigdy nie jest za dużo. I przypięła sobie do bluzki drugą broszkę.

Moje myśli przerwał wrzask Aśki. Wpadła jak burza do kuchni:

– Hurra! Pani zachorowała! Puścili nas wcześniej! Mamo, mam dla ciebie taki prezent, że ... po sekundzie rozległ się ryk.

Gdy się trochę uspokoiła, wyszlochała: – Mamo, powiedz, czy to wielkie nieszczęście, jak się ma trzy takie same broszki w domu?

– Nieszczęście? – zdziwiła się mama. – Wprost przeciwnie: to wielka przyjemność. Codziennie ma się taką samą broszkę przy bluzce, a ta broszka wcale nie jest ta sama. Pyszna zabawa!

Aśka odetchnęła z ulgą, wyszperała znane mi zawiniątko i podała mamie.

– No, to proszę! – powiedziała i ucałowała mamę. A mama przypięła sobie trzecią broszkę z ręcznie malowanymi niezapominajkami, przygarnęła nas i rzekła: – Och, dzieciaki! Och, moje kochane, zwarowane dzieciaki!...

Słowniczek do tekstu:

pamiątka – сувенір; „**Cepelia**” (CPLiA, Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego) – магазин народної і мистецької промисловості; **wrzask** – вереск; **przyjemność** – задоволення; **dzieciaki** – дітлахи; **niezapominajka** – незабудка; **zwariowany** – навіжений; **uradowany** – обрадуваний; **dostać** – одержати; **popędzić** – побігти; **oczekiwać** – очікувати; **denerwować się** – нервувати; **wręczać** – вручати; **przypiąć** – пришпилити; **szlochać** – ридати; **przygarnąć** – обійняти.

Związki wyrazowe: jak burza – як буря; pyszna zabawa – гарна забава.

Odpowiedz na pytania.

* Co zwykle dostaje mama od swoich dzieci na imieniny? * Jaki przedmiot spodobał się mamie? * Co zrobił Bartek następnego dnia? * Dlaczego tata zachowywał spokój w dniu imienin mamy? * W jaki sposób dzieci wręczały prezenty (razem lub osobno)? Jakie prezenty dzieci kupiły mamie? * Zastanów się, czy mamie spodobały się prezenty? * Wyjaśnij znaczenie tytułu opowiadania. * Co znaczy wyrażenie „*pyszna zabawa*”? * Co chciałabyś / chciałbyś kupić swojej mamie na imieniny?

Spośród podanych czasowników wybierz te, które pomogą dokończyć zdanie.

Prezenty można ... .

Wyrazy pomocnicze: dawać, kręcić, kupować, wręczać, biegać, otrzymywać, fundować, dostawać, przyjmować, podać, ofiarowywać.

Jak wyglądała broszka, którą kupiły dzieci na prezent?

Wyrazy pomocnicze: ładna, z niezapominajkami, niebieska, z ręcznie malowanymi kwiatami.

266. Pisz poprawnie. Zapisz wyrazy pod dyktando.

Babcia, dziadek, córka, prababcia, pradziadek, mama, tata, syn, ciocia, wujek, siostra, brat, siostrzenica, bratanek.

267. Powtarzamy wyrazy. Zapisz wyrazy i zapamiętaj ich pisownię.

dobry – добрий

zły – поганий

mądry – розумний

chytry – хитрий

czuły – чутливий, ласкавий

piękny – прекрасний

śmiały – сміливий

tchórz – боягуз

268. Przepisz wiersz. Wstaw brakujące litery i wyrazy.

Joanna Boberowa

Nasza rodzina

Mama, tata i ja

To jedna [ ] .

Czy świeci słońce, czy deszcz pada
razem zawsze [ ]

I jedna wszystkich mina.

Pies Ares

to te [ ] rodzina nasza.

I ten kot, co chodzi po oknie,
i to d●ewo, co za oknem ● .
Razem zawsze jesteśmy
Czy sm●tno nam,
czy wesoło.

269. Dobierz synonimy i antonimy do wyrażenia *dobra gospodyni* i wyjaśnij jego znaczenie.

Wyrazy pomocnicze: nowoczesna, przykładna, świetna, zła, wzorowa, zaradna pani domu, gosposia.

270. Ułóż wypowiedź albo dialog na jeden z tematów: „Moja babcia”; „Mój dziadek”; „Moja rodzina”; „Latem u babci / u krewnych / u znajomych”; „Kto jest kim dla kogo w naszej rodzinie?”; „Mój brat”; „Moja siostra”, „Mój dom to moja twierdza”.

271. Przeczytaj tekst.

Maria Rosińska

To mój kłopot

Wpadł Piotruś do mieszkania: zgrzany, czerwony – istny buraczek. I do kranu... W ciągu pół minuty wypił całą szklanekę zimnej wody. W tej chwili weszła do kuchni siostra Piotrusia, Ewa.

– Co robisz, przecież to gotowa choroba. – Moja choroba – mój kłopot! – powiedział Piotruś z naciskiem.

To było przed dwoma tygodniami. A dziś... Wraca Ewa ze szkoły, a tu: siedzi Piotruś nad kartką papieru, z ołówkiem w rękę i myśli.

– Właśnie spisałem kłopoty... No, wiesz: z moją anginą. I mam tu dużo wątpliwości. Ciekawe – zainteresowała się Ewa. – Można zobaczyć, co tam masz? – Przysiadła się do brata.

Mamusia jest na pierwszym miejscu – tłumaczył – bo miała ze mną najwięcej kłopotów. Na drugim miejscu po mamusi wpisał Piotruś: „Zastępstwo”.

– Mamusia miała zwolnienie z pracy, żeby mogła się tobą zająć, a za nią musiała w fabryce pracować jej koleżanka. Jasne. Lekarz. Gdyby nie musiał przyjeżdżać do ciebie, mógłby komuś innemu poświęcić więcej czasu. – No, więc widzisz – powiedziała Ewa. – Każdego człowieka łączy z innymi cała sieć nici. Ty chorujesz – sieć napina się i nawet nie wiesz, ile osób jeszcze każda taka nić szarpie. Twoja choroba to nie tylko twój kłopot, braciszku...

– Teraz już wiem – westchnął Piotruś.

Słowniczek do tekstu:

zrzany – розігритий; **wątpliwość** – сумнів; **zastępstwo** – заміна.

Wykonaj polecenia do tekstu.

Na podstawie podanego utworu wyjaśnij odpowiedź Ewy: „*Twoja choroba to nie tylko twój kłopot, braciszku*”.

Zastąp podkreślone w opowiadaniu “To mój kłopot” wyrazy synonimami (wyrazami bliskoznacznymi).

272. Przeczytaj tekst, znajdź wyrazy kluczowe. Opowiedz go, wykorzystaj znalezione wyrazy.

Słowo **tekst** „tkanka, splot, połączenie” pochodzi z języka łacińskiego.

Tekst to związane między sobą według treści zdania.

273. Przeczytaj po cichu tekst. Skomentuj jego treść.

Wanda Osuchowska-Orłowska

List do przyjaciela

- Czy napisałeś już list do Jacka? – zapytała babcia.
- Dzisiaj napiszę.
- Słyszę to już od dość dawna.

Babcia miała rację. Już przeszło miesiąc temu rozstałem się z Jackiem. Przeprowadziliśmy się do innego miasta, więc musiałem się pożegnać z nim, moim najlepszym przyjacielem.

Obiecałem, że zaraz napiszę... I tak jakoś zeszło.

Ale dzisiaj napiszę na pewno. Zaczęłam opowiadać Jackowi o wszystkim.

„Cześć, Jacek! Nie jest mi tutaj najlepiej, przykrzy mi się bez Was, a najbardziej bez Ciebie. Nie bardzo się mogę przyzwyczaić do nowej szkoły. Z psem mam daleko na spacer, tutaj na ulicach jest duży ruch i nie można go wypuszczać samego. Matematyk okropnie wymaga, też taki chudy jak nasz Patyk. Nasz Patyk był jednak lepszy, nie sypał tak dwój jak z rękawa. Chłopaki mogą być, ale dziewczyny straszne gaduły i chichoczą nie wiadomo dlaczego.

A co u Ciebie? Jak Ci leci w szkole? Czy masz już nowego przyjaciela? Bo ja nie i bardzo bym chciał się z Tobą zobaczyć. Może w czasie wakacji coś wymyślimy? Napisz do mnie i pozdrów mamę, tatę i dziadka.

Będę czekał na Twój list. Pozdrawiam Cię. Michał.”

Słowniczek do tekstu:

gadula – балакун; **rozstać się** – розлучитися; **przeprowadzić się** – переїхати; **obietca** – пообіцяти, **przyzwyczaić się** – призвичаїтися; **chichotać** – сміятися.

Związki wyrazowe: **mieć rację** – мати рацію; **przykrzyć się** – скучати; **sypać dwój jak z rękawa** – ставити багато двійок.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Dlaczego autorka nadała tytuł opowiadaniu „**List do przyjaciela**”? Jakim stylem został napisany ten tekst? Znajdź w opowiadaniu formy pożegnania i przeczytaj je.

274. Obejrzyj wzór koperty (przykład zamieszczony przez Poczta Polska (<http://www.poczta-polska.pl>)). Powiedz, jak poprawnie zaadresować kopertę. Napisz krótki list do wybranej osoby: kolegi, babci, wujka, mamy. Samodzielnie zaadresuj kopertę. Zwróć uwagę na informacje potrzebne przy adresowaniu koperty.

Adresowanie koperty

W lewym, górnym rogu należy umieścić dane nadawcy (osoba, która wysłała list):

- imię i nazwisko nadawcy;
- ulica, numer domu i mieszkania;
- kod pocztowy i miejscowość.

W prawym, dolnym rogu należy umieścić dane odbiorcy (osoba, która odbiera list, inaczej adresat):

- imię i nazwisko;

- ulica, numer domu i mieszkania;
- kod pocztowy i miejscowość.

Pisownia skrótów:

- ulica – ul.
- mieszkanie – m.
- nadawca – nad.

275. Wybierz jedną z sytuacji komunikacyjnych (samodzielnie lub z pomocą nauczycielki / nauczyciela). Omówcie ją w parach, korzystając z tabeli „Warto zapamiętać”. Inscenizuj dialogi w sytuacji „Pożegnanie”, wykorzystaj wyrazy, wyrażenia i zwroty grzecznościowe z ramki.

Warto zapamiętać!	
Zwroty grzecznościowe bezpośrednie. Pożegnanie	Zwroty grzecznościowe pośrednie. Pożegnanie
Muszę z panem (panią, z tobą) się pożegnać.	Pożegnajcie się.
Mam z panem (panią, z tobą) się pożegnać.	Żegnamy was.
Pożegnajmy się.	Bardzo mi przykro, ale goście chcieliby pożegnać się z wami.
Wszystkiego najlepszego. Do widzenia.	Przepraszam bardzo, ale musimy się pożegnać.
Szkoda, ale muszę się pożegnać.	Tak przykro, do widzenia!
Do zobaczenia.	Żegnajcie.
Hej! Pa! Cześć!	Na razie!

276. Wśród literek ukryły się nazwy członków rodziny. Odszukaj te wyrazy i zapisz.

a	w	o	t	c	i	o	c	i	a
m	a	m	a	m	y	r	z	a	w
b	z	o	t	c	ó	r	k	a	u
c	a	m	a	r	s	y	n	w	j
b	a	b	c	i	a	a	o	a	c
k	s	i	d	z	i	a	d	e	k

TEMAT 13. NASZE MIESZKANIE. WNEȚRZE. KULTURA MÓWIENIA

277. Poznaj znaczenie nowych wyrazów.

dzban gliniany – коневка – лійка
глиняний глек

dzieża – діжа

studnia – колодязь
wiadro – відро

278. Opowiedz, co przedstawia obrazek.

Wiejskie podwórze

279. Przeczytaj tekst, zwróć uwagę na wymowę, znaczenie, pisownię nowych wyrazów.

Żył kiedyś stary nauczyciel. Pewnego razu przyszli do niego dwaj chłopcy i powiedzieli: „Nasze mamy przysłały nas pomóc panu w gospodarstwie”.

Nauczyciel poprosił chłopców napęłnić wodą dzieżę, która stoi w ogrodzie. Obok stały konewka i wiadra. Jeden z chłopaków wziął żelazne wiadro i pobiegł do studni. Drugi wybrał małe wiaderko i niespiesznie poszedł za kolegą.

Po napełnieniu dzieży chłopcy weszli do domu. Nauczyciel im podziękował, potem postawił na stół gliniany dzban i szklankę z miodem.

– Odnieście ten miód swoim matkom – powiedział nauczyciel.
– Niechaj każdy z was weźmie tyle, na ile zasłużył (wg *Wiery Osiejewej*).

Wykonaj polecenia.

Określ temat i główną myśl podanego wyżej tekstu. Nadaj tekstowi tytuł, który

wskazuje na jego główną myśl. Podziel tekst na części. Ułóż plan wydarzeń.

Krótko opowiedz treść każdej części.

280. Warto zapamiętać.

Temat jest tym, o czym się mówi w tekście. Temat łączy zdania w tekst.

Główna myśl tekstu to jest najważniejsze, o czym chciał powiedzieć autor.

281. Poznajemy nowe słownictwo.

Powtórz za nauczycielem / nauczycielką wyrazy, wyrażenia, zwroty.

Zapisz je do słowniczka.

blok mieszkalny – житловий будинок

wieżowiec, drapacz chmur – висотний будинок;

розм. висотка, хмарочос

nowi mieszkańcy – новосели

przeprowadzać się do nowego mieszkania – переїжджати на нову квартиру

oblewać mieszkanie – святкувати новосілля

nowe mieszkanie – нова квартира

kondygnacja – поверх

parter – перший поверх

pierwsze piętro – другий поверх

drugie piętro – третій поверх

282. Posłuchaj tekstu.

Określ jego temat i główną myśl. Nadaj tytuł tekstowi.

Blok mieszkalny

Drodzy przyjaciele, chciałbym zaprosić Was do siebie do domu!

Dom, w którym mieszka nasza rodzina, znajduje się niedaleko śródmieścia. To jest wielopiętrowa budowla, a nasze mieszkanie jest na siódmym piętrze. Dlatego trzeba korzystać z windy, a nie iść po schodach.

Jesteśmy na progu naszego trzy-pokojowego mieszkania. Wchodzimy do przedpokoju, z którego drzwi prowadzą do salonu i sypialni. Szerokim korytarzem idziemy do kuchni, po lewej stronie jest łazienka z toaletą. Pomieszczenia w budynku są ciepłe, jasne. Okna dwóch pokoi wychodzą na południową, słoneczną stronę, a okna trzeciego pokoju – na zachodnią stronę.

Mamy piękny widok z okna. Przedtem mieszkaliśmy w ceglanym budynku w innym mieście. Tutaj przeprowadziliśmy się niedawno, dlatego można nas nazwać nowymi mieszkańcami.

Słowniczek do tekstu:

jednopiętrowy – двоповерховий; **wąski** – вузький; **niewygodny** – незручний; **brzydki** – негарний; **zimny** – холодний; **mały** – малий; **ciemny** – темний; **niski** – низький; **parterowy** – одноповерховий; **zamknięty** – зачинений.

283. Popatrz na obrazki. Pracuj nad wymową i zrozumieniem znaczeń nowych wyrazów.

winda – ліфт

przedpokój i salon – передpokój і зала

łazienka z toaletą – ванна і туалет

sypialnia – спальня

kuchnia – кухня

284. Wypisz z ćwiczenia nr 282 wyrazy, które odpowiadają ukraińskim.

Запросити, місто, будинок, розташований, переїхати, східці, ліфт, вітальня, ванна, цегляний.

285. Zapisz wyrazy i wyrażenia, wokół których grupują się inne wyrazy. Uzupełnij własnymi przykładami.

a) Budynek mieszkalny – budynek, dom, blok, kamienica

b) Mieszkanie – apartament, lokal

c) Pomieszczenie – pokój, klasa, sala

286. Dobierz antonimy do wyrazów: *centralny, wielopiętrowy, duży, otwarty, szeroki, słoneczny, jasny, wygodny, piękny*.

287. Ułóż zdania z wyrazami: *blok, mieszkanie, pomieszczenie, parter, kondygnacja, przeprowadzać się*.

288. Odpowiedz na pytania.

Gdzie znajduje się budynek, w którym mieszkasz?

W jakim budynku jest twoje mieszkanie?

Czy w domu jest winda?

Co znajduje się na parterze?

Dokąd prowadzą drzwi z przedpokoju?

Gdzie jest rozmieszczona łazienka z toaletą?

Dokąd wychodzą okna budynku?

Kogo nazywa się *nowymi mieszkańcami*?

Jak nazywają się wyrazy, odpowiadające na pytania: *jaki? jaka? jakie? który? która? które? czyj? czyja? czyje?*

289. Przeczytaj tekst. Podane w nawiasach wyrazy i wyrażenia napisz w poprawnych formach.

Przed nim za drzwiami widoczny był szary (budynek z cegły, ceglany budynek) z wysokim łukiem. Tu było o wiele piękniej niż tam, skąd przysła Tola. Pośrodku podwórza widniał wielki okrągły klomb. Niedaleko klombu był piasek, ogrodzony z czterech stron błękitną (drewniana zagroda). Po obu stronach (budynek) były urządzone (gładki trawnik).

Podwórze było duże, szerokie, otoczone ze wszystkich stron ścianami domów z (balkony ze szkłem, szklane balkony) (wg *Nikołaja Nosowa*).

290. Zapisz poprawnie zdania.

Mieszkanie dla psa to	stajnia
Mieszkanie dla ptaka to	nora
Mieszkanie dla myszki to	gniazdo
Mieszkanie dla niedźwiedzia to	ul
Mieszkanie dla koni to	budka
Mieszkanie dla pszczoł to	legowisko

291. Przedłuż szereg.

Dom: duży, wielopiętrowy, ...

Dach: płaski, nowy, ...

Pomieszczenie: wielkie, jasne, ...

Schody: kamienne, marmurowe, ...

Ściany domu: murowane, zewnętrzne, wewnętrzne, trwałe, dwuwarstwowe, ...

292. Przygotuj z kolegą / koleżanką dialog w stylu potocznym na jeden z tematów: „Gdzie mieszkają twoi krewni?”, „Przyjdź zobaczyć nasze mieszkanie”, „Jak wygląda twój pokój?” Przedstawcie go klasie.

293. Zapoznaj się z zasadami dobrego smaku. Ułóż dialog, wykorzystaj podane w ramce wyrazy.

Wyrazy, które są reakcją na wejście do pokoju (kiedy ktoś zapukał lub zadzwonił do drzwi).

Po polsku	Українською мовою
Proszę wejść!	Увійдіть! Заходьте!
Proszę, niech pan (pani) / państwo wejdzie / wejdą!	Прошу вас!

Wiem więcej

Savoir-vivre

Zwrot **savoir-vivre** (czytaj: [sawuar wiwr]) pochodzi z języka francuskiego. **Savoir** oznacza: *umieć, potrafić, wiedzieć*; **vivre** oznacza: *żyć*. Użyte razem, tworzą wyrażenie, które można rozumieć jako: 1) „znajomość obyczajów i form towarzyskich, reguł grzeczności”; 2) „umiejętność postępowania w życiu i radzenia sobie w różnych trudnych sytuacjach” (wg *Edwarda Guziakiewicza*).

294. Przetłumacz podane wyrażenia.

Нова адреса – ..., нові двері – ..., нова квартира – ... .

295. Zanurz się w magiczny świat baśni, świat dzieciństwa... Opisz, co

zostało przedstawione na ilustracjach (do wyboru). **Ułóż samodzielnie kilka pytań. Spróbuj przypomnieć sobie tytuły i autorów baśni.**

Bajeczny kraj z zaczarowanym zamkiem, górami, morzami, jeziorami, lasami... Czy chciałabyś / chciałbyś cofnąć się w czasie chociaż na chwilę i wrócić do dzieciństwa?

Pałac, do którego śpieszy w swojej karecie Kopciuszek i marzy o spotkaniu z królewiczem.

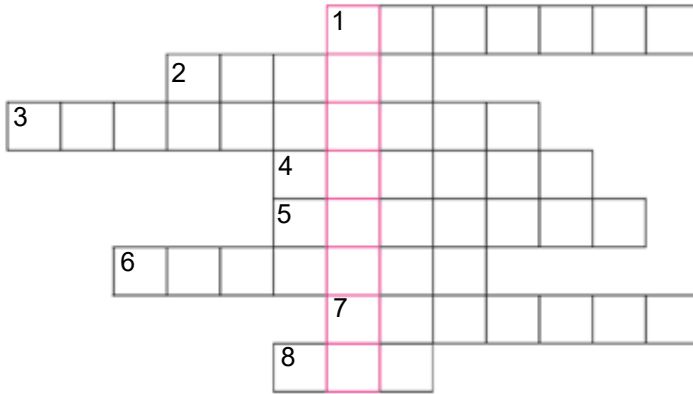

296. Rozwiąż krzyżówkę, a dowiesz się, kim był Kopciuszek?

Wyrazy pomocnicze: wróżka, bal, pantofelek, siostry, karetę, woźnica, książkę, dynia.

1. Dokuczały Kopciuszkowi.
2. Zamieniła się w karetę.
3. Zgubił się podczas ucieczki.
4. Matka chrzestna Kopciuszka była ... .
5. Był nim szczur.
6. Kopciuszek pojechał nią na bal.
7. Zakochał się w Kopciuszku.
8. Kopciuszek poznał na nim księcia.

(wg *Marii Lipy*)

(*Hasło: sierotka*)

TEMAT 14. CZAS WOLNY. CZASOWNIK

297. Przeczytaj uważnie baśń.

Wspaniali przyjaciele

Dawno, dawno temu żyli sobie wspaniali przyjaciele, którzy nigdy się nie kłócili. Tymi przyjaciółmi byli: wesółka kaczuśka Dina, radosny pluszowy miś Borys, Ela, zwinna wiewiórka, i Gucio – radosny króliczek.

Pewnego dnia Dina dowiedziała się, że Gucio ma urodziny. Wszyscy zdziwili się bardzo, ponieważ Gucio nigdy nie mówił o swoich urodzinach.

Dina postanowiła, że zrobi tort urodzinowy i przygotuje jedzenie. Borys zgłosił się do zrobienia zaproszeń, a Ela zajęła się dekoracjami. Wszyscy zrobili coś wspaniałego, ale pozostało jeszcze jedno pytanie, co mają kupić Guciovi na urodziny? Wszyscy mieli przeróżne pomysły.

Szukali, szukali, aż znaleźli wreszcie idealny prezent. Była to pluszowa poduszczonek w kształcie marchewki.

Wszyscy zgodzili się z Diną, która zaproponowała, że przyprowadzi Gucia o wyznaczonej godzinie do domku Borysa, a oni schowają się w nim i zrobią mu niespodziankę. Wszyscy przygotowywali się do tego, żeby niespodzianka się udała... . Nagle Borys usłyszał pukanie do drzwi.

– Uwaga, wszyscy chowajcie się! Dina i Gucio już są! – krzyknął.

Gdy Dina i Gucio weszli do domu, wszyscy wyskoczyli z kryjówek i krzyknęli. – Niespodzianka!

Gucio popłakał się ze szczęścia, ale niestety okazało się, że to nie on ma urodziny, tylko jego kuzyn.

– Ale jak to? Ja przecież słyszałam jak rozmawiałeś z wujciem o swoich urodzinach i o tym, że nikt o nich nie pamięta – powiedziała ze zdziwieniem Dina.

– Pewnie słyszałaś jak rozmawiałem z wujaszkiem o tym, że mój kuzyn ma urodziny i jest daleko od domu w specjalnej szkole, i nie mogę mu złożyć życzeń, nawet zatelefonować.

Wszyscy wzruszyli się i postanowili, że zrobią wszystko, żeby sprowadzić kuzyna Gucia na urodziny. Ta historia dobrze się zakończyła. Przyjaciele sprowadzili kuzyna, który ucieszył się niezmiernie (wg *Weroniki Jager*).

Słowniczek do tekstu:

pomysł – задум; **niespodzianka** – несподіванка; **kryjówka** – укриття; **kuzyn** – кузен, двоюрідний брат; **wspaniały** – прекрасний.

Związki wyrazowe: **pluszowy miś** – плюшевий ведмедик; **zwinna wiewiórka** – рухлива білка; **tort urodzinowy** – торт на день народження.

kłócić się – сваритися
ucieszyć się – зрадіти

wzruszyć się – бути зворушеним
sprowadzić – привести

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia do tekstu.

1) Kogo autorka baśni nazywa wspaniałymi przyjaciółmi?

O czym dowiedziała się pewnego dnia wesoła kaczuśzka Dina?

Jaką niespodziankę dla Gucia przygotowali kaczuśzka Dina, miś Borys i wiewiórka Ela?

Jaki prezent koledzy kupili dla króliczka Gucia?

Co się okazało, kto naprawdę miał urodziny?

Czym się zakończyła bajka?

Zastanów się, czy dobrze zrobili przyjaciele?

Czy twoi koledzy w tej sytuacji też by tak zrobili?

2) Zastanów się, jak trzeba wręczać prezenty? Jakich zwrotów grzecznościowych należy używać?

3) Z jakich części składa się baśń? Znajdź wstęp, rozwinięcie, zakończenie. Jaka jest treść każdej z tych części? Ile akapitów ma tekst?

4) Ułóż plan wydarzeń.

5) Znajdź w baśni „**Wspaniali przyjaciele**” dialog i przeczytaj go z podziałem na role.

6) Wyjaśnij pisownię podkreślonych wyrazów.

W pierwszym zdaniu podanego tekstu wskaż główne części zdania: podmiot i orzeczenie.

W zaznaczonym kursywą zdaniu znajdź powtarzające się wyrazy.

W jakim stopniu one wpływają na treść? Wyjaśnij użycie znaków interpunkcyjnych.

7) Wypisz z baśni nazwy własne, przymiotniki, liczebniki. Wskaż części słowotwórcze w jednym z wypisanych wyrazów pochodnych.

8) Dobierz i zapisz antonimy do wyrazów: *popłakał, postanowili, szykowali, wyszła*. Określ, jakie to są części mowy?

298. Przeczytaj tekst. Ułóż pytania, wykorzystaj formy adresatywne.

Formy adresatywne (форми звертання) to bezpośrednie zwroty do osoby:

proszę pana – zwrot do mężczyzny, używany w sytuacji oficjalnej;

proszę pani – zwrot do kobiety, używany w sytuacji oficjalnej.

Zwroty **Szanowny Panie, Szanowna Pani, Szanowni Państwo** zarówno w korespondencji oficjalnej, jak również w prywatnej piszemy wielką literą.

Kiedy zwracamy się do kogoś w języku polskim najczęściej używamy formy **wołacza** (кличний відмінок), np. *Janku! Ewuniu! Aniu! Kochana Mamo! Drogi Tato!*

299. W korespondencji prywatnej i oficjalnej używamy odpowiednich form, kiedy zwracamy się do innej osoby. Spróbuj połączyć ze sobą nagłówek listu z formą adresywną i jego zakończeniem.

Wzór: *Kochana Córeczko! Mocno Cię całuję.*

Droga Ciociu!

Panie Doktorze!

Pani Ewo!

Szanowny Panie Dyrektorze!

Z poważaniem.

Ściskam i całuję.

Łączę wyrazy szacunku.

Ucałowania dla reszty rodziny

(wg *Magdaleny Szelc-Mays*).

300. Uczymy się nowych wyrazów.

gra – гра

spacer – прогулянка

turystyka – туризм

muzeum – музей

fotografia – фотографія

wystawa – виставка; показ

spędzanie czasu wolnego – проведення вільного часу

zabawa – забава

sport – спорт

kino – кіно

klub – клуб

Wykonaj polecenia.

Z podanymi wyżej wyrazami ułóż 2–3 wyrażenia.

Ułóż i przedstaw dialog na jeden z wybranych tematów: „**Wyjście do kina (do muzeum, na wystawę)**”; „**Jak spędzasz wolny czas?**”; „**Na obozie wędrownym**”; „**Na wycieczce**”. Wykorzystaj wyrazy z ramki.

301. Przeczytaj tekst i ustnie przetłumacz go. Korzystaj ze słowniczka do tekstu.

Od sukna po jedwab – stroje ludowe ze zbiorów Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej

Na wystawie zaprezentowano przykłady wszystkich rodzajów ubiorów ludowych zgromadzonych od połowy lat 50. XX wieku. Jednym z najokazalszych jest strój mieszczeni żywieckiego.

Wzrok przyciągają w nim przede wszystkim elementy uszyte z bogato haftowanego tiulu, a także czepiec noszony przez mężatki, haftowany złotymi nićmi, zdobiony cekinami i kolorowymi kamieniami, nazywany złotą copką.

Na uwagę zasługują także stroje górali śląskich, do dzisiaj wykonywane z samodziałowego płótna i sukna. W stroju góralki uwagę zwraca brak spódnicy – zamiast niej zakładały kobiety dwie zapaski – tylną, którą stanowił płócienny fortuch i przednią – fortuszek.

Strój górala śląskiego składał się z lnianej koszuli, ozdobionej haftem krzyżkowym, białych sukiennych spodni, podtrzymywanych w pasie skórzanym pasem, czerwonej lub czarnej sukiennej kamizelki i brązowej guni. Na nogi góral zakładał wełniane skarpety – kopyca, okręcane sznurkiem z koziej sierści i kierpce, a na głowę – kapelusz (wg *Elżbiety Teresy Filip*).

Słowniczek do tekstu:

sukno – сукно; **jedwab** – шовк; **zbiór** – зібрання; **mieszczka** – міщанка; **Żywiec** – Живець, місто в Південній Польщі; **tiul** – тюль; **czepiec** – чіпець; **zapaska** – фартук; **płótno** – полотно; **góral** – гураль (гуралі – етнографічна група поляків, що мешкають на півдні Польщі та на півночі Словаччини); **mężatka** – заміжня жінка; **koszula** – сорочка; **cekiny** – пайетки; **skarpety** – шкарпетки; **kierpce** – постолі; **gunia** – гуня, гуцільський верхній одяг.

Związki wyrazowe: przyciągać wzrok – притягати погляд; złota copka – золотий чіпець.

Pytanie i polecenia do tekstu.

Podziel tekst na części.

Znajdź słowa kluczowe.

Ułóż pytania do tekstu i spróbuj go opowiedzieć.

Czego nowego dowiedziałas / dowiedziałeś się o polskich strojach ludowych?

302. Zapisz poniższe wyrazy i wyrażenia.

Ułóż wypowiedź, wykorzystaj słownictwo z ramki (do wyboru nauczycielki / nauczyciela).

chór – хор

wycieczka – екскурсія

czytanie książki – читання книжки

chodzenie do teatru – відвідування театру

zajęcia plastyczne – заняття з образотворчого мистецтва

zespół muzyczny – музичний колектив

kolekcjonerstwo – колекціонування

majsterkowanie – майстрування

303. Przeczytaj tekst, wykonaj polecenia.

Pisownia wyrazów z *h* i *ch*

Literę **h** piszemy:

a) w wyrazach pokrewnych, jeżeli w którymś wyrazie występuje **h**, np. *honor* – *honorowy*;

b) jeśli w wyrazach pokrewnych **h** wymienia się na **g, ż, z** lub **dz**, np. *wahać się* – *waga*, *ważyć*, *blały* – *blażen**.

Literę **ch** piszemy: a) jeśli w wyrazach pokrewnych wymienia się ono na **sz**, np. *sucho* – *susza*, *mucha* – *muszka*; b) na końcu wyrazów, np. *ruch*.

Wyjątek: *druh*.

* Jeżeli w ukraińskich wyrazach pokrewnych jest **z** albo brak spółgłoski, wtedy piszemy literę **h**, np. *hatak* – *zamak*, *higiena* – *zigiєna*, *hulać* – *зуляти*.

Wskaż wyrazy, w których piszemy **h** i **ch**. Podaj własne przykłady.

Ułóż pytania do tekstu i spróbuj go opowiedzieć.

304. Zapisz poniższe wyrazy.

Ułóż wypowiedź, wykorzystaj wyrazy z ramki (do wyboru nauczycielki / nauczyciela).

bohater – герой

haft – вишивка

hejnał – сигнал

herbata – чай

honor – честь

hymn – гімн

druh – друг

handel – торгівля

herb – герб

historia – історія

horyzont – горизонт

305. Do podanych wyrazów dopisz po dwa wyrazy pokrewne.

Wzór: *bohater* – *bohaterstwo*, *bohaterski*.

Haft, humor, higiena, harmonia, hotel, herbata.

306. Dopisz wyrazy zdrobniałe.

Wzór: *chorągiew* – *chorągiewka*.

Chata – , puch – , kozuch – , duch – ,
paluch – .

307. W jaki sposób możesz wyjaśnić pisownię podanych wyrazów z **h** i **ch**?

Dwóch, hetman, uciecha, suchar, gmach, harfa, urodzinach, ich, hymn, handel.

308. Posłuchaj wiersza.

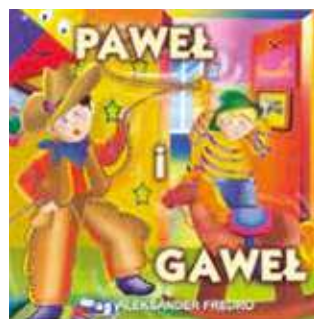
Aleksander Fredro

Paweł i Gaweł

Paweł i Gaweł w jednym stali domu,
Paweł na górze, a Gaweł na dole;
Paweł spokojny, nie wadził nikomu,
Gaweł najdziksze wymyślał swawole.
Ciągłe polował po swoim pokoju:
To pies, to zajęc – między stoły, stolki
Gonił, uciekał, wywracał koziołki,
Strzelał i trąbił i krzyczał do znoju.

Znosił to Paweł, nareszcie nie może;
 Schodzi do Gawła i prosi w pokorze:
 Zmiłuj się Waćpan, połuj ciszej nieco,
 Bo mi na górze szyby z okien lecą.
 A na to Gaweł: Wolność, Tomku,
 W swoim domku.
 Cóż było mówić? Paweł ani pisał,
 Wrócił do siebie i czapkę nacisnął.
 Nazajutrz Gaweł jeszcze smacznie chrapie,
 A tu z powały coś mu na nos kapie,
 Zerwał się z łóżka i pędzi na górę.
 Stuk! puk! zamknięte. Spogląda przez dziurę,
 I widzi – cóż tam? cały pokój w wodzie,
 A Paweł z wędką siedzi na komodzie.
 – Co Waćpan robisz? – Ryby sobie łowię.
 – Ależ Mospanie, mnie kapie po głowie.
 A Paweł na to: Wolność Tomku
 W swoim domku.
 Z tejto powiastki morał w tym sposobie:
 Jak ty komu, tak on tobie.

Słowniczek do tekstu:

wadzić – заважати; **polować** – полювати; **swawola** – сваволя; **powiastka** – невеличке оповідання.

Związki wyrazowe: **wywracać koziółki** – перевертатися; **krzyczeć do znoju** – сильно і довго кричати; **prosić w pokorze** – просити смиренно; **nacisnąć czapkę** – насунути капелюха.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

1) Zastanów się, o co prosił Paweł sąsiada i jak Gaweł zareagował na tę prośbę? Co wydarzyło się następnego dnia? W jaki sposób zachowywali się sąsiedzi?

2) Znajdź w wierszu powtarzające się wyrazy i powiedz, dlaczego one zostały użyte? Przygotuj odpowiedź, korzystaj ze słownika.

3) Wskaż rzeczownik w związku z czasownikiem.

4) Wstaw brakujące litery, uzasadnij pisownię wyrazów.

Mo●e, m●ówić, pok●j, ale●, wr●cił, st●elał, s●odzi, ●rapie, k●y-
 czał, nazajut●.

309. Uważnie przeczytaj.

Ułóż pytania do tekstu i spróbuj go opowiedzieć.

Czasownik (дієслово) to odmieniana część mowy, która nazywa czynności i stany, odpowiada na pytania: *co robi?, co się z kimś (czymś) dzieje?*

Czasownik w formie osobowej pełni w zdaniu funkcję **orzeczenia**.

Forma czasownika wskazuje na **osobę** (*ja* odpoczywam, *ty* odpoczywasz, *on* odpoczywa), **liczbę** (*ja* spaceruję, *my* spacerujemy), **rodzaj** (*on* śpiewał, *ona* śpiewała, *ono* śpiewało, *oni* śpiewali, *one* śpiewały).

Czasownik odmienia się w trzech czasach: **teraźniejszym, przeszłym, przyszłym** (теперішній, минулий, майбутній час).

Nieodmienną formą czasownika jest **bezokolicznik** (неозначена форма), który nie wskazuje na osobę, liczbę, czas. Bezokolicznik kończy się na przyrostki **-ć**, lub **-c**, np. *być*, *móc*.

310. Do podanych czasowników dopisz bezokoliczniki.

Wzór: *jestem – być.*

Piszę – _____, proszę – _____, rysuję – _____, odpowiadam – _____, mogę – _____, biegnę – _____, żyję – _____.

311. Wykorzystując tablicę odmień czasowniki **grać, umieć, prosić** w czasie teraźniejszym, przeszłym i przyszłym.

Odmiana czasowników *być, czytać*. Czas teraźniejszy

lp.	os.		
	1.	jestem	czytam
	2.	jesteś	czytasz
	3.	jest	czyta

lm.	os.		
	1.	jesteśmy	czytamy
	2.	jesteście	czytacie
	3.	są	czytają

Czas przeszły

lp.	os.	r. męski	r. żeński	r. nijaki
1.		byłem, czytałem	byłam, czytałam	–
2.		byłeś, czytałeś	byłaś, czytałaś	–
3.		był, czytał	była, czytała	było, czytało

lp.	os.	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
1.		byliśmy, czytaliśmy	byłyśmy, czytałyśmy
2.		byliście, czytaliście	byłyście, czytałyście
3.		byli, czytali	były, czytały

Czas przyszły

lp.	os.	r. męski	r. żeński
1.		będę czytał / czytać	będę czytała / czytać
2.		będziesz czytał / czytać	będziesz czytała / czytać
3.		będzie czytał / czytać	będzie czytała / czytać

lp.	os.	r. męskoosobowy	r. niemęskoosobowy
1.		będziemy czytali / czytać	będziemy czytały / czytać
2.		będziecie czytali / czytać	będziecie czytały / czytać
3.		będą czytali / czytać	będą czytały / czytać

312. Dopisz poprawne formy czasownika rodzaju męskiego czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego w liczbie pojedynczej i mnogiej.

Ja pracuję. Ty . On .

My pracujemy. Wy . Oni . One .

Ja pracowałem. Ty . On . Ona . Ono .

My pracowaliśmy. Wy . Oni . One .

Ja będę pracował. Ty . On . Ona . Ono .

My będziemy pracowali. Wy . Oni . One .

313. Uzupełnij zdania czasownikami w odpowiedniej formie. Wskaż osobę, liczbę, rodzaj czasowników.

Paweł i Gaweł w jednym domu. (stać)

Gaweł najdziksze swawole. (wymyślać)

to Paweł. (znosić)

Mi na górze szyby z okien . (lecieć)

314. Znajdź w przysłowiach czasowniki w formie bezokolicznika. Przetłumacz je na język ukraiński.

Budować zamki na lodzie.

Chcieć to móc.

Czuć się jak ryba w wodzie.

Łatwiej obiecać niż dotrzymać.

315. Przeczytaj uważnie cicho i na głos. Ułóż pytania i opowiedz tekst.

Czasowniki niedokonane i dokonane

Czasowniki, które informują o przebiegu albo trwaniu czynności, stanu, odpowiadają na pytanie *co robić?*, nazywamy **niedokonanymi** (недоконаного виду), np. *pisał, czytał*. Czasowniki niedokonane mają trzy czasy: **teraźniejszy, przeszły, przyszły**.

Czasowniki, które informują o zakończeniu czynności lub stanu, odpowiadają na pytanie *co zrobić?*, nazywamy **dokonanymi** (дoкoнaнoгo видy), np. *napisał, przeczytał*. Czasowniki dokonane mają dwa czasy: **przeszły**, np. *przeczytałem*, i **przyszły**, który ma formy odmiany czasu teraźniejszego czasowników niedokonanych, np. *przeczytam, przeczytasz*.

316. 1) Podane czasowniki pogrupuj na dokonane i niedokonane.

Śpiewać, namalować, słuchać, napisać, powiedzieć, wyczyścić, oglądać, czesać, farbować, zmyć.

2) Odmień czasownik *słuchać* w czasie teraźniejszym, przeszłym i przyszłym; czasownik *powiedzieć* – w czasie przeszłym i przyszłym.

317. Przeczytaj głośno i wyraźnie wiersz, pamiętając o odpowiedniej intonacji.

Danuta Wawiłow

Wędrowka

Pewnego dnia
wyjdę z domu o świcie,
tak cicho,
że nawet się nie zbudzicie.
I pójdę,
i będę wędrować po świecie,
i nigdy mnie nie znajdziecie.
I nie wezmę ze sobą nikogo,
tylko tego małego chłopaka,
co wczoraj na schodach płakał
i bał się wrócić do domu,
a dlaczego

to tego
nie chciał powiedzieć nikomu.
I jeszcze weźmiemy ze sobą
tego czarnego kotka,
co miauczy zmarznięty na progu
i każdy odpycha go nogą,
i nie chce go wpuścić do środka.
I to nie obchodzi nikogo,
że on tak płacze na progu. (...)
I będziemy tak szli i szli
drogami, lasami, polami,
i każdy dzieciak,
i każdy pies
będzie mógł iść razem z nami.

I będziemy tak szli i szli
Przez wsie, przez miasta,
przez góry,
Przez morza, przez gwiazdy,
przez chmury,

aż kiedyś,
po latach wielu,
staniemy wreszcie u celu.
I będzie tam ciepła ziemia
i dużo, dużo nieba,
i każdy będzie miał to,
czego najbardziej mu trzeba. (...)
I będzie wspaniale!
Tak!

I niczego nie będzie nam brak!
I tęsknić nie będę wcale!
I tylko czasami, czasami
pomyślę,
że byłoby dobrze,
że może byłoby dobrze,
gdybyście wy
byli z nami...

Słowniczek do tekstu:

świt – світанок; **odpychać** – відштовхувати; **wędrować** – мандрувати; **wrócić** – повернутися.

Związki wyrazowe: **wpuścić do środka** – впустити до дому; **nie obchodzi nikogo** – нікого не стосується.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

1) Czy według ciebie autorka trafnie zatytułowała wiersz? Jak myślisz, czy bohater liryczny zachęca do wędrowki po świecie? Jakie wyzwania i cele stawia przed tymi, którzy by chcieli „**towarzyszyć mu w wędrówce**”?

2) Wśród podanych wyrazów zaznacz czasowniki niedokonane, wskaż ich osobę, liczbę, czas. Zapisz czasowniki do zeszytu.

Wyjdę, szli, wezmę, znajdziecie, będzie, płakał, bał się, zbudzicie, chciał, weźmiemy, odpychać, szli, będę, pomyślę.

318. Uważnie przeczytaj i zapamiętaj informacje.

W odmianie czasownika występują tematy oboczne, które różnią się samogłoskami lub spółgłoskami, np. *biorę* – *bierzesz* (o : e, r : rz); *niosłem* – *niósł*, *piołę* – *pierziesz* (o : e), *mogę* – *możesz* (g : ż).

W formach czasu przeszłego czasowników zakończonych w bezokoliczniku na *-ać* piszemy **a** lub **ę** (choć słyszymy **o** lub **e**): **a** w formach liczby pojedynczej rodzaju męskiego, np. *zacząć* – *zacząłem*; **ę** w formach liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego i nijakiego oraz we wszystkich formach liczby mnogiej, np. *zacząć* – *zaczęłam, zaczęło, zaczęli*.

319. Dopisz wyrazy według wzoru. Zwróć uwagę na ich wymowę.

Wzór: stanął – stanęła.

Zdjął – _____, krzyknął – _____, zamknął – _____,
ciągnął – _____, błysnął – _____.

320. Uzupełnij podane zwroty odpowiednimi czasownikami. Znajdź czasowniki, które różnią się samogłoskami nosowymi **a, ę**.

Wyrazy pomocnicze: pleść, wziąć się, znaleźć, zaleźć, stanąć, upiec.

_____ banialuki – mówić głupstwa.

_____ dwie pieczenie przy jednym ogniu – załatwić dwie sprawy jednocześnie.

_____ bratnią duszę – poznać człowieka o podobnych zapatrywaniach.

_____ komuś za skórę – dokuczyć mocno.

_____ w garść – opanować nerwy.

_____ murem za kimś – zdecydowanie poprzeć kogoś (wg *Ewy Horwath, Anity Żegleń*).

Wiem więcej

Władysław Broniewski (1897–1962) to polski poeta, tłumacz, żołnierz, twórca poezji rewolucyjnej, liryki miłosnej oraz trenów.

321. Posłuchaj wiersza, popatrz na obrazek.

Władysław Broniewski

Szczęście

Rozmyślałam coraz częściej
od pewnego wieczoru,
że chyba moje szczęście
jest zielonego koloru.

Więc niech ta zieleń we mnie rośnie
i niech mnie zewsząd otoczy
drapieźnie, zachłannie, miłośnie –
zieleń, jak twoje oczy.

Niechaj mi będzie życie
oceanicznym dnem,
gdzie pływają morskie straszycła
o włosach z wodorostów
– zielone, zielone niesamowicie! –
i gdzie wszystko jest snem.

Przeczytaj tę bajkę, nim uśniesz,
jeśli chcesz.
Szczęście? –
to co dzień dostać jeden uśmiech
i zwrócić jeden wiersz.

Słowniczek do tekstu:

zielen – зелень; **straszycło** – страховище, привид, опудало; **wodorost** – водорість; **rozmyślać** – роздумувати; **otoczyć** – оточити; **zwrócić** – повернути.

zawszad – звідусіль
zachłanny – жадібний

niesamowicie – дивовижно
drapieżny – хижий

Odpowiedz na pytania.

* Zastanów się, kto jest podmiotem lirycznym wiersza? * Kto jest adresatem utworu? * Co jest tematem wiersza W. Broniewskiego? * Jaki kolor ma szczęście poety i czym ono jest? Jaki nastrój panuje w utworze?

322. Na podstawie obrazka przygotuj niewielką wypowiedź pisemną, wykorzystując wyrazy i związki wyrazowe podane niżej. Podkreśl czasowniki i wskaż ich osobę.

Lodowisko w Parku Miejskim w Tychach

Wyrazy pomocnicze: zimny – холодний.

Związki wyrazowe: mroźny dzień – морозний день; śnieg leży na dachu domów – сніг лежить на даху будинків; miasto jest okryte śnieżnym kobiercem – місто вкрите сніговим килимом; gładka, biała tafła lodu – гладка біла поверхня льоду; wesola muzyka – весела музика; jeździć na łyżwach – кататися на

ковзанах; **wakacje zaczną się** – почнуться канікули; **można codziennie jeździć na łyżwach** – можна щодня кататися на ковзанах.

Wiem więcej

Lodowiska – aktywny wypoczynek

Lodowiska zimą znajdziemy praktycznie wszędzie na świeżym powietrzu. Natomiast latem w wielu miastach dostępne są kryte lodowiska. Dobrze jest pierwszy raz udać się na lodowisko z osobą, która umie jeździć. Można wówczas otrzymać pomoc w stawianiu pierwszych kroków w jeździe na łyżwach (wg *Cauchy. pl. Szkoła Myślenia*).

323. Ułóż ustnie dialog, wykorzystując poniższe pytania. Omów je w parach.

Czy byłaś / byłeś kiedykolwiek na ślizgawce? Czy umiesz jeździć na łyżwach? Ile miałaś / miałeś lat, kiedy nauczyłaś / nauczyłeś się jeździć na łyżwach?

Wiem więcej

Czasowniki w liczbie mnogiej

Akcent na trzeciej sylabie od końca czasowników w liczbie mnogiej (*robiliśmy, byliśmy*) wziął się stąd, że kiedyś były to dwa słowa – imiesłów *robili* i forma czasownika *jeśmy* – z których każde akcentowano na przedostatnią sylabę. Akcent pierwszego z nich (*robili*) był mocniejszy. Po ściągnięciu tych wyrazów powstały formy *robiliśmy, byliśmy*, ale dawny akcent pozostał (wg *Jerzego Bralczyka*).

324. Rozwiąż rebusy.

 <p>+atek ~~ół~~ (starek)</p>	 <p>+ka ~~ł~~ (motyka)</p>	 <p>+ma ~~łko~~ (mama)</p>	
 <p>+tyk ~~an~~ (Batyk)</p>	 <p>~~jac~~ ~~pa~~ ~~ł~~ huśta (zawuśta)</p>		

TEMAT 15. PIĘKNY I TAJEMNICZY ŚWIAT PRZYRODY. OCHRONA PRZYRODY – MÓJ OBOWIĄZEK WOBEC PRZYSZŁYCH POKOLEŃ. ZAJMEK, LICZEBNIK I PRZYSŁÓWEK

325. Przeczytaj głośno. Popatrz na ilustracje.

Białowieski Park Narodowy

Puszcza Białowieska charakteryzuje się bogactwem fauny, flory i nieprzerwanie istnieje od ponad 8 tysięcy lat. Pierwotnie był tu las liściasty, w którym rosły dęby, graby, lipy, wiązy, jesiony i klony. Później w wyniku ochłodzenia klimatu pojawił się świerk.

W parku stwierdzono występowanie ponad 12 000 gatunków zwierząt. Wyróżniamy tu ptaki drapieżne dzienne oraz sowy, dzięcioły. Symbolem Puszczy Białowieskiej jest żubr, największy ssak lądowy Europy.

Puszcza Białowieska jest skarbem wszystkich istot żywych, jest także dziedzictwem ludzkości (wg *Wioletty Wawer*).

Słowniczek do tekstu:

fauna – фауна; **flora** – флора; **grab** – граб; **wiąz** – в'яз; **skarb** – скарб.

Związki wyrazowe: **las liściasty** – листяний ліс; **ptaki drapieżne** – хижі птахи; **dziedzictwo ludzkości** – спадок людства.

jesion – ясен
ssak – ссавець

klon – клен
sowa – сова

świerk – ялина
dzięcioł – дятел

Wykonaj polecenia do tekstu.

1) Określ, czy poniższe zdania są prawdziwe, czy fałszywe?

Jedyny las naturalny w Europie to Puszcza Białowieska.

Drzewostan w puszczy pochodzi ze sztucznych nasadzeń w II poł. XIX w.

W parku stwierdzono występowanie ponad 12 000 gatunków zwierząt.

Symbolem puszczy jest bocian biały, którego gniazda widać w wielu wioskach.

W Puszczy Białowieskiej jest dużo ptaków drapieżnych oraz sów i dzięciołów.

2) **A.** Wypisz z tekstu imiona własne i określ, jakie to są części mowy. **B.** Wypisz przymiotniki z wyrazami, które one oznaczają, wskaż ich rodzaj, liczbę i przypadek. **B.** Przepisz ostatnie zdanie do zeszytu, podkreśl w nim podmiot i orzeczenie, wyjaśnij pisownię znaków interpunkcyjnych. **D.** Wypisz z tekstu „*Białowieski Park Narodowy*” wyrazy, które wskazują na przedmiot, lecz nie nazywają go.

Wiem więcej

Na obszarze Białowieskiego Parku Narodowego rosną unikatowe okazy starych drzew, około 80 gatunków roślin naczyniowych, ponad 200 gatunków mszaków i porostów i około 1000 gatunków grzybów. Do rzadkich roślin należą *obuwik*, *kosaciec syberyjski*, *arnika górską*, zaś do zwierząt – *konik leśny*, *bóbr europejski*, *bocian czarny*, *orzeł bielik*. Białowieski Park Narodowy został uznany przez UNESCO za rezerwat biosfery.

Słowniczek do tekstu:

UNESCO – ЮНЕСКО, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки i культури; **obuwik** – зозулинi черевички; **żubr** – зубр.

Związki wyrazowe: *kosaciec syberyjski* – півники сибірські; *arnika górską* – гірська арніка; *konik leśny* – лісовий стрибунець; *bóbr europejski* – бобер європейський; *bocian czarny* – лелека чорний; *orzeł bielik* – орлан-білохвіст.

326. Uważnie przeczytaj i opowiedz tekst. Znajdź w nim zaimki, spróbuj określić ich funkcje składniowe.

Zaimek (займенник) to część mowy, która zastępuje w zdaniu inne części mowy. Wyróżniamy zaimki, które zastępują: rzeczowniki (zaimki **rzeczowne** – *ja, ty, my, wy, kto, co, ktoś, coś*); przymiotniki (zaimki **przymiotne** – *ten, tamten, taki, jaki, który*); liczebniki (zaimki **liczebne** – *ile, tyle*); przysłówki (zaimki **przysłowne** – *tak, stąd, dotąd, tędy*).

Większość zaimków odmienia się, nieodmienne są tylko zaimki przysłowne. Zaimki rzeczowne w zdaniu pełnią funkcję **podmiotu** (*On* idzie do teatru).

Zaimki przymiotne występują w funkcji **przydawki** (Słyszałem o *tamtej* szkole).

327. Pracuj z tablicami pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Odmiana zaimków *ja, ty, my, wy*

	<i>lp.</i>	
M.	ja	ty
D.	mnie	ciebie
C.	mnie, mi	tobie, ci
B.	mnie, mię	ciebie, cię
N.	mną	tobą
Mc.	(o) mnie	(o) tobie

	<i>lm.</i>	
M.	my	was
D.	nas	ich, nich
C.	nam	wam
B.	nas	was
N.	nami	wami
Mc.	(o) nas	(o) was

Odmiana zaimków *on, ona, ono*

	<i>lp.</i>		
	<i>r. m.</i>	<i>r. ż.</i>	<i>r. n.</i>
M.	on	ona	ono
D.	jego, go, niego	jej, niej	jego, go, niego
C.	jemu, mu, niemu	jej, niej	jemu, mu, niemu
B.	jego, go, niego	ją, nią	je, nie
N.	nim	nią	nim
Mc.	(o) nim	(o) niej	(o) nim

	<i>lm.</i>	
	<i>r. męsko-osobowy</i>	<i>r. niemęsko-osobowy</i>
M.	oni	one
D.	ich, nich	ich, nich
C.	im, nim	im, nim
B.	ich, nich	je, nie
N.	nimi	nimi
Mc.	(o) nich	(o) nich

Ułóż wyrażenia z zaimkami podanymi w tablicy.

Napisz zdania, które zawierają zaimki lub znajdź wypowiedzi znanych ludzi o pięknie przyrody, o jej znaczeniu w życiu człowieka. Z tekstów utworów literatury pięknej wypisz 1–2 zdania i zaznacz w nich zaimki. Określ, jaką część mowy zastępują zaimki w zdaniach.

328. Pracuj z tablicami pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela. Zapamiętaj podane informacje.

Odmiana zaimka *się*

M.	–
D.	siebie
C.	sobie
B.	się, siebie
N.	sobą
Mc.	(o) sobie

Odmiana zaimków *ten, ta, to*

	<i>lp.</i>		
	<i>r. m.</i>	<i>r. ż.</i>	<i>r. n.</i>
M.	ten	ta	to
D.	tego	tej	tego
C.	temu	tej	temu
B.	tego/ten	tę	to
N.	tym	tą	tym
Mc.	(o) tym	(o) tej	(o) tym

	<i>lm.</i>	
	<i>r. męsko- osobowy</i>	<i>r. niemęsko- osobowy</i>
M.	ci	te
D.	tych	tych
C.	tym	tym
B.	tych	te
N.	tymi	tymi
Mc.	(o) tych	(o) tych

329. Przeczytaj wiersze, odpowiedz na pytanie. Co się dzieje w przyrodzie jesienią?

Hanna Januszewska

Hafciarka jesienna

Tu – złoty liść. Tam rudy blask
i srebrny mech na śliwie.
Otwieraj oczy i patrz! Patrz!
Barwami cię zadziwię.

W złotym szeleście stoi klon
i szumi jak muzyka.
A złoto, poszum czyjeż są?
Toć pana Października.

Strofy o późnym lecie (fragment)

1

Zobacz, ile jesieni!
Pełno jak w cebrze wina,
A to dopiero początek,
Dopiero się zaczyna.

2

Nazłociło się liści,
Że kosztami wynosić,
A trawa jaka bujna,
Aż się prosi, by kosić.

3

Lato, w butelki rozlane,
Na półkach słodem się burzy.
Zaraz korki wysadzi,
Już nie wytrzyma dłużej.

4

A tu uwiędem narasta
Winna jabłeczna pora.
Czerwienna, trawiasta, liściasta,
W szkle pękatego gąsiora.

5

Na gorącym kamieniu
Jaszczurka jeszcze siedzi.
Ziele, ziele wężowe
Wije się z gibkiej miedzi.

6

Siano suche i miodne
Wiatrem nad łąką stoi.
Westchnie, wonią powieje
I znowu się uspokoi (...).

Słowniczek do tekstu:

wrzos – верес; **skwar** – спека; **ścieżyna** – стежина; **gałązka** – гілка; **ceber** – цебро, велике дерев'яне відро; **gąsior** – велика пляшка; **jaszczurka** – ящірка; **woń** – запах; **kłaniać się** – кланятися.

Związki wyrazowe: **zaorane pola** – зорані поля; **soczyste jabłka** – соковиті яблука; **bujna trawa** – буйна трава.

Wykonaj polecenia do tekstów.

A. Ułóż opis jednej z pór roku (do wyboru), wykorzystaj wiersze poetów.
B. Użyj barwnych wyrazów z tekstu albo wykorzystaj własne warianty porównań, metafor.
C. Skorzystaj z materiału pomocniczego.

Naucz się na pamięć jednego z fragmentów wiersza (do wyboru).

330. Uważnie przeczytaj i opowiedz tekst.

Liczebnik (числівник) to część mowy, która obejmuje wyrazy określające liczbę lub kolejność przedmiotów, zdarzeń, właściwości lub miejsce przedmiotu w szeregu.

Ze względu na znaczenie liczebniki dzielimy na:

1) **główne** (кількісні) oznaczają liczbę osób, zwierząt, rzeczy i właściwości, np. *jeden, cztery*; odpowiadają na pytanie *ile?*, odmieniają się przez przypadki i rodzaje);

2) **porządkowe** (порядкові) – oznaczają kolejność liczbową osób, zwierząt, właściwości, np. *pierwszy, dziesiąty*; odpowiadają na pytanie *który z kolei?*, odmieniają się przez przypadki, liczby i rodzaje).

Liczebniki *jedni, dwaj, dwóch, obaj, obydwaj, obydwóch (obydwo), trzej, trzech, czterej, czterech* łączą się z rzeczownikami męskoosobowymi: *dwaj* uczniowie poszli, *dwóch* uczniów poszło. Pozostałe liczebniki łączą się z rzeczownikami niemęskoosobowymi, np. *jedno* pole, *dwa* zeszyty, *dwie* linie.

331. Wśród podanych wyrazów wskaż liczebniki główne i porządkowe. Wpisz je do tabeli.

Siódemka, siedemnasty, osiem, sto, trzynaście, dziesiętny, milion, setny, pięćdziesiąt, szesnasty, dwudziesty piąty, piętnaste, dwieście, tysięczny, dwutysięczny, dziesiątka, osiemdziesiąt dwa, sześć, trzysta jeden, dwa miliony, czternasty, sto dwa, dziewięćdziesiąte.

Liczebniki główne	Liczebniki porządkowe

332. Przeczytaj podane w tablicach formy liczebników. Czy znaczenia liczebników i ich cechy gramatyczne są podobne w języku polskim i ukraińskim? Odpowiedź uzasadnij.

Odmiana liczebnika *jeden*

	rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
M.	jeden	jedna	jedno
D.	jednego	jednej	jednego
C.	jednemu	jednej	jednemu
B.	jednego	jedną	jedno
N.	jednym	jedną	jednym
Mc.	(o) jednym	(o) jednej	(o) jednym
W.	jeden	jedna!	jedno!

Odmiana liczebnika *dwa*

	forma męskoosobowa	forma niemęskoosobowa	forma żeńska
M.	dwaj	dwa	dwie
D.	dwóch / dwu	dwóch / dwu	dwóch / dwu
C.	dwóm / dwom / dwu	dwóm / dwom / dwu	dwu / dwóm / dwom
B.	dwóch / dwu	dwa	dwie
N.	dwoma	dwoma	dwoma / dwiema
Mc.	(o) dwóch / dwu	(o) dwóch / dwu	(o) dwóch / dwu
W.	dwaj!	dwa!	dwie!

333. Połącz liczebniki w pary z właściwymi rzeczownikami.

Wyrazy pomocnicze: dziesięć, trzeci, dwie, sześciu, piąta (*liczebniki*); klasa, ręce, palców, uczniów (*rzeczowniki*).

334. Zapisz podane zdania i podkreśl w nich liczebniki.

W szafie znajdują się trzy pary skarpetek.

Siedziałam w teatrze w pierwszym rzędzie, tuż przed samą sceną.

335. Wymawiaj poprawnie.

Robię [robie], myślę [mys'le], pracuję [pracuje], wodę [wode], kępa [kempa], trąba [tromba], pręt [prent], prędeż [prendzej], ząb [zomp], chęć [chen'c']; stanął [stanoł], stanęli [staneli], wziął [wz'oł], wzięła [wz'ela].

336. Akcentuj poprawnie.

Czy-ta-liś-cie, czy-tał-by, zro-bi-li-by, zro-bił-bym, zro-bi-li-byś-my, czy-ta-li-byś-cie, fizyka, gramatyka, matematyka, kronika, republika, Rzeczpospolita, ogółem, w ogóle, szczegóły, okolica, siedemset, siedmuset, osiemset, ośmuset, dziewięćset, dziewięciuset.

337. Porównaj cechy gramatyczne liczebników w języku polskim i ukraińskim według planu.

* Co określają liczebniki?

* Na jakie grupy dzielą się liczebniki pod względem znaczeniowym?

* Z jakimi rzeczownikami łączą się liczebniki *jedni, dwaj, dwóch, obaj, obydwa, obydwoch (obydwo), trzej, trzech, czterej, czterech* w języku polskim?

338. Zapisz związki wyrazowe z liczebnikami, a następnie ułóż z nimi zdania.

26 chłopców, 2 papugi, 15 mężczyzn, 4 dziewczyny.

339. Mówimy i piszemy.

1) Ułóż dialog na podstawie podanego tekstu.

2) Nadaj tytuł opisowi. Wyjaśnij pisownię wyrazów z **rz** i **ź**. Zapisz zdania w taki sposób, żeby powstał opis przyrody przedstawiony na obrazie Sergieja Panasenki (Michałkina).

S. Panasenko. Pejzaż w polu. 1990 r.

Jest letni dzień. Wskazują na to żółte odbłaski słońca na drzewach, cień pod drzewami. Niebo staje się błękitne, kiedy świeci jaskrawe słońce. Przy pomocy koloru i światła malarz przekazuje nam radość życia, optymizm. Dziwna cisza wokół. Przyroda niby zamarła, ogrzana czułym słońcem. Dzień jest ciepły i słoneczny. Malarz przedstawia letnie pole, drzewa, kwitnące kwiaty, obłoki na niebie. Obraz wywołuje uczucie świeżości i szczęścia.

Wyrazy pomocnicze:

odblask – відблиск; **cień** – тiнь; **cisza** – тиша; **świeżość** – свіжість; **jaskrawy** – яскравий; **wywoływać** – викликати.

340. Przeczytaj i przetłumacz.

Bożena Forma

Jesień w lesie

W płaszczu z kolorowych liści do lasu przybyła Pani Jesień.

– Jaka piękna – szumiały drzewa.

Jesień uniosła w górę rękę, uśmiechnęła się tajemniczo i już wszystkie drzewa mieniały się w słońcu ubrane w liście żółte, czerwone, brązowe. Posypały się żołądziejce.

– Będą miały co jeść dziki – cieszy się Pani Jesień. Pod jej stopami zieleni się mech i rosną wrzosy.

A tu biegają zwierzęta na spotkanie. Wysypała Jesień z kosza nasiona, orzechy, grzyby.

– Pomogę wam w gromadzeniu zapasów na czas zimy.

Pomachała ptakom, które właśnie poderwały się do lotu. Potem zaczęła mocno dmuchać rozganiając gęste chmury.

– Niech zaświeci słońce, przyjemniej wam będzie. Wszak daleka czeka was droga.

Nastał wieczór. Zadowolona Jesień odeszła, pożegnały ją zwierzęta. Wiedzą już, że niebawem nastanie zima.

Słowniczek do tekstu:

dzik – кабан; **nasiona** – насіння; **wszak** – адже; **niebawem** – скоро; **przybyć** – прийти, побути; **poderwać się** – злетіти; **cieszyć się** – радіти; **dmuchać** – дуги.

Odpowiedz na pytania.

O czym opowiada tekst „Jesień w lesie”?

Jaka jest jego główna myśl?

Jaki to jest gatunek literacki? Dlaczego tak myślisz?

Czy spodobał ci się podany tekst? Odpowiedz uzasadnij.

341. Ułóż plan opisu przyrody na podstawie obrazu S. Panasenki (Michałki-na) „Jesień. Ranek w brzozowym gaju” i zapisz go do zeszytu.

S. Panasenko. Jesień. Ranek w brzozowym gaju. 1997 r.

342. Podziel podane wyrazy na sylaby, a następnie wpisz je do zeszytu według wzoru. Wskaż, do jakiej części mowy należą te wyrazy.

Wzór: *potem – po-tem.*

Wszystkie, tajemniczo, właśnie, przyjemniej, niebawem.

343. Przeczytaj wyraźnie wiersze Danuty Gellnerowej.

Danuta Gellnerowa

Jesienni rowerzyści

Jesienni rowerzyści
jadą naprzeciw jesieni.
Szaliki mają z wiatru
i kasztany w kieszeni.

W jednej kieszeni kasztany,
w drugiej złociste żołądzie,
a jesień z bukietem liści
witać ich będzie.

Kieszeń

Na późną jesień
najlepsza jest duża kieszeń.
Taka prawie bez dna.
Żeby do niej wrzucać,
co tylko się da:

żołądzie i kasztany,
i pomysł zwariowany.
I żeby w tej kieszeni,
wiesz,
na zimę mógł usnąć jeź!

Biały kolor

Jaki kolor zimą w modzie? Biały.
Na święto i na co dzień.
W mieście, w polu i w ogrodzie.
Biało tu i biało tam.
Wyjdź na balkon, zobacz sam.

Idzie wiosna

Wiosna jest już całkiem blisko.
Idzie z koszem i z walizką.
A z koszyka i z walizki
wyglądają świeże listki.

I wystawia nos tulipan,
ciągle Wiosnę o coś pyta.
– Nie nudź! – mówi Wiosna krótko.
– Zaraz znajdziesz się w ogródku!

Słowniczek do tekstu:

rowerzysta – велосипедист; **walizka** – валіза; **ogródek** – садок; **wrzucić** – кидати.

Związki wyrazowe: **zwariowany pomysł** – навіжений задум; **w modzie** – у моді; **nie nudź** – не набридай.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Zastanów się, jaki kolor mają **jesień**, **zima**, **wiosna**, **lato**? Określ, jakimi częściami mowy są te wyrazy.

Podziel je na sylaby, w nawiasach zapisz ilość głosek i liter w każdym z wyrazów.

344. Uważnie przeczytaj i opowiedz tekst. Zapamiętaj podaną informację.

Przysłówek (прислівник) to nieodmienna część mowy, która określa cechy czynności nazywanej przez czasownik (słucha *uważnie*), wskazuje na okoliczności (przyjedzie *jutro*), na stopień cech (*bardzo* dziękuję).

Przysłówek odpowiada na pytania: *jak?*, *gdzie?*, *kiedy?*, *skąd?*, *dokąd?*, *w jaki sposób?* W zdaniu przysłówek często pełni funkcję **okolicznika** (Mieszkam *blisko* od ciebie).

345. Utwórz przysłówki od przymiotników.

Wzór: ciepły – ciepło.

Smutny – _____, wesoły – _____, miły – _____, uprzejmy – _____, zimny – _____, zielony – _____, wysoki – _____.

Wiem więcej

Barwne pejzaże francuskiego malarza

Fioletowe płatki lawendy, paśowe – maków, słoneczno-żółte – słoneczników, pomarańczowe i jasnozielone – jesiennych i wiosennych liści... Oto kolory, które współczesny francuski malarz Jean-Marc Janiaczyk wykorzystuje do malowania swoich jaskrawych pejzaży. Impresjonizm jest obecnie nie w modzie? Natomiast dobry nastrój nigdy nie wychodzi z mody.

Słowniczek do tekstu:

impresjonizm – імпресіонізм (напря́м у мистецтві й літературі, що виник у кінці ХІХ ст. і прагнув відтворити найтонші суб'єктивні відчуття й переживання людей, скороминучі враження тощо).

346. Wyjaśnij, jak rozumiesz zdanie: *Natomiast dobry nastrój nigdy nie wychodzi z mody?*

347. Wypisz z tekstu „Barwne pejzaże francuskiego malarza” 2–3 przymiotniki, utwórz od nich przysłowki i zapisz je do zeszytu.

348. Posłuchaj wiersza.

Julian Tuwim

Dwa wiatry

Jeden wiatr – w polu wiał,
Drugi wiatr – w sadzie grał:
Cichuteńko, leciuteńko,
Liście pieścił i szeleścił,
Mdlął...

Jeden wiatr – pędziwiatr!
Fiknął kozła, plackiem spadł,
Skoczył, zawiał, zaszybował,
świdrem w górę zakołował
I przewrócił się, i wpadł
Na szumiący senny sad,
Gdzie cichutko i leciutko
Liście pieścił i szeleścił
Drugi wiatr...

Sfrunął śniegiem z wiśni kwiat,
Parsknął śmiechem cały sad,

Wziął wiatr brata za kamrata,
Teraz z nim po polu lata,
Gonia obaj chmury, ptaki,
Mkną, wplątują się w wiatraki,
Głupkowate mylą śmigi,
W prawo, w lewo, świst, podrygi,
Dmą płucami ile sił,
Łobuzują, pal je lichy!...

A w sadzie cicho, cicho...

Słowniczek do tekstu:

wiatrak – вітряк; **wiać** – віяти; **pieścić** – пестити; **mknąć** – мчатися; **łobuzować** – пустувати.

Związki wyrazowe: **fiknąć kozła** – перевернутися; **parsknąć śmiechem** – різко засміятися; **pal je lichy** – пропади воно пропадом.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Jakie jest zachowanie dwóch wiatrów? Jakie cechy charakteru one wyrażają? Znajdź w wierszu wyrazy o charakterze dźwiękonaśladowczym. Określ nastrój tego utworu.

Wskaż liczebniki i zaimki w wierszu Juliana Tuwima. Jaką funkcję pełni przysłówek w zdaniu? W ostatnim zdaniu odszukaj podmiot i orzeczenie.

Wypisz wyrażenia przenośne (*metaforyczne*), które pomagają autorowi przekazać nastrój utworu.

349. Odczytaj na głos i naucz się na pamięć jednego z wierszy.

Józef Ratajczak

Mój pies

Chciałbym mieć psa,
wilka lub foksteriera,
Każdego dnia
chodziłbym z nim na spacer.

Uczyłbym go
służyć, leżeć przy nodze,
czuwać co noc
i bawić się ze mną co dzień.

A on swój łeb
wznosiłby bez przerwy ku mnie,
by każdy gest
i każde słowo zrozumieć.

Łasiłby się,
tuliłby pysk do mej twarzy,
mój piękny pies,
o którym ciągle marzę.

Stary kotek

Mój kotek,
leniwy już i stary,
zamiast łowić myszy
chodzi na wagary.
Kurę przestraszy,
wróbla pogoni,
w kącie za piecem
łezkę uroni.

Potem szepcze mi
Mój kotek stary:
– proszę ciebie,
czyż
mogę złapać mysz,
jeśli muszę nosić okulary?

Bank słówek do tekstów:

foksterier – фокстер’ер; **pysk** – писок; **łeb** – голова; **spacer** – прогулянка; **gest** – жест; **łasić się** – ластитися; **tulić** – тулити; **przestraszyć** – перелякати.

Związki wyrazowe: ciągle marzę – увесь час мрію; chodzić na wagary – прогулювати уроки; uronić łezkę – зронити сльозинку; złapać mysz – упіймати мишу.

350. Mów poprawnie.

Przeczytaj przysłowia, przetłumacz je. Wypisz czasowniki, określ w nich osobę i czas.

Przysłowia o porach roku

Styczeń mrozi, lipiec skwarem grozi.

Nieraz też zima i na końcu wiosny.

Byłoby lato dłuższe, żeby nie zima.

Liść na drzewie mocno się trzyma, nie tak prędko będzie zima.

Wiem więcej

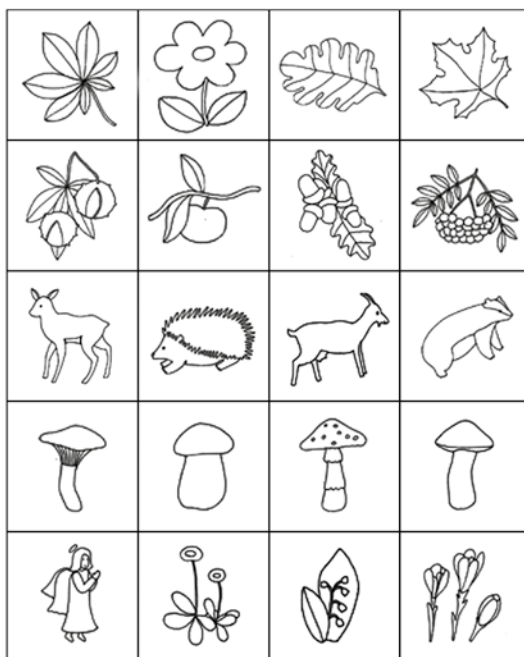
Wymawia się...

W liczebnikach typu *siedmiuset* – to *-set* (od liczebnika *sto*: kogo? czego? *set*) „przyklejone” do *siedmiu* czy *dziwięciu* jest częstką osobną.

Kiedyś takie liczebniki wymawiano jako dwa samodzielne wyrazy, z których każdy miał własny akcent: *siedem set*. Później *set* pozbyło się swego akcentu i powstał jeden zestrój akcentowy: *siedemset*, *siedmiuset* (wg Jerzego Bralczyka).

351. Zastanów się, co nie pasuje na tych obrazkach?

TEMAT 16. KRAJ RODZINNY. POLSKIE SYMBOLE NARODOWE. CIEKAWY MIEJSCA W POLSCE. ODMIENNE I NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY

Wiem więcej

Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980) to polski pisarz, tłumacz, współtwórca grupy poetyckiej „Skamander”. Jego dorobek artystyczny obejmuje: powieści („Sława i chwała”), opowiadania („Panny z Wilka”, „Ikar”, „Brzezina”), dramaty („Lato w No-hant”), poezje, eseje, tłumaczenia.

352. Posłuchaj tekstu.

Rodem z Ukrainy

„A chciałem przecie tak wiele
Zrobić, pojąć, ukochać...”

(Jarosław Iwaszkiewicz „Ciemne ścieżki”)

Wybitny polski pisarz Jarosław Iwaszkiewicz urodził się 20 lutego 1894 roku w Kalniku koło Winnicy. Kiedyś powiedział: „...Ukraina – ojczyzna moja. Tutaj w małym miasteczku Kalniku, gdzie w cukrowni mój ojciec był księgowym, zjawiłem się i ja na świat boży. Z Ukrainą związane jest moje dzieciństwo, lata młodości i nauki w Kijowie. I teraz, mieszkając w Warszawie, często wracam myślami i zmysłami do ziemi, na jakiej się urodziłem. Rozmyślam o Ukrainie, o tym wielkim narodzie, o jej literaturze. Każdy przyjazd na Ukrainę to dla mnie wielka radość. A wędrówka do miasteczka Daszów, gdzie pochowany jest mój ojciec – wzruszająca wycieczka do mojego dzieciństwa”.

Jarosław Iwaszkiewicz pokochał ukraińskie krajobrazy na całe życie, zapamiętał czyste domki na pagórkach wśród zieleni ogrodów, stawy, co błyszczą czystą wodą w dolinach Podola, czyste białe chmury pełne łagodnego światła. „Na Ukrainie dorastałem również jako pisarz”. To dojrzewanie odbywało się pod promieniami kultury europejskiej, a Ukraina dawała mu przede wszystkim bogaty

życiowy materiał, wrażenia, krajobrazy, charakter, humor, z jakich powstawały jego liczne utwory (wg *Walerija Istoszyina*).

Odpowiedz na pytania.

Kiedy i gdzie urodził się jeden z najważniejszych twórców literatury polskiej XX w. Jarosław Iwaszkiewicz? Jakie znaczenie w twórczości pisarza miała Ukraina? Czy czytałeś / czytałaś utwory J. Iwaszkiewicza?

353. Popatrz na obrazki i ułóż dialog o tym, w jaki sposób można zdobywać nową wiedzę?

354. Uważnie przeczytaj tekst.

Części mowy w języku polskim dzielą się na **odmiennie** i **nieodmiennie**. Do **odmiennych** części mowy należą: *czasownik, rzeczownik, przymiotnik, liczebnik* oraz *zaimek*.

Do **nieodmiennych** części mowy należą: *przyśłówek, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik*.

355. Sprawdź swoją wiedzę.

1) Jaką część mowy nazywamy rzeczownikiem?

2) Wybierz prawidłową odpowiedź. Przez co odmieniają się rzeczowniki, przymiotniki i liczebniki:

- a) przez przypadki, rodzaje;
- b) przez przypadki, liczby, rodzaje;
- c) przez przypadki i liczby.

3) Znajdź wyraz, który nie pasuje do pozostałych. Nadaj podanym wyrazom nazwę ogólną.

Mianownik, dopełniacz, męski, celownik, biernik, narzędnik, miejscownik, wołacz.

4) Ułóż zwroty i wyrażenia, zapisz je do zeszytu.

Mieć (co? – biernik) wiedzę; pomnik (kogo? – dopełniacz) Adama Mickiewicza, Tarasa Szewczenki; tęsknić (za kim? – narzędnik) za mamą, ojcem, bratem, siostrą, babcią, dziadkiem; oglądać (co? – biernik) zabytki, Warszawę, dzieło sztuki.

5) Wybierz prawidłową odpowiedź.

Brzoza, brzozy, brzozie, brzozą to:

- a) wyrazy pokrewne;
- b) formy słowa *brzoza*.

Brzoza, brzozowy, brzózka, brzezina to:

- a) wyrazy pokrewne;
- b) formy słowa *brzoza*.

356. Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz do słowniczka.

zabytek – пам'ятка (архітектури, старовини)

Związki wyrazowe: **dzieła sztuki** – витвори мистецтва; **zapoznać się** (z czym? – narzędnik) **z historią, tradycją, kulturą** – познайомитися (з чим? – орудний відмінок) з історією, традицією, культурою.

357. 1) Dopisz zdania.

- a) Do odmiennych części mowy należą: rzeczownik, przymiotnik ... .
- b) Do nieodmiennych części mowy należą: przysłówek, przyimek ... .

2) Napisz czasowniki, które oznaczają ruch człowieka, ptaka, konia, ryby, węża, maszyny, samolotu.

358. Zastanów się, czy zgadzasz się z podaną opinią i dlaczego?

Czy komputer zamieni książkę?

Te źródła pozyskania informacji są dobre, chociaż każde z nich ma swoje wady.

Przyjemnie jest czytać książkę w miękkim, wygodnym fotelu, a nie słuchać jej treści lub czytać na ekranie komputera.

Przy pomocy komputera można znacznie szybciej przygotować się do podróży nie wychodząc z domu.

359. Znajdź w pierwszym zdaniu (ćwiczenie nr 358) nieodmienne części mowy i zapisz je. Wyznacz typ zdania według celu wypowiedzi. Zapisz ilość akapitów w tekście, określ jego typ.

360. Przeczytaj starannie wiersz. Obejrzyj ilustracje.

Zamek Królewski na Wawelu

Książę litewski,
król Polski
Władysław II
Jagiełło (1362–1434)

Czesław Janczarski

Wawel

(fragment)

Tu przed wiekami
smok żył potężny.
Tu szewczyk Skuba
smoka zwyciężył.
Tu przed Tatarem
bronił się Kraków.

Stąd szedł Jagiełło
gromić Krzyżaków.
Tu bije dzwonu
spizowe serce.
Tu są pamiątki
nasze najszczerze.

Odpowiedz na pytania.

Czy twoje wrażenia z obejrzenia fotografii zamku podobne są do wrażeń autora wiersza? Do kogo zwraca się Czesław Janczarski?

361. Napisz wypracowanie na jeden z zaproponowanych tematów: „**Lubię przeszłość miast (zabytków architektury)**”, „**Zabytki w mieście ...**”.

362. Przeczytaj głośno wiersz, zwracając uwagę na odpowiednią intonację.

Józef Ratajczak

Rozmowa z orłem

- Kto ty jesteś?
  - Biały orzeł.
  - Gdzie kraj twój leży?
  - Od gór aż do morza.
  - Skąd przybywasz?
  - Z dawnych pieśni i sztandarów.
  - Dokąd zmierzasz?
  - Tam, gdzie idzie naród. (...)
- A dokąd cię ta droga zawiodła
przez chmury,
w których
szczyt każdy tonie?
Orzeł skrzydła rozłożył
i schylił dziób w prawą stronę.
- Do państwowego godła.

Pytania i polecenia do tekstu.

Wskaż zastosowane w wierszu wyrazy w znaczeniu przenośnym.

Znajdź wyraz nadrzędny i podrzędny w wyrażeniach i zwrotach: **biały orzeł**, **skrzydła rozłożył**, **państwowego godła**. Wskaż 1–2 wyrazy w wierszu, w których liczba liter nie jest taka sama, jak liczba głosek. Znajdź i przeczytaj wyrazy, które mają temat i końcówkę.

363. Przeczytaj tekst. Ułóż dialog do podanego tekstu.

Przyimek (приименник) to nieodmienna część mowy, która informuje o stosunkach przestrzennych między przedmiotami. W połączeniu z rzeczownikiem oraz liczebnikiem przyimek tworzy wyrażenie przyimkowe, np. *do szkoły, zeszyt w kratkę*.

Spójnik (сполучник) to nieodmienna część mowy, która łączy wyrazy w zdaniu pojedynczym, np. Słońce świeci, *ale* nie wyjdę na spacer.

Partykuła (частка) to nieodmienna część mowy, która wyraża stosunek mówiącego do wypowiedzianej treści, np. Chodź *no* tutaj!

Wykrzyknik (вигук) to nieodmienna część mowy, która służy do wyrażania uczuć, np. *oj*, *och* lub do naśladowania dźwięków, np. *bęc*, *chlup*.

364. Praca w grupie. 1) Podziel wyrazy na grupy i wpisz je w odpowiednie miejsca.

Śnieg, gorąco, mruga, zielona, Marta, zrobiła, kolorowe, piękny, kogutek, ładnie, rośnie, podręcznik.

Rzeczowniki ...

Czasowniki ...

Przymiotniki ...

Przysłówki...

2) Jaka to część mowy?

Tadeusz, popatrzył, dzik, ładna, szybko, niebieskie, piętnaście, sprawdza.

3) Podkreśl w zadaniach czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki.

Jaki to owad?

Ma skrzydła czerwone,

co w czarne kropki są wystrojone,

leci wysoko, prawie do słońka
już wszyscy wiedzą, że to... biedronka (*Kamila Biednarek*).

365. Odgadnij zagadki. Zapisz zagadki i wstaw brakujące litery. W nawiasach zapisz rozwiązania. Podkreśl wyrazy, służące do połączenia zdań.

Szeroko płynie po polskiej krainie,
pozdrawia Krak●w i Warszaw●w w biegu.
To ●eka ... (*Wisła*)

W państwowym godle Polski umieszczony –
głowa stwo●ona do korony. (*Orzeł*)

366. Rozwiąż rebus, a poznasz nazwy kilku polskich miast.

(*Gdynia, Toruń, Suwałki, Poznań, Warszawa, Wrocław, Radow, Lublin, Kraków*)

Składnia

TEMAT 17. SŁAWNI POLACY. SKŁADNIA

367. Popatrz na rysunek, który przedstawia Adama Mickiewicza. Zastanów się, kim był Mickiewicz? Czy znasz utwory A. Mickiewicza?

A. Mickiewicz. Litografia de Ducarme'a. 1827 r.

368. Przeczytaj tekst. Spróbuj go zrozumieć, wykorzystaj podane niżej wyrazy.

Adam Mickiewicz: etapy życia

Mickiewicz urodził się 24 grudnia 1798 roku w Zaosiu (lub w Nowogródku). Jego ojciec Mikołaj Mickiewicz był komornikiem i miał praktykę adwokacką. Matka Barbara była córką ekonoma.

Państwo Mickiewiczowie posłali syna do powiatowej szkoły dominikanów. Chłopiec uczył się dobrze, nie wyróżniając niczym szczególnym na tle klasy. W szkolnym teatrze ze względu na swą drobną posturę grywał postacie kobiece.

Gdy miał jedenaście lat, zaczął pisać wiersze. Pierwszy ważniejszy utwór ułożył w 1811 roku, po pożarze Nowogródka.

W wieku siedemnastu lat Mickiewicz skończył szkołę miejscową i zaczął studia nauk humanistycznych na Uniwersytecie Stefana Batoryego w Wilnie z zamiarem zdobycia zawodu nauczyciela (wg *Karoliny Marłęgi*).

Słowniczek do tekstu:

komornik – судовий виконавець; **postura** – фігура; **wyróżniać się** – відзначатися; **dominikanie** – домініканці, католицький чернечий орден.

Polecenia do tekstu.

Ułóż pytania do tekstu i zadaj je kolegom / koleżankom z klasy. Określ ilość wątków pobocznych w tekście.

Ułóż plan streszczenia tekstu i zapisz go.

Opowiedz tekst według ułożonego planu szczegółowego.

369. Przeczytaj tekst.

Związki wyrazowe i ich znaczenie

Wyrazy w zdaniu tworzą związki. *Człon podrzędny* (określający) (залежне слово) łączy się z *członem nadrzędnym* (określanym) (головне слово) albo bezpośrednio, albo za pośrednictwem przyimka.

W **związku zgody** (узгодження) wyrazy podrzędne upodabniają swoje formy do wyrazu nadrzędnego pod względem rodzaju, liczby, przypadku i osoby, np. *mały chłopiec*.

W **związku rządu** (керування) człon podrzędny występuje w określonym przypadku wymaganym przez człon nadrzędny, np. *szukam przyjaciela*.

W **związku przynależności** (прилягання) człon podrzędny jest nieodmiennym i nie zależy od członu nadrzędnego: *czytam cicho*.

370. Wstaw wyrazy w odpowiedniej formie. Odszukaj w związkach wyrazowych wyrazy podrzędne i nadrzędne, zapisz je do zeszytu. Określ typ związków wyrazowych (zgody, rządu, przynależności).

Najlepszego [ ] (uczeń), iść [ ] (wieczór), nauka [ ] (język), grał w [ ] (piłka), komputer [ ] (kolega), utalentowanych [ ] (chłopiec), wrażliwy na [ ] (krzywda), uwielbiał [ ] (wycieczka), chodził do [ ] (szkoła), ciekawej [ ] (książka), podobny do [ ] (matka).

371. Utwórz i przeczytaj zdania, wskaż w nich podmiot i orzeczenie.

Deszcz	zakwitła.
Róża	dzwoni.
Słońce	topnieje.
Śnieg	nadeszła.
Jesień	świeci.

372. Naucz się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Związek główny (головні члени речення) w zdaniu to związek podmiotu z orzeczeniem. W związku głównym, w którym podmiot wyrażony jest rzeczownikiem w mianowniku, członem *nadrzędnym* (*określanym*) jest **podmiot** (підмет), a członem *podrzędnym* (*określającym*) – **orzeczenie** (присудок), np. *Młody uczeń uzyskiwał najlepsze oceny*.

Związki występujące w grupie podmiotu lub w grupie orzeczenia nazywamy **związkami pobocznymi** (другорядні члени речення), np. *uzyskiwał oceny, młody uczeń*.

373. Wyjaśnij, co oznaczają pojęcia: **związek główny** i **związki poboczne**.

374. Wypisz ze zdań związki główne i poboczne.

Adam Mickiewicz urodził się w Zaosiu.

Jego ojciec miał praktykę adwokacką w Nowogródku.

Adam chodził do szkoły dominikanów.

Chłopiec uczył się dobrze.

W szkolnym teatrze grywał postaci kobiece.

Wiem więcej

Iwan Franko nazwał Mickiewicza „największym poetą polskiego narodu”. Ponad dziewięć miesięcy A. Mickiewicz przebywał na Ukrainie. 25 stycznia 1825 roku wyjechał z Petersburga do Odessy, gdzie miał objąć posadę nauczyciela w liceum Richelieu. Tę posadę pomogli otrzymać Mickiewiczowi rosyjscy dekabryści. W drodze do Odessy poeta zatrzymywał się w Kijowie. „Jestem zdrowy. Jadę z północy na drugi koniec Europy w dobrym humorze. Dziś, 5 lutego, byłem w Kijowie. Spodobało mi się to starożytne miasto na Ukrainie. Obejrzałem klasztor Ławrę oraz inne zabytkowe świątynie. Stamtąd przez Jelizawietgrad* pojechałem dalej”.

* Obecnie Kropywnycki.

Walenty Wańkowicz.
Portret Adama
Mickiewicza na Judahu
skale. 1827–1828.

Latem 1825 roku Adam Mickiewicz podróżuje po Krymie. Poeta odwiedził Symferopol, Sewastopol, Eupatorię, Jaltę. W wyniku wycieczki na Krym powstał słynny cykl utworów pod tytułem „Sonety krymskie”. Pod koniec 1825 roku Mickiewicz opuszcza Odessę i wraca do Rosji. Poeta jechał przez Chersoń i Perekop.

Mickiewicz pisał: „Byłem zaskoczony językiem ukraińskim. Ukraińskie tereny są stolicą poezji lirycznej”. Pod wpływem ukraińskiej kultury został napisany utwór „Czaty” (ballada ukraińska).

375. Ułóż ustny lub pisemny dialog na podstawie podanego tekstu na temat: „Czy wiesz, że... ?”

376. Przeczytaj tekst, wykorzystaj dla zrozumienia podane niżej wyrazy. Popatrz na portret Chopina pędzla Marii Wodzińskiej. Posłuchaj jednego z najsłynniejszych utworów Chopina, Poloneza As-dur op. 53 w wykonaniu Janusza Olejniczaka.

„Rodem warszawianin, sercem Polak, a talentem świata obywatel Fryderyk Chopin...”

Tak powiedział o Chopinie polski poeta Cyprian Norwid. Natomiast Jarosław Iwaszkiewicz wymienił dwa okresy w życiu Fryderyka Chopina. Lata 1810–1830 to szczęśliwy czas spędzony w Polsce, lata 1830–1849 były okresem trudnej, ale niezwykle twórczej emigracji.

Ojciec Fryderyka, Mikołaj Chopin przyjechał do Polski z Francji, a jego matką była Justyna Krzyżanowska pochodząca z biednej szlacheckiej rodziny. Fryderyk rozpoczyna naukę gry na fortepianie w 1916 roku, kiedy ma sześć lat. Pierwszy publiczny występ Chopina odbył się w 1918 roku.

Chopin rozpoczyna naukę kompozycji u Józefa Elsnera, w warszawskiej Szkole Głównej Muzyki. Po trzech latach, w końcowej

M. Wodzińska.
Portret Fryderyka
Chopina. 1835 r.

opinii dla ministerstwa Elsner napisze: „Szopen Frederik – szczególna zdatność, geniusz muzyczny”.

Biografowie Chopina podkreślają, że środowisko kulturalne Warszawy odegrało dużą rolę w kształtowaniu jego postawy artystycznej. W późniejszym czasie w jego twórczości znajdziemy motywy związane z wydarzeniami z historii Polski, a także motywy ludowe (wg *Mieczysława Ryby*).

Słowniczek do tekstu:

Fryderyk Chopin (czytaj: [szopen] – Фридерик Шопен, видатний польський композитор та піаніст; **ukształtować** – сформувати; **spędzić** – провести).

obywatel – громадянин
występ – виступ

okres – доба
opinia – думка

Zastanów się, kim był Chopin?

Ułóż pytania do tekstu i zadaj je

swym kolegom / koleżankom z klasy.

Wyznacz ilość akapitów i typ tekstu.

377. Przeczytaj tekst. Powtórz znane ci wiadomości.

Opowiedz swojemu koledze / swojej koleżance, jak dzielimy zdania ze względu na cel wypowiedzi.

Ze względu na cel wypowiedzi zdania dzielimy na:
zdania oznajmujące (розповідні), które wyrażają sądy i opinie, np. *Opowiadamy o wakacjach* (zdanie oznajmujące, tryb orzekający).

zdania pytające (питальні) czyli takie, w których o coś pytamy rozmówcę, zawierają najczęściej pytania (czy?, jaki?, czy?), np. *Czy opowiadaliście kolegom o planach na wakacje?*

zdania rozkazujące (спонукальні), które różnią się formą czasownika, występującego w funkcji orzeczenia, np. *Opowiadajcie o wakacjach* (zdanie rozkazujące, tryb rozkazujący).

Każde ze zdań może być wypowiedziane z nacechowaniem emocjonalnym. Takie zdania nazywamy **wykrzyknikowymi** (окличні), np. *Opowiadajcie o wakacjach!*

378. W tekście „Rodem warszawianin, sercem Polak...” znajdź różne typy zdań ze względu na cel wypowiedzi.

379. Przepisz podane zdania w takiej kolejności: oznajmujące, pytające, rozkazujące, wykrzyknikowe.

Jaki jest jego najlepszy wynik?
 Czas powiedzieć prawdę.
 On zrobił ze skoków narciarskich sport narodowy!
 To twój ulubiony sportowiec?
 Bardzo go lubię.
 Ależ jak dawno cię nie widziałam!
 Daj mi ten zeszyt.

380. Mów poprawnie. Odczytaj podane zdanie z odpowiednią intonacją

zdania oznajmującego, pytającego i wykrzyknikowego. Zastanów się, na czym polega różnica?

Fryderyk rozpoczyna naukę gry na fortepianie.

Wiem więcej

Wacław Szymanowski.
 Pomnik Fryderyka Chopina
 w Warszawie (odsłonięty w r. 1926)

Fryderyk Chopin (Szopen) (1810–1849) to kompozytor, pianista, geniusz muzyczny XIX wieku. Większość życia spędził w Paryżu. Chopin wprowadził rewolucyjne zmiany w muzyce fortepianowej.

381. Przeczytaj tekst. Powtórz wiadomości, opowiedz je swojemu kole-dze / swojej koleżance.

Wypowiedzenie (висловлювання) to jednostka, która stanowi całość treściową.

Zdanie (речення) to wypowiedzenie, które zawiera osobową formę czasownika, np. *Mój brat **uczy się** w szkole.*

382. Określ formy osobowe czasowników w podanych przysłowiach.

Nie chwal dnia przed zachodem słońca. Fortuna kołem się toczy.
Przyjaciela poznaje się w biedzie. Nie szata zdoła człowieka.

383. Uczymy się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Główne części zdania – podmiot i orzeczenie

Naczelne miejsce w budowie zdania zajmują **podmiot** (підмет) i **orzeczenie** (присудок).

Podmiot to główna część zdania, która nazywa osobę, zwierzęta, rzeczy, zjawiska, pojęcia, o których się w zdaniu orzeka. Odpowiada na pytania: *кто?, co?* W funkcji podmiotu najczęściej występuje **rzeczownik w mianowniku**.

Orzeczenie to główna część zdania, która oznacza czynność, wykonywaną przez podmiot, stan, w którym się znajduje, lub proces, któremu podlega. O orzeczenie pytamy: *co robi podmiot?, kim jest?, jaki jest?, co się z nim dzieje?* W funkcji orzeczenia najczęściej występuje **czasownik w formie osobowej**.

384. Wypisz główne części zdania. Podmiot podkreśl linią pojedynczą, a orzeczenie – podwójną.

Mikołaj przyjechał z Francji. Pierwszy występ Chopina odbył się na koncercie charytatywnym. Szkoła Główna Muzyki wchodziła w skład Uniwersytetu Warszawskiego. Młody Fryderyk chodził po jarmarkach.

385. Przeczytaj i zapamiętaj wiadomości.

Zdanie bezpodmiotowe (безособове речення) najczęściej informuje o zjawiskach przyrody, stanach fizycznych i psychicznych człowieka. W takim zdaniu nie ma podmiotu gramatycznego, np. *Taje. Zmierzcha się. Dnieje. Wydaje ci się.*

386. Przepisz zdania bezpodmiotowe. Zastanów się, o czym one informują?

Już dnieje. Zachmurzyło się. Boli mnie. Słysząc śpiew ptaków. Mówi się o zwycięstwie. Trzeba się zastanowić. Świta. Chce mi się pić. Wypogadza się.

Wiem więcej

Maria Skłodowska-Curie (czytaj: [kiri]) (1867–1934) to uczona polsko-francuska. Jako jedyna kobieta dwukrotnie otrzymała Nagrodę Nobla: w 1903 roku z fizyki za badania nad zjawiskiem promieniotwórczości; w 1911 roku – już samodzielnie – z chemii za wydzielenie czystego radu.

Mimo swojej ogromnej wiedzy Maria Skłodowska-Curie pozostała osobą skromną i pracowitą. Albert Einstein (czytaj: ['albɛt 'aɲstaj̃n]) mówił o niej, że była jedynym człowiekiem niezepsutym przez sławę.

387. Uczymy się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Zdanie pojedyncze (просте речення) zawiera jedno orzeczenie wyrażone osobową formą czasownika, np. *Wróciłem do domu ze szkoły.*

Zdanie pojedyncze nierozwinięte (просте непоширене речення) ma tylko podmiot i orzeczenie, np. *Przyszła wiosna.*

Zdanie pojedyncze rozwinięte (просте поширене речення) oprócz podmiotu i orzeczenia może zawierać drugorzędne człony zdania (dopełnienie, okolicznik i przydawkę), np. *W tym roku radosna wiosna przyszła bardzo wcześnie.*

388. Wskaż zdania proste rozwinięte i nierozwinięte. Ustal i zapisz jaką częścią mowy jest każdy wyraz w zdaniu.

Tego drzewa nie pomylił z bukiem. Słoneczko świeci. Tolik woli jadać śliwki. Tramwaj jeździ po całutkim mieście. Tuż za miastem nad rzeką stoi farma. Idą święta.

Wypowiedzenia pojedyncze i złożone

Zdanie może zawierać jedno lub więcej orzeczeń. Zależnie od liczby orzeczeń rozróżniamy **zdanie pojedyncze** i **złożone**, np. *Uczę się w klasie piątej* (jedno orzeczenie – zdanie pojedyncze). *Brat chodzi do szkoły podstawowej, a siostra uczy się w technikum* (dwa orzeczenia – zdanie złożone).

Zdanie złożone składa się z dwu lub więcej zdań pojedynczych, które nazywamy **zdaniami składowymi**.

389. Wskaż orzeczenia i określ, które zdania są pojedyncze, a które złożone. Jak nazywamy zdania, które wchodzą do składu zdania złożonego?

Jeszcze z lipcem się przeplata sierpień strojny barwą lata. Dni wrześniowych już dotyka ciepłe słońce października. Upływają dni, miesiące, lato skwarne i gorące czas wakacji znów obwieszcza. Puch się sypie z nieba jakby (*Zygmunt Marek Mischczak*). Dziś nudziły się kolory, urządziły więc wybory. Tylko kot nie miauczy wcale leżąc na swym piedestale (*Krzysztof Roguski*).

390. W przysłowiach wskaż zdania pojedyncze i złożone.

Kto się nie leni, robi złoto z kamieni. Gdzie dwóch się bije, tam trzeci korzysta. Co głupi straci, tym się mądry z bogaci. Darowanemu koniowi w zęby się zagłada. Apetyt rośnie w miarę jedzenia. Co ma wisieć, nie utonie. Ćwiczenie czyni mistrza. Kto pyta, nie błądzi.

391. Określ znaczenie wyrażen *Morze Bałtyckie*, *morze kwiatów*. Wykorzystaj podane niżej wiadomości. Jak w słowniku podaje się znaczenie podstawowe i przerośne wyrazu?

Znaczenie podstawowe wyrazu (прямє значення) to najczęściej używane znaczenie, takie, które się nasuwa poza określonym kontekstem, np. *morze* „naturalny zbiornik wodny”.

Znaczenie przerośne wyrazu (переносне значення) to znaczenie wtórne, nadane w zestawieniu z innymi wyrazami użytymi w kontekście, *przen. morze* „mnóstwo”, np. *morze kwiatów*.

Przenośnia (metafora) (метафора) to figura stylistyczna, w której wyrazy tracą swoje pierwotne znaczenie i zyskują nowe, np.

Morze Czarne

Morze kwiatów

stalowe nerwy, stalowa wola (stalowy „silny psychicznie, niezłomny, nieugięty”).

392. Wykonaj polecenia.

1) Wypisz wyraz o znaczeniu przenośnym.

Twój najlepszy przyjaciel – książka. Wiedzę zdobywa się z książek. Książka zawsze poradzi, opowie o nieznanym i pięknym. Zaprzyjajnij się z książką!

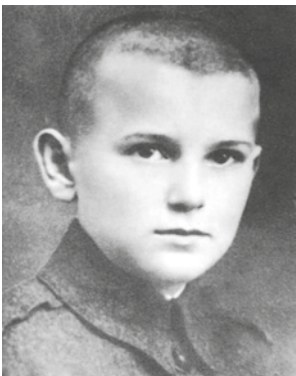
2) Nadaj całemu tekstowi tytuł odzwierciedlający jego główną myśl i zapisz go do zeszytu.

3) Ułóż i zapisz 1–3 pytania do tekstu.

Wiem więcej

Szkoła Karola Wojtyły

Karol Wojtyła od 6. roku życia uczęszczał do szkoły dla chłopców w Wadowicach. Po czterech klasach w 1930 r. Karol zdał do Gimnazjum Męskiego im. Marcina Wadowity. Była to szkoła humanistyczna lub, jak ją wtedy zwano, klasyczna. Dominowała w niej nauka języków: polskiego, niemieckiego, łaciny i greckiego, a także religii, historii i filozofii.

Karol Wojtyła szybko dał się poznać jako najlepszy uczeń. Uzyskiwał on najlepsze oceny ze wszystkich przedmiotów, a z niektórych dostawał nawet specjalne wyróżnienie z dopiskiem: „z wielkim zamiłowaniem”. Uważano go za chłopca utalentowanego i wysportowa-

nego. Regularnie grał w piłkę nożną oraz jeździł na nartach. Bardzo ważnym elementem życia Karola były wycieczki krajoznawcze, a także spacer po okolicy Wadowic. Był najlepszym kolegą, wrażliwym na cudzą krzywdę czy ból, potrafił bronić słabszego, pomóc. W dzieciństwie Karola nazywano Lolek. Mówiono, że „na Lolka zawsze można było liczyć” (wg Piotra Giertycha).

393. Ułóż pytania do tekstu „Szkoła Karola Wojtyły” i omów je z kolegą /

koleżanką. Znajdź odpowiedzi na pytania w tekście i przeczytaj (lub zaproponuj własną odpowiedź).

394. Mów poprawnie. Przeczytaj za nauczycielką / nauczycielem wyrazy.

Dzieciństwo, wyróżnienie, utalentowany, wrażliwy, wycieczka, potrafić.

395. Znajdź w tekście „Szkoła Karola Wojtyły” zwroty i wyrażenia, które odpowiadają ukraińskim: *ходити до школи, в дитинстві, викладання мов, найкращий учень, грати в футбол, краєзнавча екскурсія, захищати слабшого.*

1) Odszukaj wyrazy pokrewne do słów: *помічник, слабощ, chory.*

2) Od jakich wyrazów są utworzone słowa: *найlepszym, krajoznawcze?*

396. Przeczytaj synonimy do wyrazu *mówić* w języku polskim i ukraińskim. Dlaczego można je nazwać takimi, które informują?

Мовіть: rozmawiać, opowiadać, rozprawiać, debatować, obradować, omawiać, dyskutować, wdawać się w dyskusję, naradzać się, prowadzić konwersację, prowadzić rozmowę, rozgadywać się, wymieniać poglądy, gawędzić, gwarzyć.

Говорити: казати, розмовляти, оповідати, промовляти, балакати, тягти, видавлювати, видушувати, гелґотати, лопотати, вести мову, заводити мову, річ держати, цвенькати, підити крізь зуби, теревені правити.

397. Wstaw brakujące czasowniki. Wykorzystaj wyrazy pomocnicze z ćwiczenia nr 396. Przepisz zdania do zeszytu. Podkreśl w nich przysłówki i zaimki.

Zwracaj uwagę na osobę, z którą [ ]. Nie wolno, na przykład, temu, kto podziwia zachód słońca [ ] o swoich sprawach. Nie [ ] nieznanym ludziom o własnych nieprzyjemno-

ściach. W towarzystwie nie [ ] strasznych historii. Choremu nie [ ], że on źle wygląda. W drodze, zwłaszcza w samolocie, nie [ ] o katastrofach lotniczych. Przy stole nie [ ] o rzeczach, które mogą zepsuć apetyt.

398. Uczymy się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Zdania z szeregami

Zespoły składniowe ze współrzędnymi elementami nazywamy **szeregami** (однорідні члени речення). Mogą one składać się z dwóch i więcej członów, np. Maria pozostała osobą *skromną i pracowitą*. Maria była osobą *utalentowaną, skromną, pracowitą*.

Szeregi pełnią w zdaniu różne funkcje składniowe: **podmiotu, orzeczenia, dopełnienia, okolicznika i przydawki**.

Jeśli szeregi nie są połączone spójnikami, to odzielamy je przecinkiem, np. Biegł przez *polą, łąki, lasy*.

399. Uczymy się nowych wiadomości pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Mowa niezależna i zależna

Mowa niezależna (пряма мова) polega na dosłownym przytaczaniu wypowiedzi czyjejs lub własnej. Mowę niezależną wprowadza się dwukropkiem i opatruje cudzysłowem, wymaga ona użycia zdania *wprowadzającego* i zdania *wprowadzanego*. Zdanie wprowadzające, którego orzeczeniem jest najczęściej czasownik, wyjaśnia, kto wypowiada przytoczone słowa, np. *Adam wspomina*: „Trenowałem od szóstego roku życia”.

Mowa zależna (непряма мова) polega na podaniu czyjejś lub własnej wypowiedzi niedosłownie, w postaci zdania podrzędnego. Na tę zależność wskazuje spójnik **że**, np. Adam wspomina, **że** trenował od szóstego roku życia.

Dialog (діалог) to jedna z form komunikacji językowej. W dialogu biorą udział dwie osoby. Dialog występuje w odmianie mówionej i pisanej, jest podstawową formą wywiadu i dramatu.

wywiad – інтерв'ю

Zapisz wyrazy i wyrażenia kluczowe.

Podziel tekst na części, ułóż

plan i zapisz w zeszytcie.

Ułóż dialog. Opowiedz treść, wykorzystaj przykłady z podręcznika.

400. Przeczytaj starannie.

Andrzej Wajda o sobie

Moja rodzina pochodzi ze wsi Szarów pod Krakowem. Po wojnie najpierw pojechałem do Krakowa, bo uważałem, że moim przeznaczeniem jest Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie. Potem stamtąd do Łodzi, bo tam była Szkoła Filmowa – jedyna, jaka wtedy powstała i wydawało mi się, że to jest właśnie moje miejsce. Potem ... znowu do Krakowa, bo tu był Teatr Stary. Zawsze wydawało mi się, że życie to nie jest to, co się dzieje w tej chwili, to nie jest ten film, który robię.

Zawsze myślałem, że coś jest jeszcze przede mną, że trzeba biec, gonić, dążyć do tego czegoś, co... trudno określić. Myślę, że ta ucieczka to jest najważniejszy motyw całego mojego życia, on wiąże wszystkie moje dzieje z tym, co będzie jutro (fragment monologu *Andrzeja Wajdy* z filmu „Kredyt i debet”).

401. Przepisz z tekstu „Andrzej Wajda o sobie” zdanie z mową niezależną, zwróć uwagę na znaki interpunkcyjne. Znajdź w tekście zdanie oznajmujące i zapisz je. Podkreśl w nim podmiot i orzeczenie. Ułóż na jego podstawie zdania: wykrzyknikowe, pytające, rozkazujące.

Spróbuj ułożyć podany tekst w formie wywiadu z reżyserem Andrzejem Wajdą. Pytania i odpowiedzi zapisz do zeszytu.

Wiem więcej

Andrzej Wajda (1926–2016) to „ojciec współczesnej kinematografii polskiej”, zdobywca Oscara za całokształt twórczości (2003 r.). Wajda zdobył popularność filmami z czasów II wojny światowej. Był autorem ekranizacji dzieł literackich („Wesele”, „Ziemia obiecana”, „Panny z Wilka”, „Pan Tadeusz”). A. Wajda współtworzył kino „moralnego niepokoju”, w ramach którego powstały filmy „Człowiek z marmuru”, „Człowiek z żelaza”, nagrodzony Złotą Palmą w Cannes (1981 r.). Do współczesnej twórczości Andrzeja Wajdy należy film „Katyń” (2007).

402. Przeczytaj dialogi.

Zastanów się, jakie typy wypowiedzeń

przeważają w każdym z nich. Znajdź zdanie z szeregiem, uzasadnij użycie znaków interpunkcyjnych. Zwróć uwagę, że wyraz *plyta kompaktowa* ma takie synonimy: *cd* (czytaj: [ce_de] lub [s'i_d'ij]) – *plyta cd, plytka, cedek*.

- No i co, wymiana?
- Robimy. Ja tobie cedek.

A ty mi za to okulary pływackie.

- Pendrivea i plakat.
- Zgodna. To jutro w szkole?
- Dobra. Cześć!

– Jasiu, jak myślisz, czy nasza wymiana dojdzie do skutku?

– Oczywiście, że dojdzie. Daję tobie płytę kompaktową, a ty mi za to okulary pływackie.

– Może pendrivea i plakat?

– Zgadza się. Dam ci jeszcze, oprócz płyty kompaktowej, pendrive, plakat.

Czy przyniesiesz wszystko jutro do szkoły?

- Pewnie. Wymienimy się na przerwie. Cześć.
- No to do jutra.

(wg *Hanny Dobrowolskiej*)

403. Zapamiętaj nowe wyrazy i wyrażenia.

Zapisz je do słowniczka.

płyta kompaktowa – компакт-диск

okulary pływackie – плавальні окуляри

pendrive (czytaj: [pendrajw], pamięć USB – USB флеш-накопичувач, флешка

404. Zapisz pod dyktando wyrazy, pisownię których trzeba zapamiętać.

Związek: zgody, rządu, przynależności.

Zdanie: oznajmujące, pytające, rozkazujące, wykrzyknikowe.

Podmiot, orzeczenie, dopełnienie, okolicznik, przydawka.

405. Zapoznaj się z przysłowiami na temat „Ocena człowieka na podsta-

wie jego postępowania” i naucz się jednego z nich na pamięć. Porównaj z przysłowiem o podobnym znaczeniu w języku ukraińskim.

Gdzie głowa rządzi, tam człowiek nie błądzi.

Jeśli nie potrafisz, nie pchaj się na afisz.

Kto językiem miele, ten głupi jak cielę.

406. Rozwiąż test: prawda / fałsz.

1. W zdaniu pojedynczym muszą wystąpić dwa orzeczenia.
2. Podmiot jest wykonawcą czynności.
3. Dział zajmujący się budową wypowiedzi to składnia.
4. Dialog polega na podaniu czyjejs lub własnej wypowiedzi niedosłownie.
5. W zdaniu złożonym muszą wystąpić trzy orzeczenia.
6. Mowa niezależna polega na dosłownym przytaczaniu wypowiedzi czyjejs lub własnej.
7. Zdanie pojedyncze nierozwinięte oprócz pomiotu i orzeczenia może zawierać drugorzędne człony zdania.
8. Głoska to najmniejsza, niepodzielna, słyszana i mówiona częśćka mowy.
9. Przedrostek dopisujemy przed tematem słotwórczym wyrazu pochodnego.
10. Synonimy to wyrazy o takiej samej formie językowej.

ORTOGRAFIA I INTERPUNKCJA

TEMAT 18. ŚWIĘTA PAŃSTWOWE I NARODOWE. ORTOGRAFIA

407. Przeczytaj tekst.

Polskie tradycje świąteczne

Polacy uchodzą za naród, który lubi świętować, jest przywiązany do tradycji, podtrzymuje dawne obyczaje w czasie obchodów największych świąt kościelnych takich, jak *Boże Narodzenie*, *Wielkanoc* czy *dzień Wszystkich Świętych*.

W kalendarzu uroczystości państwowych najważniejsze miejsce zajmuje rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r., obchodzona 11 listopada (*Narodowe Święto Niepodległości*), oraz uchwalenia w 1791 r. pierwszej polskiej konstytucji, świętowana 3 Maja (*Święto Narodowe Trzeciego Maja*). W tych dniach organizowane są uroczyste akademie, pochody, koncerty i festyny.

W Polsce obchodzi się także święta o nieco innym charakterze. Należą do nich: *Dzień Matki* (26 maja), *Dzień Babci* (21 stycznia) czy *Dzień Dziecka* (1 czerwca), którym towarzyszą liczne imprezy dla najmłodszych.

Spośród lubianych tradycji Polaków warto wymienić *andrzejki* (z 29 na 30 listopada) – zabawę, która połączona jest z różnymi wróżbami na nadchodzący rok, oraz *mikołajki* – tradycyjna, polska nazwa święta ku czci świętego Mikołaja (6 grudnia) (wg „*Polska – oficjalny portal promocyjny*”).

H. Siemiradzki. Noc św. Andrzeja-Wróżbita. 1867 r.

Słowniczek do tekstu:

tradycja – традиція; **ludowy** – народний; **narodowy** – національний; **obyczaje** – звичаї; **uroczystość** – урочистість; **odzyskanie** – повернення; **niepodległość** – незалежність; **uchwalenie** – ухвалення; **pochód** – маніфестація; **impreza** –

захід; **zabawa** – забава; **wróżba** – ворожба; **państwowy** – державний; **rozmaity** – різноманітний.

Polecenia do tekstu.

1) Уczyimy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

Boże Narodzenie – Різдво Христове

Sylwester – Новий Рік

Wielkanoc – Великдень

Wszystkich Świętych – День усіх святих

Narodowe Święto Niepodległości – національне свято
Незалежності

Święto Narodowe Trzeciego Maja – національне свято
Третього травня

Dzień Matki – День матері

andrzejki – День св. Андрія

mikołajki – День св. Миколая

Dzień Babci – День бабусі

Dzień Dziecka – День захисту дітей

2) Nazwij typ i styl tekstu „**Polskie tradycje świąteczne**”. Znajdź w nim wyrazy i wyrażenia kluczowe.

3) Powtórz wyrażenia, dbaj o staranną wymowę i akcent.

Boże Narodzenie, Wielkanoc, dzień Wszystkich Świętych, Narodowe Święto Niepodległości, Święto Narodowe Trzeciego Maja, Dzień Matki, Dzień Babci, Dzień Dziecka, andrzejki, mikołajki.

4) Ułóż dialog do tekstu i przeczytaj w parach z podziałem na role.

5) Ułóż wypowiedź na temat: „**Czego nowego dowiedziałam / dowiedziałem się o polskich tradycjach świątecznych**”?

408. Dokończ zdania.

Z tekstu „Polskie tradycje i święta” dowiedziałem / dowiedziałam się, że Polacy uchodzą za naród ... . Związek z tradycją odczuwa się najmocniej w czasie ... .

W kalendarzu uroczystości państwowych najważniejsze miejsce zajmuje ... .

W tych dniach organizowane są ... .

409. Przeczytaj tekst. Powtórz wiadomości z ortografii polskiej i porównaj pisownię dużej litery w języku polskim i ukraińskim.

Pisownia wielkiej litery

Wielką literą piszemy: 1) nazwiska, imiona własne ludzi, zwierząt, np. *Adam Mickiewicz, Brytan* (pies); 2) przydomki, pseudonimy, np. *Janko Muzykant*; 3) nazwy kontynentów, państw, miast, np. *Rzeczpospolita Polska, Warszawa*; 4) nazwy mieszkańców kontynentów, państw, np. *Europejczyk, Polak*; 5) nazwy ulic, placów, parków, np. *Aleje Jerozolimskie, Stary Rynek*; 6) nazwy mórz, oceanów, rzek, jezior, gór, np. *Bałtyk, Morze Bałtyckie, Morze Czarne, ale jezioro Mamry, góra Giewont, rzeka Wisła*; 7) nazwy świąt (*Boże Narodzenie*).

410. Wstaw brakujące litery i zapisz wyrazy do zeszytu.

●arodowe Święto ●iepodległości, ●igilia, 3 ●aja, ●szystkich
●więtych, ●wiazdka, ●ndrzejki, ●ielkanoc, ●ylwester, ●ień ●atki.

Wiem więcej

Jan Twardowski (1915–2006) to ksiądz rzymskokatolicki, polski poeta, przedstawiciel współczesnej liryki religijnej. Debiutował w 1932 r. na łamach pisma młodzieży szkolnej „Kuźnia Młodych”, którego był współredaktorem. W latach dziewięćdziesiątych minionego wieku znalazł się u szczytu poczytności i należy do czołówki poetów polskich (*wg <https://czasdzieci.pl/>*).

411. Przepisz podane zdanie do zeszytu, wstaw brakujące litery i wyjaśnij pisownię wyrazów. Ustal, jakie to zdanie – proste czy złożone.

W Dzień Zaduszny ludzie wspominają **wszyscy**, **któzy** odeszli z tego świata.

412. Przeczytaj wiersz.

Jan Twardowski

O spacerze po cmentarzu wojskowym

Że też wtedy beze mnie
 przewracali się w hełmie
 lecąc twarzą bledziutką na bruk
 Jurku z Wojtkiem i Jankiem
 klękam z lampką i wiankiem
 z czarnym kloszem sutanny u nóg
 Przeminięło, odeszło w milczeniu
 jak pod kocem na wycieczce ziemia –
 świecę lampkę rękoma obiema,
 gdzie pod hełmem dawnych oczu nie ma.

Słowniczek do tekstu:

hełm – каска; **bruk** – бруківка; **sutanna** – сутана; **klękać** – опускатися на коліна.

Pytania i polecenia do tekstu.

Wyjaśnij, dlaczego autor nadał taki tytuł wierszowi? Określ nastrój wiersza. Spróbuj znaleźć wyrazy, które pomagają go przekazać.

Przeczytaj kilka razy wiersz, zwróć uwagę na staranną wymowę i poprawną intonację.

Wypisz z wiersza imiona własne, wyrazy z **ą**, **ę** i wyjaśnij ich pisownię.

Wiem więcej

Wszystkich Świętych to rzymskokatolicka uroczystość, obchodzona 1 listopada ku czci wszystkich znanych i nieznanym świętych.

Dzień Zaduszny to nazwa chrześcijańskiego święta wspomnienia zmarłych, przypada na 2 listopada.

W Polsce związane jest ono ze zwyczajem **Zaduszek** (modły za duszę zmarłych).

413. Zapisz nowe wyrazy do słowniczków i zapamiętaj.

Dzień Zaduszny, Zaduszki – День пам'яті померлих **czyścić** – чистилище (у католицькій релігії стан, у якому душі очищаються після смерті, щоб увійти до раю)

414. Ułóż opowiadanie na temat: „Co wiesz o uroczystości Wszystkich Świętych i święcie Dzień Zaduszny”?

415. Powtórz wiadomości.

Dzielenie wyrazów przy przenoszeniu

Przy przenoszeniu części wyrazu do następnej linijki należy pamiętać, że:

nie dzielimy wyrazów jednosylabowych, np. *mysz*, *mieć*;

nie dzielimy liter oznaczających jedną spółgłoskę, np. *ko-szyk*, *poprze-czka*;

nie dzielimy grup spółgłoska + samogłoska, np. *pia-sek*, *mia-ra*;

rozdzielamy dwie jednakowe litery, np. *kon-ny*, *pan-na*.

416. Przepisz podane wyrazy i podziel je jak przy przenoszeniu do następnej linijki.

Polacy, tradycja, uroczystość, Warszawa, najmłodszy, obyczaje, Kijów, uroczystość, państwowy, Odessa, koncert, akademia, Ukraina, stąd, historia, impreza, listopad.

417. Zapisz przykłady wyrazów, których nie można podzielić przy przenoszeniu.

418. Przeczytaj tekst.

11 listopada. Warszawa.

Uroczysta odprawa wart przed Grobem Nieznanego Żołnierza

Narodowe Święto Niepodległości

Najważniejszym polskim świętem jest Narodowe Święto Niepodległości. W 1918 roku zakończyła się pierwsza wojna światowa. Rada Regencyjna (organ władzy Królestwa Polskiego) przekazała 11 listopada 1918 r. Józefowi Piłsudskiemu władzę wojskową. Po 123 latach niewoli i powstań Polska odzyskała niepodległość.

Obecnie główne obchody Święta Niepodległości odbywają się na Placu Piłsudskiego w Warszawie: mają miejsce defilady wojskowe, następują przemówienia ważnych osobistości, oficjalne delegacje składają kwiaty na Grobie Nieznanego Żołnierza.

Słowniczek do tekstu:

władza – влада

powstanie – повстання

dowództwo – командування

przemówienie – виступ

Związki wyrazowe: defilada wojskowa – військовий парад; składać kwiaty – покладати квіти; Grób Nieznanego Żołnierza – могила Невідомого солдата.

Sprawdź swoją wiedzę.

1) Określ rodzaj tekstu:

a) opis; b) opowiadanie; c) list.

2) Określ styl tekstu: artystyczny, potoczny, publicystyczny.

3) Ile akapitów ma tekst:

a) dwa; b) trzy; c) cztery.

4) **A.** Wypisz z tekstu wyrazy, zwroty, wyrażenia kluczowe. Wypisz wyrazy, które oznaczają ilość lub kolejność przedmiotów przy liczbie. Jak nazywamy takie części mowy? **B.** Wypisz z tekstu przykłady dwóch wyrażzeń i podkreśl w nich wyraz nadrzędny i podrzędny. Zapisz do zeszytu ostatnie zdanie tekstu. Podkreśl w nim nieodmienne części mowy. **C.** Dopisz przykłady nazw własnych, które piszemy wielką literą. Wypisz dwa przykłady wyrazów, w których jest różna ilość liter i głosek. Znajdź w tekście czasownik czasu przeszłego, aspektu dokonanego, rodzaju żeńskiego. **D.** Wypisz jeden przymiotnik (do wyboru) i nazwij w nim rdzeń, przedrostek, przyrostek, końcówkę fleksyjną. Ułóż i zapisz jedno lub dwa pytania do tekstu.

419. Przeczytaj tekst.

Ułóż dialog do tekstu.

Pisownia wyrazów z *ą*, *ę*

Piszemy **-ą**: 1) w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników i przymiotników rodzaju żeńskiego oraz rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych w mianowniku na **-a**, **-o** (przed *wysoką szkołą*); 2) w bierniku liczby pojedynczej przymiotników rodzaju żeńskiego (widzę *miłą koleżankę*); 3) w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników rodzaju nijakiego na **-ę** (małe *kurczę* – małych *kurcząt*).

Piszemy **-ę**: 1) w 1. osobie liczby pojedynczej czasu teraźniejszego większości czasowników (*piszę list*); 2) w bierniku liczby pojedynczej rzeczowników żeńskich zakończonych w mianowniku na samogłoskę (*widzę szkołę*) (wyjątek: *panią*); 3) w mianowniku, bierniku i wołaczu liczby pojedynczej niektórych rzeczowników rodzaju nijakiego (*moje imię*).

420. Wstaw brakujące litery *ą*, *ę*. Zapisz zdania do zeszytu.

Polacy uchodzą za naród lubiący świętować. Andrzejki to zabawa, połączona z rozmaitymi wróżbami. Dniu Dziecka towarzyszą liczne imprezy. Wyraz *wigilia* w znaczeniu nazwy wieczerzy piszemy małą literą. Dlaczego śpiewamy kolędy? Piszemy wielką literą nazwy mieszkańców kontynentów, państw, regionów: europejski, krainka, polanie.

421. Uczymy się nowych wyrazów.

Nazwy obrzędów, zabaw, zwyczajów: *andrzejki, dożynki, dyngus, gaik, kupata, mikołajki, walentynki, jasełka, szopka* zapisujemy małymi literami.

szopka – шопка, вертеп, макет, що зображує вифлеємську стайню в ніч Різдва Христового

jasełka – театральне видовище про народження Ісуса Христа

Szopka

Scena z jasełek w wykonaniu amatorskiego Teatru „Raj”

422. Obejrzyj podane wyżej ilustracje i połącz je z odpowiednim świętem lub polską tradycją ludową. Opowiedz o tych świętach, wykorzystując wyrazy w ramce (ćwiczenie nr 421). Zastanów się, czy istnieją podobne tradycje u innych narodów słowiańskich?

Wiem więcej

Wyraz **Wigilia** (Святий вечір) piszemy wielką literą jako nazwę dnia poprzedzającego Boże Narodzenie. Natomiast w znaczeniu nazwy wieczerzy piszemy go małą literą – **wigilia**, jak i wyraz **gwiazdka** (nazwa dnia świątecznego – wigilii Bożego Narodzenia i zwyczaju obdarowywania się prezentami).

423. Posłuchaj tekstu. Spróbuj zrozumieć jego treść.

Niezwykłe święto, niezwykle wyrazy

Wigilię i dwa dni świąt nazywamy Bożym Narodzeniem dopiero od XVIII wieku. Do tego czasu Boże Narodzenie w języku polskim nazywano powszechnie *Godami* – od wyrazu *god* „rok”. Gody w lic-

bie mnogiej to moment zetknięcia dwóch lat, ponieważ niegdyś Boże Narodzenie obchodzono razem z Nowym Rokiem. W święta Bożego Narodzenia największą wagę przywiązuje się do rodzinnego spotkania przy świątecznym stole.

Ciekawe jest pochodzenie tradycyjnych potraw. Na przykład, nazwy najpopularniejszej zupy wigilijnej – *barszczu*. Pierwotnie zupę gotowano z rośliny zwanej *barszczem*. Potem zmieniono barszcz na buraki, jednak nazwa zupy pozostała bez zmian.

Kolejna nazwa to *pierogi*. To „rodzina” prasłowiańskiego słowa *piróg*, od *piera* – „nadziewane ciasto”. Wyraz *piera* pochodzi z języka praindoeuropejskiego, pierwotnie oznaczało „woreczek”.

Słowo *piernik* wywodzi się od przymiotnika *pierny* pochodzącego od *pierz*, dzisiaj *pieprz*. *Piernik* jest to więc „ciasto pieprzne, korzenne”. Dawniej nazywano piernik *miodownikiem*, czyli „ciastem z miodem” (wg *Andrzeja Markowskiego*, „*Jak dobrze mówić i pisać po polsku*”).

Uczymy się nowych wyrazów.

Zapisz wyrazy do słowniczka.

barszcz – борщ

sernik – сирник

makowiec – пиріг з маком

pierogi – вареники

piernik – пряник

Związki wyrazowe: 12 potraw na stole wigilijnym – 12 страв на Святий вечір; **zupa grzybowa z łazankami lub barszcz czerwony z uszkami** – грибний суп з локшиною або червоний борщ з вушками (невеликими вареничками); **pierogi z kapustą i grzybami** – вареники з капустою і грибами; **śledź w śmietanie lub z jabłkiem** – оселедець в сметані або з яблуком; **pierogi smażone** – смажені вареники; **karp smażony** – смажений короп; **karp w galarecie** – холодець з коропа; **ryba po grecku** – риба по-грецьки; **kluski z makiem** – галушки з маком; **kompot z suszu** – компот із сухофруктів, узвар.

Opowiedz, jakie dania przygotowują Polacy na Wigilię? A jakie potrawy przygotowuje się na świąteczny stół w waszej rodzinie?

424. Wstaw brakujące litery. Wyjaśnij pisownię **h** i **ch** w podanych wyrazach.

Ob●odzić, ●ak, ●armider, u●walenie, ●ałasować, ●eca, ●arakter, ●ej, ●ustawka, ●iacynt, ●op, nad●odzący, ●ura, ●ola, ●orda, ●ejnał.

425. **Piszemy z pamięci.** Przyjrzyj się podanym niżej wyrazom i wyrażeniom. Zapamiętaj ich pisownię. Zamknij podręcznik i napisz je z pamięci.

Wszystkich Świętych, Zaduszki, Boże Narodzenie, Sylwester, Nowy Rok, Wielkanoc, andrzejki, szopka, mikołajki, jasełka, barszcz, pierogi, piernik.

426. Odczytaj reguły podane w ramce i zapamiętaj je.

Pisownia wyrazów z *em, en, om, on*

Piszemy **em, en, om, on** w wyrazach zapożyczonych (*atrament, kompres*).

Piszemy **-om** w zakończeniu celownika liczby mnogiej rzeczowników wszystkich rodzajów (*nauczycielom, szkołom*).

427. Wpisz w podane wyrazy brakujące litery -ą, -ę lub -em, -en, -om, -on.

Leg●da, cz●sto, jagni●, paj●k, k●serwa, pani●, naszym uczni●, ciel●, m●dry, g●ska, b●zyna.

428. Przeczytaj starannie wiersz Jana Twardowskiego.

Jan Twardowski

Dlaczego jest święto Bożego Narodzenia

Dlaczego jest święto Bożego Narodzenia?
 Dlaczego wpatrujemy się w gwiazdę na niebie?
 Dlaczego śpiewamy kolędy?
 Dlatego, żeby się uczyć miłości do Pana Jezusa.
 Dlatego, żeby podawać sobie ręce.
 Dlatego, żeby się uśmiechać do siebie.
 Dlatego, żeby sobie przebaczać.

Zastanów się, dlaczego według autora potrzebne są Święta Bożego Narodzenia? Naucz się wiersza na pamięć.

429. Uczymy się nowych wyrazów.

opłatek – оплаток, тонка біла пластинка хліба, яким діляться за різдвяним столом

kolęda – коляда, пісня релігійного змісту до Різдва Христового

430. Przeczytaj wiersz. O jakiej tradycji polskiej pisze poeta?

Wacław Rolicz-Lieder

Opłatek

Jest w moim kraju zwyczaj, że w dzień wigilijny,
Przy wejściu pierwszej gwiazdy wieczornej na niebie,
Ludzie gniazda wspólnego łamią chleb biblijny,
Najtkliwsze przekazując uczucia w tym chlebie.

Wiem więcej

Kolęda to pierwotnie radosna pieśń noworoczna, która współcześnie przyjęła formę pieśni nawiązującej do Świąt Bożego Narodzenia.

Wyraz *kolęda* wywodzi się od łacińskiego słowa *calendae* (czytaj: [kalende]) „pierwszy dzień miesiąca”. Dawni Słowianie nazywali tak *pierwszy dzień roku* (*Święto Godowe*), a także noworoczny upominek. Obyczaj ten przeniesiono na Święta Bożego Narodzenia. Z czasem wyraz *kolęda* zaczął oznaczać „wizytę księdza w domu”, „pieśń bożonarodzeniową”, „obrzęd ludowy związany z chodzeniem po domach” (ukr. *коляда* „старовинний обряд славлення різдвяних свят піснями; обрядова різдвяна пісня; винагорода за колядування”).

431. Opowiedz, skąd pochodzi wyraz **kolęda** i zwyczaj kolędowania? Czy zachował się ten zwyczaj w Ukrainie?

432. Przeczytaj tekst. Ułóż dialog do niego.

Pisownia wyrazów z *j* – *i*

Literę *i* piszemy w środku wyrazu po spółgłoskach **p, b, f, w, m, n, t, d, l, r, k, g, h** oraz dwuznaku **ch**, np. *pismo, biuro*.

Literę *j* piszemy w środku wyrazu po literach **c, s, z**, np. *kolekcja, zjawisko*.

W wyrazach, których rdzeń zaczyna się od głoski **j**, zachowujemy w pisowni literę **j**, również po przedrostkach: **ob-**, **od-**, **nad-**, **pod-**, **przed-**, **zd-**, **w-**, **z-**, np. *odjechać, wjechać*.

433. Przeczytaj głośno wyrazy. Uzasadnij pisownię liter **i, j**.

Edukacja, figura, Azja, nadjechać, zjeść, kawiarnia, stacja, tiul, misja, policja, kancelaria, zjeść, kino, restauracja, gimnazjum, historia, monarchia, biblia, najmocniej, bazylika, tradycja, wizyta, nadjechać.

434. Przeczytaj tekst. Opowiedz, czego dowiedziałas / dowiedziałeś się o pisowni przedrostków **z-**, **wz-**, **roz-**, **bez-**. Podaj przykłady.

Pisownia przedrostków

z- (**s-**, **ś-**), **wz-**, (**ws-**), **roz-**, **bez-**

Na początku wyrazów piszemy przedrostki **z-**, **s-**, **ś-** zgodnie z wymową, np. *znosić, spisać*. Przed głoskami dźwięcznymi piszemy zawsze przedrostek **z-**, np. *zbić, zdziwić się*. **Wyjątki:** przed **h**, **s**, **sz** piszemy przedrostek **z-**, choć wymawiamy [**s**], np. *zsunąć, zszarzyć*. Przedrostki **wz-**, **ws-**, piszemy zgodnie z wymową, np. *wzbić się, wschodzić*. Przedrostki **roz-**, **bez-** piszemy zawsze przez **z**, np. *bezstronny, rozłożysty*.

435. Uzupełnij wyrazy odpowiednimi przyrostkami. Zapisz je do zeszytu.

●siadłe mleko, przy ●ejściu gwiazdy, ●siaść z konia, ●bezpieczne wakacje, ●puszczalna kawa, ●szła ze zbrocza, ●sunąć ławki, ●fil-mował przedstawienie, pomagaliśmy ●pólnie z kolegą, ●trzymaj się od komentarzy, święto ●wiązane, ●przyj mnie w trudnej sytuacji, ●budzasz sympatię swym zachowaniem, ●tchnął głęboko, ●użyteczne ubranie.

436. Uczymy się nowych wyrazów.

rzezucha – крес-салат (трав'яниста рослина, що використовується як їжа та лікувальний засіб)

kotki, bazie – бруньки верби

święconka – великодній кошик, у якому лежать: яйця, хліб, баранчик з цукру або тіста, масло, хрін, сіль, шинка, ковбаса

śmigus-dyngus – великодній (або поливаний) понеділок

437. Przeczytaj starannie tekst.

Porównaj polskie i ukraińskie tradycje wielkanocne.

Rzeżucha

Kotki, bazie

Pisanki

Wielkanoc to święta, z którymi związana jest wielka ilość polskich zwyczajów i tradycji. Do symbolów wielkanocnych należą:

święconka, zajaczek, kurczaczek, rzeżucha, gałązki wierzby (kotki, bazie), malowanie i święcenie jajek (pisanki, kraszanki), dzielenie się jajkiem, śmigus-dyngus (poniedziałek wielkanocny, lany poniedziałek) itp.

Koszyk ze święconką zawiera: *jajka* – symbol życia i odrodzenia; *baranka* (cukrowego, z masła bądź z ciasta) – symbol Jezusa Chrystusa; *chleb* – symbol Ciała Chrystusa; *chrzan* – wraz z masłem jest symbolem goryczy i słodyczy po śmierci i zmartwychwstaniu; *masło, sól* – symbole dostatku i gościnności; *wędliny* – symbol kończącego się Wielkiego Postu.

U chrześcijan wyznania prawosławnego tradycyjną potrawą jest *słodki chleb* (паска). Aby Wielkanoc była udana, szczęśliwa i wesoła życzymy sobie nawzajem wesołego i smacznego jajka!

438. Popatrz na ilustracje (ćwiczenie nr 437). Opisz jedną z roślin wykorzystaniem wyrazów w znaczeniu przenośnym.

Skorzystaj ze słownika języka polskiego.

439. Ułóż i zapisz opis podanych potraw i roślin (ćwiczenie nr 437).

440. Przeczytaj tekst.

Ułóż pytania do niego.

Przeczytaj dialog z podziałem na role „*nauczycielka / nauczyciel*” – „*uczennica / uczeń*”.

Pisownia zakończeń form bezokolicznika

W bezokoliczniku piszemy **-źć**, jeżeli temat kończy się na **-z**: wioz-ł – wie**źć**; gryz-ł – gry**źć**.

W bezokoliczniku piszemy **-ść**, jeżeli temat kończy się na spółgłoskę **s, t, d**, np. nios-ę – nie**ść**, gniot-ę – gnie**ść**, wsiad-ę – wsiad**ść**.

441. Utwórz formy czasowników według wzoru. Uzasadnij pisownię bezokolicznika.

Wzór: 1 os. lp. ploteć, 2 os. lp. pleciesz, 3 os. lp. plecie, bezokolicznik pleść.

Wiodę, gniotę, wiozę, wsiadę, gryzę.

442. Przepisz podane wiadomości do zeszytu.

Omów z kolegą / koleżanką, czego dowiedziałaś / dowiedziałeś się o Janie Lechońiu? Czy znasz jego wiersze?

Jan Lechoń (1899–1956) to polski poeta, prozaik, krytyk literacki i teatralny, współtwórca grupy poetyckiej „Skamander”.

443. Przeczytaj wyraźnie wiersz.

Jan Lechoń

Wielkanoc

Droga, wierzwą sadzona wśród zielonej łąki,
 Na której pierwsze jaskry żółcią i mleczem.
 Pośród wierzby po kamieniach wąska struga cieczy,
 A pod niebem wysoko śpiewają skowronki.
 Wśród tej łąki wilgotnej od porannej rosy,
 Droga, którą co święto szli ludzie ze śpiewką,

Idzie sobie Pan Jezus wpólnagi i bosi
 Z wielkanocną w przebitej dłoni chorągiewką.
 Naprzeciw idzie chłopka. Ma kosy złociste,
 Łowicka jej spódniczka i piękna zapaska.
 Poznała Zbawiciela z świętego obrazka,
 Upadła na kolana i krzyknęła: „Chryste!”
 Bije głową o ziemię z serdeczną rozpaczą,
 A Chrystus się pochylił nad klęczącym ciałem
 I rzeknie: „Powiedz ludziom, niech więcej nie płaczą,
 Dwa dni leżałem w grobie. I dziś zmartwychwstałem”.

Słowniczek do tekstu:

jaskier – жовтець

mlecz – осот

chłopka – селянка

obrazek – картинка

zmartwychwstanie – воскресіння

skowronek – жайворонок

chorągiewka – прапорець

Zbawiciel – Спаситель

rozpacz – розпач

444. Przeczytaj złote myśli znanych osób. Uzasadnij użycie znaków in-

terpunkcyjnych w podanych zdaniach.

Powiedz, dlaczego trzeba szanować i kochać swoją matkę?

Dom to wcale nie są ściany, sufity i podłogi, ale ręce naszej mamy (A. Kamieńska).

Jest na świecie piękna istota, u której jesteśmy wiecznymi dłużnikami – matka (M. Ostrowski).

445. Odpowiedz na pytania. Sprawdź, co wiesz o świętach narodowych i tradycjach ludowych?

- * Wymień znane ci polskie święta państwowe.
- * Jak wcześniej nazywano Święto Bożego Narodzenia i dlaczego?
- * Z jakimi tradycjami jest związane Święto Bożego Narodzenia?
- * Wymień nazwy tradycyjnych potraw wigilijnych.
- * Jaka jest historia wyrazu **kolęda**?
- * Jak nazywają się jajka pomalowane jednym kolorem, które przygotowujemy na Wielkanoc?
- * Co musi się znaleźć w koszyczku wielkanocnym?
- * Jakie święto przypada na 2 listopada?
- * W jaki sposób odbywają się obchody Narodowego Święta Niepodległości?
- * Kiedy obchodzimy **andrzejki**, **mikołajki** i z jakimi tradycjami ludowymi są one związane?
- * Z jakimi tradycjami są związane Święta Wielkanocne w Polsce i w Ukrainie?

TEMAT 19. POLSCY PISARZE DZIECIOM. INTERPUNKCJA

446. Popatrz na ilustrację i przeczytaj tekst. Obejrzyj baśń “Szewczyk Dratewka”.

Janina Porazińska

Szewczyk Dratewka

Żył sobie raz szewczyk Dratewka. Biedak był z niego a biedak! Od wsi do wsi wędrował i stare obuwie łątał.

Szedł raz Dratewka wielkim lasem, zobaczył pod sosną rozrzucone mrowisko. Użalił się nad mrówkami Dratewka, zdjął z głowy czapkę i jako mógł – to rozrzucone mrowisko na jedną kupę czapką zgarnął.

Wtedy mrówkowa matka powiedziała:

– Dziękuję ci, dobry człowieku. Jak będziesz kiedy w potrzebie, to przyjdziemy ci z pomocą.

Uśmiechnął się szewczyk i poszedł w dalszą drogę.

Szedł znów Dratewka puszczą zieloną, w dziupli starej sosny była barć i ktoś tę barć zniszczył. Zaczął Dratewka pszczołom pomagać. Pownosił plastry na drzewo, miód ciekący zatamował.

Wyszła pszczela królowa i powiedziała:

– Dziękujemy ci, dobry człowieku. Jak będziesz kiedy w potrzebie, to przyjdę ci z pomocą.

Dratewka pokłonił się pszczołom i poszedł dalej.

Szedł raz Dratewka długą groblą między wielkimi stawami. Po stawach pływały dzikie kaczki. Jak Dratewkę zobaczyły, zakwakały, po trzcinach się pochowały. Wiedziały dzikie kaczki, że po grobli myśliwi chodzą, do kaczek mierzą, bystre strzały na nie z łuków wypuszczają. Stał szewczyk na grobli i zawołał:

– Nie bójcie się, cyraneczki. Nie chcę do was mierzyć, a chcę się waszą urodą ucieszyć, chcę was chlebem uczęstować!

Najstarszy kaczor powiada:

– Dziękujemy ci, dobry człowieku, żeś przyszedł nas uczęstować. Jak będziesz kiedy w potrzebie, to przybędziemy ci z pomocą.

Uśmiechnął się Dratewka, pięknie im się uklonił i poszedł dalej.

Idzie, idzie... aż zaszedł do krainy, gdzie był zamek, a przy nim wieża, a w tej wieży zamknięta była panna, a tej panny pilnowała czarownica. Koło zamku ludzie stoją i tak sobie rozmawiają: – Kto by

się z tą panną ożenił, toby ją z niewoli czarownicy wybawił. Ale tylko ten się z nią może ożenić, kto dwie roboty odrobi i zagadkę odgadnie.

– To może ja bym spróbował – mówi Dratewka.

I szewczyk zastukał do bramy zamku.

Wyszła zaraz czarownica i pyta się: Czyś ty człowiek? Czyś ty zwierz?

Czemu pukasz? Czego chcesz?

– Chcę się z tą panną, co siedzi na wieży, ożenić.

– Jak zrobisz niedługo robotę pierwszą i drugą, a potem składnie zagadkę odgadniesz, to się ożenisz.

– Ano, popróbiję – mówi Dratewka.

Czarownica wpuściła go na zamek i powiada: „Masz tu piasku z makiem korzec. Przebierz, zanim błysną zorze. Jak nie zrobisz do poranku, to ci, panku, urwę głowę, i gotowe!”

I czarownica wyszła, i szewczyka w komnacie na siedmioro drzwi zamknęła. Siedzi Dratewka i myśli: „Piasek osobno... mak osobno... Toż tu roboty jest na rok, od wiosny do wiosny, a ona mi każe do świtania to zrobić!” Wtem słyszy... przez żelazną kratę zaczynają do izby wbiegać mrówki. Skoczył Dratewka, mak z piaskiem z wora na podłogę wysypał. A mrówki zaczęły ziarenka nosić mak na prawo, piasek na lewo... Do północksia wszystko przebrały.

Wielce się czarownica zdumiała, ale powiada: „Dzisiaj to masz do roboty: miała panna kluczyk złoty i jak poszła do kąpieli, upuściła go w topieli.

Uwiń mi się składnie i znajdź kluczyk na dnie.

Jak nie znajdziesz do poranku, to ci, panku, urwę głowę, i gotowe!”

Poszedł Dratewka nad stawy. Jakże mu ten kluczyk znaleźć?

Aż tu wypływa z trzciny kaczor i pyta:

– Czego ci potrzeba, dobry człowieku?

– Trzeba mi znaleźć złoty kluczyk, co go panna w kąpieli zgubiła.

– Nie frasuj się, dobry człowieku. Wszystkie cyranki będą nurkowały, kluczyk ci przyniesiemy.

Minęło czasu mało-wiele, znalazła rybka kluczyk na dnie. Jak go znalazła, to go oddała kaczce, a kaczka oddała go kaczorowi, a kaczor wyniósł go na brzeg.

Wielce się czarownica zdumiała, ale nie daje o tym poznaki po sobie, tylko powiada: „Dzisiaj to masz do roboty: Złoty kluczyk, złote drzwi, czy ja zginę, czyli ty?”

I kazała Dratewce iść za sobą. Przeszli siedemset siedemdziesiąt siedem schodów i stanęli na szczycie wieży. Czarownica złotym klu-

czem złote drzwi otworzyła i weszli do komnaty. A w tej komnacie na ławie siedzi dziewięć panien. Wszystkie są jednakowo biało ubrane i wszystkie mają płócienne zasłony na głowach.

A czarownica powiada: „A teraz jest trzecia próba. Za chwileczkę już świtanie.

Za chwileczkę ranek wstanie. Musisz zgadnąć jak należy, która z nich jest panną z wieży. Jak nie zgadniesz do poranku, to ci, panku, urwę głowę, i gotowe!”

Przygląda się Dratewka pannom, ale one wszystkie jednakowe, jako te białe gąski na łące. Jak tu zgadnąć?

A wtem przez otwarte okno złote pszczoły wleciały, izbę okrzyły, nad ostatnią w rzędzie panną zatrzymały się. Dratewka do ostatniej panny podbiegł.

Jak to czarownica zobaczyła, raz-dwa-trzy! przemieniła się w jakieś ptaszysko. I tyle ją widzieli. A Dratewka z panną z wieży zaraz huczne wesele wyprawili i w czarownicy zamku zamieszkali. Żyją tam szczęśliwie do dziś dnia.

Słowniczek do tekstu:

mrowisko – мурашник; **barć** – борть; **grobla** – гребля; **cyranka** – чирок; **przyglądać się** – приглядатися.

Związki wyrazowe: **być w potrzebie** – бути в нужді, потребувати; **urodą cieńczyć** – радувати красою; **jak białe gąski na łące** – як білі гуски на лузі; **huczne wesele** – гучне весілля; **kąpiel** – купання; **kaczor** – качур; **pszczoła** – бджола; **wybawić** – позбавити; **do dziś dnia** – до цього дня.

szewc – швець
biedak – бідняк
poranek – ранок

czarownica – чаклунка
trzcina – тростина
krata – ґрати

Pytania i polecenia do tekstu.

1) Spróbuj znaleźć w tekście baśni „Szewczyk Dratewka” odpowiedzi na pytania.

Co sprawiło, że szewczyk Dratewka zyskał wdzięczność mrówek, pszczoł, kaczek?

Kto pilnował panny w zamkowej wieży?

Pod jakim warunkiem można było ożenić się z panną?

Na czym polegały zadania czarownicy?

Jakie zwierzęta odwdzieczyły się Dratewce za okazaną im pomoc?

Co się stało z czarownicą po uwolnieniu panny?

Jakie jest zakończenie bajki?

2) Znajdź synonimy do zwrotów i wyrażeń:

biedak był z niego a biedak – ...
 od wsi do wsi – ...
 poszedł w dalszą drogę – ...
 chcę was chlebem uczęstować – ...
 kto dwie roboty odrobi – ...
 do północka wszystko przebrały – ...
 przemieniła się w jakieś ptaszysko – ...

3) Rozwiń myśl zawartą w początkowych zdaniach i ułóż opowiadanie na jeden z tematów: „W baśniach zawsze dobro zwycięża nad złem”, „Baśń „Szewczyk Dratewka” uczy nas...”, „Baśnie różnią się od innych utworów literatury ludowej”.

Wiem więcej

Janina Porazińska (1888–1971) to polska poetka, prozaik, tłumaczka literatury. W oparciu o polski folklor pisała własne poezje i baśnie.

447. Przeczytaj tekst.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Pisownia partykuły *nie* z rzeczownikami i czasownikami

Partykułę *nie* piszemy **łącznie** z rzeczownikami, np. *niecierpliwość, niepokój*.

Partykułę *nie* piszemy **rozdzielnie**: a) przed rzeczownikami w zdaniach przeciwstawnych, np. *Nie mądrość, lecz głupota.*; b) przed osobowymi formami czasownika oraz przed bezokolicznikiem, np. *nie ma go, nie widzieć*. **Wyjątki:** czasowniki utworzone od rzeczowników z przedrostkiem *nie-* (*niepokoić, niewolić*) oraz czasowniki: *niedomagać, nienawidzić, niedowidzieć*.

1) Z baśni „**Szewczyk Dratewka**” Janiny Porazińskiej wypisz przykłady pisowni partykuły **nie** z różnymi częściami mowy.

2) Użyj wyrazów z partykułą **nie** i skomentuj ich pisownię.

3) Przeczytaj przysłowia, wytłumacz pisownię partykuły **nie** z rzeczownikami i czasownikami.

Przemija tylko to, co jest nieprawdą.

Zegar nie je, nie pije, a jednak bije.

Nieszczęścia chodzą parami.

Czego Jaś się nie nauczy, tego Jan nie będzie umiał.

Zgoda buduje, niezgoda rujnuje.

448. Przeczytaj na głos tekst.

Wyjaśnij, czym różni się bajka od baśni?

Bajka (байка) to krótki utwór pisany prozą lub wierszem, w którym bohaterami są zwierzęta, będące alegoriami ludzkich cech, postaw, wartości (np. *lew – siła, lis – chytryść, baran – głupota*).

Morał w bajce zwierzęcej jest umieszczony zazwyczaj na końcu utworu.

449. Przeczytaj wyraźnie bajkę Ignacego Krasickiego.

Ignacy Krasicki

Ptaszki w klatce

„Czegóż płaczesz? – staremu mówił czyżyk młody –
Masz teraz lepsze w klatce niż w polu wygody”.

„Tyś w niej zrodzon – rzekł stary – przeto ci wybaczę;
Jam był wolny, dziś w klatce – i dlatego płaczę”.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Kim są bohaterowie bajki? Jaka sytuacja została opisana? Czy zgadzasz się z twierdzeniem, że z bajki „**Ptaszki w klatce**” wypływa taki morał: **Wolność jest bezcenna**? Odpowiedź uzasadnij.

Przeczytaj bajkę z podziałem na role.

450. Powtarzamy pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Znaki interpunkcyjne na końcu zdania

Stawiamy **kropkę** na końcu zdania pojedynczego i zdania złożonego, np. *Żył sobie raz szewczyk Dratewka.*

Wielokropkę stawiamy na końcu zdania lub w jego środku, gdy mówienie z powodu emocji zostało przerwane, np. *Piasek osobno... mak osobno...*

Znak zapytania stawiamy na końcu zdań pytających, np. *Czego chcesz?*

Znak wykrzyknienia stawiamy po wołaczku i na końcu zdania o charakterze zdecydowanego okrzyku, zawołania, np. *Ach! Biedak był z niego a biedak!*

451. Postaw odpowiednie znaki interpunkcyjne na końcu lub w środku podanych zdań. Wskaż, jakie to są rodzaje zdań?

Dokąd wyjeżdżasz na wakacje
 Czegóż płaczesz
 Byliście latem u babci
 Żal mi cię, niebożę
 Nie rób tego
 Czego ci potrzeba, dobry człowieku
 Ratuj, przyjacielu
 Czy masz rodzeństwo

Wiem więcej

Ignacy Krasicki (1735–1801) to biskup warmiński, arcybiskup gnieźnieński, poeta, prozaik i publicysta. Jeden z głównych przedstawicieli polskiego oświecenia, nazywany „księciem poetów polskich”. Tworzył bajki, satyry i poematy.

452. Czego dowiedziałaś / dowiedziałeś się o Krasickim z podanego wyżej tekstu? Objasnij pisownię znaków interpunkcyjnych w tekście.

453. Posłuchaj bajki.

Ignacy Krasicki

Przyjaciele

Zajaczek jeden młody,
Korzystając z swobody,
Pał się trawką, ziółkami w polu i ogrodzie,
Z każdym w zgodzie.
A że był bardzo grzeczny, rozkoszny i miły,
Bardzo go inne zwierzęta lubiły.
I on też używając wszystkiego z weselem,
Wszystkich był przyjacielem.
Raz gdy wyszedł w świtanie i bujał po łące,
Słyszysz przerażające
Głosy trąb, psów szczekania, trzask wielki po lesie.
Stanął – słucha – dziwuje się.
A gdy się coraz zbliżał ów hałas, wrzask srogi,
Zając w nogi.
Wspójrzy się poza siebie: aż dwa psy i strzelce.
Strwożon wielce,
Przecież wypadł na drogę, od psów się oddalił.
Spotkał konia, prosi go, iżby się użalił:
„Weź mnie na grzbiet i unieś!” – Koń na to: „Nie mogę,
Ale od innych pewną będziesz miał załogę”.
Jakoż wół się nadarzył. – „Ratuj, przyjacielu!”
Wół na to: „Takich jak ja zapewne niewielu
Znajdziesz, ale poczekaj i ukryj się w trawie.
Jałowica mnie czeka, niedługo zabawię.
A tymczasem masz kozła, co ci dopomoże”.
Kozioł: „Żal mi cię, nieboże,
Ale ci grzbietu nie dam: twardy, nie dogodzi;
Oto wełniasta owca niedaleko chodzi,
Będzie ci miękko siedzieć...” Owca rzecze:
”Ja nie przeczę,
Ale choć cię uniosę pomiędzy manowce,
Psy dogonią i zjedzą zająca i owcę;
Udaj się do cielęcia, które się tu pasie”.

Albrecht Dürer.
Młody zając.
1502 r.

„Jak ja ciebie mam wziąć na się,
Kiedy starsi nie wzięli?” – cielę na to rzekło
I uciekło.
Gdy więc wszystkie sposoby ratunku upadły,
Wśród serdecznych przyjaciół psy zająca zjadły.

Odpowiedz na pytania i wykonaj polecenia.

Jaki jest morał tej bajki? Czego ona nas uczy?

Wypisz z bajki nazwy zwierząt, z którymi spotyka się zając.

Skorzystaj z pomocy słownika języka polskiego, poszukaj znaczenia zwrotów:
bujał po łące, zając w nogi, uniosę pomiędzy manowce, wszystkie sposoby ratunku upadły.

454. Uczymy się pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Znaki interpunkcyjne w zdaniach z szeregiem

Przed połączonymi bezspójnikowo członami szeregu stawia się **przecinek**, np. Poznaliśmy *grzeczną, wesolą i miłą* dziewczynę. (szereg z trzech przydawek).

Oddzielamy przecinkiem szeregi, połączone spójnikami **ale, lecz**, np. Dla niego to był okres *trudny, ale twórczy*.

Nie oddzielamy przecinkiem szeregów, połączonych spójnikami **i, oraz, albo, lub, ani, bądź, czy**, np. Wróć z wycieczki rano *albo* wieczorem.

Jeżeli jednak wymienione spójniki powtarzają się, to przed każdym następnym z nich stawiamy **przecinek**, np. *Miły, wesoly, i koleżeński, i sympatyczny kolega pojechał z nami na wycieczkę.*

455. Wstaw znaki interpunkcyjne i zapisz tekst do zeszytu.

Zajaczek jeden młody korzystając z swobody
paśł się trawką ziółkami w polu i ogrodzie
Psy dogonią i zjedzą zająca i owcę

A gdy się coraz zbliżał ów hałas wrzask srogi zając w nogi
A że był bardzo grzeczny rozkoszny i miły
Bardzo go inne zwierzęta lubiły
Raz gdy wyszedł w świtanie i bujał po łące
Słyszysz przerażające
Głosy trąb psów szczekania trzask wielki po lesie

456. Posłuchaj bajki.

Adam Mickiewicz

Lis i kozioł

Już był w ogródku, już witał się z gąską;
Kiedy, skok robiąc, wpadł w beczkę wkopaną,
Gdzie wodę zbierano;
Ani pomyśleć o wyskoczeniu.
Chociaż wody nie było i nawet nie grząsko:
Studnia na półczwarta łokcia,
Za wysokie progi
Na lisie nogi;
Zrąb tak gładki, że nigdzie ni wścibić paznokcia.
Postaw się teraz w tego lisa położeniu!
Inny zwierz pewno załamałby łapy
I bił się w chrapy,
Wołając gromu, ażeby go dobił:
Nasz lis takich głupstw nie robił;
Wie, że rozpaczać jest to zło przydawać do zła.
Za czym maca wkoło zębem,
A patrzy w górę. Jakoż wkrótce ujrzał kozła,
Stojącego tuż nad zrębem
I patrzącego z ciekawością w studnię.
Lis wnet spuścił pysk na dno, udając, że pije;
Cmoka mocno, głośno chłepce
I tak sam do siebie szepce:
„Oto mi woda, takiej nie piłem, jak żyję!
Smak lodu, a czysta cudnie.
Chce ini się całemu splukać,
Ale mi ją szkoda zbrukać,
Szkoda!
Bo co też to za woda!”
Kozioł, który tam właśnie przyszedł wody szukać:
„Ej! – krzyknął z góry – ej, ty ryży kudła,

Wara od źródła!”
I hop w dół. Lis mu na kark, a z karku na rogi,
A z rogów na zrąb i w nogi.

Pytania i polecenia do tekstu.

1) Uczymy się nowych wyrazów. Zapisz wyrazy do słowniczka.

grząsko – в’язко, багнисто
zrąb – зруб

opresja – скрутне становище
kark – карк, задня частина шиї

2) Jak rozumiesz podane wyrażenia i zwroty?

Za wysokie progi na lisie nogi; bić się w chrapy; załamać łapy;
rozpaczać jest to zło; wara od źródła.

3) Zastanów się, co się przydarzyło lisowi? Jak wybawił się z opresji, czemu udało mu się opuścić studnię?

4) Określ cechy charakteru bohaterów bajki: **lis (jaki?)**, **koziół (jaki?)**

5) Zapisz w zeszytcie zdania zgodnie z kolejnością wydarzeń.

Nadejście kozła.

Chytry pomysł lisa.

Wyprawa po gęś.

Skok łatwownego kozła do studni.

Ucieczka lisa z pułapki.

Wpadnięcie lisa do studni.

457. Uczymy się pod kierunkiem nauczycielki / nauczyciela.

Znaki interpunkcyjne w zapisie mowy niezależnej i zależnej oraz w dialogu

W mowie niezależnej po zdaniu wprowadzającym
pisze się **dwukropk**, a następane zdanie jest ujęte w
cudzysłów, np. *Spotkał konia, prosi go, iżby się uzałił:*
„Weź mnie na grzbiet i unieś!”

Przy zamianie mowy niezależnej na zależną wprowadzamy spójniki (**że, by, żeby**), np. *Mieszek rzekł, że prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie.*

Zapisywanie wypowiedzi poszczególnych osób w dialogu poprzedzamy **myślnikiem**; każdą wypowiedź kolejnej osoby umieszczamy w oddzielnej linijce. Wszelkie wtrącenia oddzielamy **myślnikami**. **Kropkę** stawiamy na zakończenie komentarza, który rozpoczyna małą literą, np.

– *Czekam – powiedziała mama, otwierając drzwi do naszego pokoju.* – *Kolacja na stole.*

Wiem więcej

Kolumna Adama Mickiewicza we Lwowie

Czy wiesz, że na Ukrainie, we Lwowie znajduje się jeden z najpiękniejszych pomników Adama Mickiewicza?

To kolumna na Placu Mickiewicza, na Starym Mieście, która została wzniesiona w latach 1902–1904 według projektu Antoniego Popiela. Granitowy trzon kolumny sprowadzono z Włoch.

Pomnik przedstawia postać A. Mickiewicza u stóp kolumny. Nad nim unosi się skrzydłaty geniusz. Wysokość pomnika wynosi 21 m, figury Mickiewicza – 3,30 m. Kolumnę wieńczy znicz z pozłożonym płomieniem.

Antoni Popiel.
Kolumna Adama Mickiewicza we Lwowie. 1904 r.

Słowniczek do tekstu:

geniusz – геній; **znicz** – вогонь; **płomień** – полум'я.

458. Opowiedz o zabytkach miasta, osiedla, wsi, w której mieszkasz.

TEMAT 20. ŚWIAT MOICH ZAINTERESOWAŃ. KSZTAŁCENIE MOWY. POWTÓRZENIE

459. Nazwij przedmioty na obrazkach, wykorzystaj podane niżej słownictwo.

Nowe wyrazy i ich znaczenia zapisz do słowniczka.

Wyrazy pomocnicze: **telewizor** – телевизор; **magnetowid** – відеомагнітофон; **odtwarzacz multimedialny** – мультимедіа-програвач; **ekran** – екран; **antena satelitarna** – супутникова антена; **teledysk** – відеокліп; **dźwięk** – звук; **głośność** – гучність; **program** – програма; **kino** – кінотеатр; кінематографія, кінофільм; **opera** – опера; оперний театр; **przedstawienie** – вистава; **muzeum** – музей; **podróż** – подорож.

Związki wyrazowe: **odtwarzacz DVD** – DVD-програвач; **wieża hi-fi / audio** – стереосистема; **kanal telewizyjny** – телеканал; **prezenter / prezenterka telewizyjny(a)** – телеведучий, телеведуча; **sala kinowa** – кінотеатр; **wystawa sztuki, ekspozycja, pokaz** – виставка; демонстрація; **dbamy o przyrodę** – дбаємо про природу; **lubić zwierzęta** – любити тварин; **malować obrazy** – малювати картини; **oglądać filmy** – дивитися фільми; **czytać książki** – читати книжки; **odwiedzać bibliotekę** – відвідувати бібліотеку.

460. Odpowiadamy ustnie i pisemnie.

1) Powtórz za nauczycielem / nauczycielką podane wyrazy, zwroty, wyrażenia.

Przetłumacz na język ukraiński i przepisuj do słowniczka.

Współczesny człowiek, telewizja, Telewizja Polska, brak telewizora, przedstawić nasze życie, swoiste okno na świat, najnowsze informacje, aktualne wiadomości, mnóstwo programów rozrywkowych.

2) Odpowiedz ustnie na pytanie „**Dlaczego telewizja wkroczyła w życie milionów ludzi i zajmuje w nim ważne miejsce?**”

Budynek Telewizji Polskiej (TVP)
w Warszawie

3) Przepisz tekst, wstaw brakujące litery i znaki interpunkcyjne. Wyjaśnij pisownię wyrazów i użycie znaków interpunkcyjnych.

Media a szczeg●lnie telewizja stale towa●yszą rodzinie podczas odpoczynku zajęć domowych. Telewizor w domu to swoiste okno na świat. I to nie tylko ciekawe filmy, najnowsze informacje i aktualne wiadomości, ale i mnóstwo program●w rozrywkowy● i muzyczny●. Muzeum, teatr, stadion – mo●emy tam również trafić oglądaj●c telewizję.

4) Określ, co oznacza wyraz **telewizja**? Korzystaj ze słownika. Pierwszy człon wyrazu **tele-** tworzy również inne wyrazy. Podaj przykłady.

461. Wszyscy lubimy kino. Jakie filmy lubisz oglądać? Opowiedz, czym dla ciebie jest kino i telewizja. Wymień tytuł ulubionego filmu.

462. Mów poprawnie.

opowiadać (jak?)	dokładnie
	interesująco
	ze szczegółami
	przekonująco
	zbyt długo

463. Tłumaczymy z języka ukraińskiego na język polski. Zapisz przetłumaczone wyrazy do słowniczka.

Мовлення усне і письмове, діалогічне і монологічне; зрозуміле і незрозуміле висловлювання; невміння швидко добирати необхідні за змістом слова.

Wiem więcej

Józef Ignacy Kraszewski (1812–1887) to polski pisarz, publicysta, był pisarzem o imponującym dorobku literackim. Napisał ponad 220 powieści w około 400 tomach i około 150 opowiadań, nowel, obrazków, a jest to ledwie połowa spuścizny Kraszewskiego.

464. Przeczytaj wyraźnie tekst.

Józef Ignacy Kraszewski

Kwiat paproci

Pewnego razu był sobie chłopak, któremu na imię było Jacuś, a we wsi przezywali go ciekawym, że zawsze szperał, szukał, słuchał, taką miał naturę. Trafiło się tedy raz, że gdy wieczorem przy ogniu siedzieli (...) stara Niemczycha, baba okrutnie rozumna, która po świecie bywała i знаła wszystko, poczęła powiadać o tym kwiecie paproci...

Gdy skończyła. Jacuś powiedział sobie:

– Niech się dzieje, co chce, a ja kwiatu tego muszę dostać.

Tuż pod wioską, w której stała chata rodziców Jacusia, z ogrodem i polem – był niedaleko las, i pod nim właśnie obchodzono sobótki, a ognie palono w noc świętojańską.

Znalazł paprocie i nuż w nich grzebać, ale kwiatu nigdzie ani śladu.

Już miał Jacuś z rozpaczki porzucić daremne szukanie, gdy tuż pod nogami zobaczył kwiatek, pięć listków miał złotych, a w środku oko świecące. Wyciągnął rękę i pochwyił go. Zapieкло go jak ogniem, ale nie rzucił, trzymał mocno.

Kwiat w oczach rosnać mu poczynał, a taką jasność miał, że Ja-

cuś musiał powieki przymykać, bo go oślepiła. Wciągnął go zaraz za pazuchę pod lewą rękę, na serce... Wtem głos się odezwał do niego:

– Wzięłaś mnie na szczęście to twoje, ale pamiętaj o tym, że kto mnie ma, ten wszystko może, co chce, tylko z nikim i nigdy swoim szczęściem dzielić mu się nie wolno...

Słowniczek do tekstu:

sobótka – велике вогнище; свято Івана Купала; **paproć** – папороть; **ciekawy** – цікавий; **szperać** – шукати; **trafić się** – попастися; **grzebać** – ритися; **pochwycić** – схопити; **oślepiac** – осліпляти.

Związki wyrazowe: **puszczanie wianków w noc świętojańska** – пускання вінків на воду в ніч на Івана Купала; **noc świętojańska, Noc Kupały** – свято Івана Купала; у слов'янських народів – день літнього сонцевороту 20–22 червня; **okrutnie rozumna** – дуже розумна; **nie wolno** – не можна.

Sprawdź swoją wiedzę i umiejętności.

1) **Znajdź poprawne odpowiedzi na pytania do tekstu „Kwiat paproci” i przeczytaj je.**

1. Dlaczego ludzie marzyli o znalezieniu kwiatu paproci?
  - a. Gdyż nie mógł się podzielić z nikim swoim bogactwem.
2. Kiedy można było znaleźć kwiat paproci; jaka droga wiodła do niego?
  - b. Bogactwo nie zawsze przynosi szczęście, ono często zmienia człowieka w egoistę i jest powodem jego samotności.
3. Dlaczego kwiat paproci nie przyniósł Jacusiowi szczęścia?
  - c. Ponieważ zapewniał dostatnie, bogate życie.
4. Jaki morał płynie z legendy Józefa Kraszewskiego „Kwiat paproci”?
  - d) W noc świętojańską, droga była niebezpieczna, wiodła przez moczary i błota.

2) **Który z podanych wyrazów ma najwięcej spółgłosek, a który – najwięcej samogłosek?**

Szczęściem, przezywali, pamiętaj, świętojańską, zapiekło.

3) **Podziel wyrazy na sylaby.**

Paprocie, oślepiała, koniecznie, przymykać, wyciągnął, szukanie, odezwał.

4) **Zastąp podkreślone w tekście wyrazy bliskoznacznymi.**

5) **Zastąp szeregi słów wybranym z wyrazów pomocniczych wyrazem o znaczeniu ogólniejszym: *cechy, uczucia, zjawisko, czynność.***

Szperał, szukał, słuchał – ... .

Ciekawy, wnikliwy, żądny wiedzy – ... .

Przyjaźń, dobroć, miłość, radość, złość – ... .

Burza, grad, deszcz ... .

6) **Przeczytaj wyrazy i wskaż, jakie to są części mowy?**

Jacusi, ja, szukać, nie, kwiat, to, twoje, trzy, niech, wtem, gdy, cha-
ta, złoty, wszystko, odezwać się.

7) **Wybierz z tekstu trzy rzeczowniki i określ ich rodzaj, liczbę i przypadek.**

8) **Wypisz z tekstu dwa rzeczowniki własne i dwa pospolite. Określ, czy te rzeczowniki są żywotne / nieżywotne, osobowe / nieosobowe.**

9) **Określ liczbę i przypadek każdego rzeczownika w podanym zdaniu.**

Kwiat w oczach rosnać mu poczynał, a taką jasność miał, że Jacusi
musiał powieki przymykać.

10) **Odmień w czasie teraźniejszym czasownik *pamiętać.***

11) **Wypisz z tekstu „Kwiat paproci” dwa czasowniki dokonane i dwa nie-
dokonane.**

12) **Odmień przez przypadki liczebnik *pięć (listków).***

13) **Od podanych przymiotników utwórz przysłówki:**

Ciekawy – , rozumny – , daremny – .

14) **Wypisz z tekstu wyrazy z *rz* i *ż*. Uzasadnij ich pisownię.**

465. **Napisz wypracowanie na jeden z podanych tematów: „Telewizja i Internet stale towarzyszą naszej rodzinie”, „Lubię kino!”, „Kocham zwierzęta, przyrodę i podróże” (lub o innych swoich zainteresowaniach). Wykorzystaj podane w podręczniku wyrazy pomocnicze i związki wyrazowe (ćwiczenie nr 459).**

SŁOWNICZEK

- andrzejki** – День св. Андрія
babcia – бабуся
badanie – дослідження
barszcz – борщ
biały kruk – „біла ворона”
blok mieszkalny – житловий будинок
bohater – герой
Boże Narodzenie – Різдво Христове
chemia – хімія
chodzenie do teatru – відвідування театру
chór – хор
chronić dom – охороняти дім
chytry – хитрий
ciocia – тітка
czuły – чутливий, ласкавий
czytanie książki – читання книжки
delikatny – делікатний
dobry – добрий
drugie piętro – третій поверх
druh – друг
dziadek – дідусь
dzieci – діти
córką – донька
dzieciństwo – дитинство
Dzień Babci – День бабусі
Dzień Matki – День матері
e-book, e-książka – електронна книжка
e-gazeta – інтернет-газета
główny bohater – головний герой
gramatyczny – граматичний
grząsko – в'язко, багно
grzeczny – ввічливий
haft – вишивка
handel – торгівля
hejnał – сигнал
- herb** – герб
herbata – чай
honor – честь
horyzont – горизонт
hymn – гімн
idea – ідея
jasełka – театральне видовище про народження Ісуса Христа
kapiel – купання
kark – карк, задня частина шиї
kolekcjonerstwo – колекціонування
kondygnacja – поверх
kotki, bazie – бруньки верби
książka – книга
kulturalny – культурний
ludzik – чоловічок
mądry – розумний
majsterkowanie – майстрування
malarstwo – живопис
matka – мати
mikołajki – День св. Миколая
miły – милий
mówić – говорити
muzeum – музей
mydlić oczy – „замилувати очі”
nadawca – мовець (адресант)
nieść jajka – нести яйця
nowe mieszkanie – нова квартира
nowi mieszkańcy – новосели
oblewać mieszkanie – святкувати новосілля
odbiorca – читач або слухач (адресат)
odezwać się – відгукнутися
ojciec – батько
okulary pływackie – окуляри для плавання
opowieść – оповідання

opresja – скрутне становище
ortoepia – орфоепія
ortografia – орфографія
palant – гилка, гра з м'ячем,
по якому б'ють битою
parter – перший поверх
pendrive – USB флеш-
накопичувач, флешка
piękny – прекрасний
pierogi – вареники
pierwsze piętro – другий поверх
pióro – перо
pisarz – письменник
 płyta kompaktowa –
компакт-диск
poemat – поема
poliglota – поліглот
porządny – порядний
pośrednik – посередник
powieść – роман
pożółkły – пожовклий
przezroczysty – прозорий
przyjaciół – друг
rodzeństwo – рідні брати і сестри
rodzice – батьки
rodzina – сім'я
rozjaśniony – світлий
rzeński – бадьорий
rzeżucha – крес-салат,
трав'яниста рослина
siostra – сестра
składnia – синтаксис
słowotwórstwo – словотвір
śmiały – сміливий
śmigło – пропелер
spacer – прогулянка
spędzanie czasu wolnego –
проведення вільного часу
spokojny – спокійний

styl artystyczny –
художній стиль
styl potoczny – розмовний стиль
Sylwester – Новий рік
sytuacja – ситуація
sytuacja nieoficjalna –
неофіційна ситуація
taktowny – тактовний
tchórz – боягуз
temat – тема
treść – зміст
turystyka – туризм
ulubieniec – улюбленець
uwięzić – ув'язнити
uwolnić – звільнити
Wielkanoc – Великдень
wujek – дядько
wycieczka – екскурсія
wypowiedź mówiona –
усне висловлювання
wyraz – слово
wystawa – виставка; показ
zabawa – забава
zabytek – пам'ятка
(архітектури, старовини)
zajęcia plastyczne – заняття
з образотворчого мистецтва
zakwokać – зақвоқтати
zawiadomienie – повідомлення
zebranie – зібрання
zespół muzyczny –
музичний колектив
zły – поганий
zrąb – зруб
źródło – джерело
związły – зів'язлий
życzliwy – доброзичливий

WYKAZ ŹRÓDEŁ WYKORZYSTANYCH W PODRĘCZNIKU

1. Войцева О. Польська мова: Навчальний посібник. Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2007. 384 с.
2. Войцева О. Відкрий таємниці польської мови. 2-ге вид., випр. і доп. Чернівці : Букрек, 2016. 272 с.
3. Войцева О. А., Касім Г. Ю., Яковенко Л. І., Ястшембська А. Польсько-український лексико-тематичний словник. Одеса : Астропринт, 2016. 84 с.
4. Польсько-український лінгвокраїнознавчий словник / Упорядники: О. Войцева, Г. Касім, Є. Ковалевський. К. : ТОВ НВП „Інтерсервіс”, 2018. 192 с.
5. Польсько-український словник : У 2-х т. К. : Вид-во АН УРСР, 1958–1960. Т. 1–2.
6. Типова навчальна програма з польської мови та читання для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/21tipova-navchalna-programa-z-polskoi-movi.doc>
7. Войцева О.А., Бучацька Т.Г. Навчальна програма з польської мови та читання для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою, 2020 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/2019/01/14polska-mova-dlya-zzso-z-ukrainskoju-movoyu-navchannya-3-4-klas.doc>
8. Войцева О.А., Бучацька Т.Г. Польська мова. 5-9 класи (початок вивчення з 1 класу): модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, 2021[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Polska.mova.5-9-kl-poch.vyvch.z.1.kl.ukl.Voytseva.Buchatska.14.07.pdf>
9. Українсько-польський розмовник / Уклад.: В. М. Русанівський, Л. І. Ніколаєнко, В. І. Даниленко, В. Є. Федонюк. К.; Ірпінь, 2011.
10. Юрковський М., Назарук В. Українсько-польський, польсько-український словник. К. : Школа, 2003. 935 с.
11. Bralczyk J. Mówi się. Porady językowe profesora Bralczyka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 233 s.
12. Gawdzik W. (Profesor Przecinek) Ortografia i gramatyka na wesoło. Warszawa: PAX, 1990. 368 s.
13. Dobrowolska H. Jutro pójdę w świat. Podręcznik do kształcenia literackiego, kulturowego i językowego dla klasy 5 szkoły podstawowej. Warszawa: WSiP, 1999. 292 s.

14. Dobrowolska H. Jutro pójdę w świat. Zeszyt ćwiczeń do klasy 5. Warszawa: WSiP, 2000.
15. Cisak A., Żbik M. Słownik encyklopedyczny. Literatura powszechna. Warszawa: Europa, 2002. 426 s.
16. Jaworski M. Język polski. Gramatyka i ortografia. Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej. Wydanie dziewiąte. Warszawa: WSiP, 1995. 128 s.
17. Klawe E., Marszałek H., Ciesielska A. Daję słowo. Podręcznik do języka polskiego dla klasy 5 szkoły podstawowej. Warszawa: Nowa Era, 2012.
18. Kucharczyk J. Zaczynam mówić po polsku. Łódź, 1995.
19. Kurzowa Z. Ilustrowany słownik podstawowy języka polskiego. Kraków: UNIVERSITAS, 2005. 560 s.
20. Lewińska F. Rogowska E. Język polski. Wypisy. Podręcznik dla klasy 5. Gdańsk: Wydawnictwo M. Rożak, 2000. 255 s.
21. Malczewski J. Szkolny słownik nauki o języku. Warszawa: Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, 1991.
22. Mędak S. Słownik odmiany rzeczowników polskich. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 321 s.
23. Mędak S. Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 363 s.
24. Miodek J. Rozmyślajcie nad mową. Warszawa: Prószyński i S-ka, 1998. 230 s.
25. Płociennik I., Podlawska D. Słownik wiedzy o języku. Bielsko-Biała, 2005. 326 s.
26. Seretny A. A co to takiego? Obrazkowy słownik języka polskiego. Kraków: UNIVERSITAS, 2003. 253 s.
27. Słownik gramatyki języka polskiego / pod red. W. Gruszczyńskiego i J. Bralczyka. Warszawa: WSiP, 2002. 359 s.
28. Słownik języka polskiego: w 3 t. / pod red. M. Szymczaka. Warszawa: PWN, 1988.
29. Słownik języka polskiego PWN / oprac. Elżbieta Sobol. Warszawa: PWN, 2005.
30. Sławiński J., Głowiński M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Sławińska A. Słownik terminów literackich. Warszawa: Ossolineum, 1989. Wyd. 3. 577 s.
31. Słownik ortograficzny języka polskiego / ułoż. Jaskiewicz K., Jaskiewicz O. Lviv: Svit, 1998. 175 s.
32. Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji z CD-ROM. Warszawa: PWN, 2012.
33. Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN / pod red. A. Markowskiego. Warszawa, 2012.
34. Wojciechowska A. Słowa na start! Podręcznik do nauki o języku z ćwiczeniami dla klasy piątej szkoły podstawowej. Warszawa: Nowa Era, 2012.
35. Zgólkowie H. i T. Językowy savoir-vivre. Poznań: SAWW, 1992. 226 s.

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	3
POWTÓRZENIE	
TEMAT 1. Wiadomości ogólne o języku. Wypowiedzi ustne i pisemne. Powtórzenie	6
TEMAT 2. Moja szkoła – droga do wiedzy. Życie szkoły. Wypowiedzi ustne i pisemne. Powtórzenie.....	12
TEMAT 3. Relacje międzyludzkie. Zapoznanie się. Kształcenie mowy. Kultura mówienia	17
FONETYKA	
TEMAT 4. O czym mówią książki w bibliotece szkolnej. Fonetyka.....	26
LEKSYKA. FRAZEOLOGIA	
TEMAT 5. Skarby literatury ludowej. Słownictwo.....	44
TEMAT 6. Mityczna przeszłość. Frazeologia	58
TEMAT 7. Książka – mój najlepszy przyjaciel. Kształcenie mowy. Kultura mówienia	70
SŁOWOTWÓRSTWO	
TEMAT 8. Wiedza i nauka jako wartość. Poznajemy świat. Zainteresowania ucznia. Słowotwórstwo.....	78
TEMAT 9. Barwy dzieciństwa. Kształcenie mowy. Kultura mówienia.....	89
MORFOLOGIA	
TEMAT 10. Plan dnia. Higiena osobista. Sport to styl życia. Morfologia. Rzeczownik.....	94
TEMAT 11. Moja rodzina to mój skarb. Przymiotnik	110
TEMAT 12. Kto komu jest bliski? Kultura mówienia	121
TEMAT 13. Nasze mieszkanie. Wnętrze. Kształcenie mowy	128
TEMAT 14. Czas wolny. Czasownik	135
TEMAT 15. Piękny i tajemniczy świat przyrody. Ochrona przyrody – mój obowiązek wobec przyszłych pokoleń. Zaimek, liczebnik i przysłówki	150
TEMAT 16. Kraj rodzinny. Polskie symbole narodowe. Ciekawe miejsca w Polsce. Odmienne i nieodmienne części mowy	164
SKŁADNIA	
TEMAT 17. Sławni Polacy. Składnia	172
ORTOGRAFIA I INTERPUNKCJA	
TEMAT 18. Święta państwowe i narodowe. Ortografia	188
TEMAT 19. Polscy pisarze dzieciom. Interpunkcja	203
TEMAT 20. Świat moich zainteresowań. Kształcenie mowy. Powtórzenie.....	214
SŁOWNICZEK.....	219
WYKAZ ŹRÓDEŁ WYKORZYSTANYCH W PODRĘCZNIKU.....	221